

JAVASLATOK
A KIFOGÁSOLHATÓ
GYAKORLATOT
FOLYTATÓ FOLYÓIRATOK
CIKKEINEK KEZELÉSÉRE

Tartalom

1.	Az elnökségi bizottság létrejötte és feladata	5
2.	Kitekintés: Kiadói gyakorlatok, visszaélések a nemzetközi gyakorlatban	8
2.1	Az open access megjelenése és térhódítása	8
2.2	A visszaélések lehetséges formái	11
2.3	A kvantitatív tudományértékelés térhódítása	13
2.4	Új, a cikkek környezetével kapcsolatos visszaélési formák	16
2.5	Goodhart törvénye	22
2.6	A visszaélések rendszerszintű okai	25
3.	Javaslatok a „predátor” jelenség kezelésére	28
3.1	Képzés, „nevelés”, kommunikáció	29
3.2	A minőségi vizsgálatok előtérbe helyezése	31
3.3	Új kiadói gyakorlat támogatása – átlátható szakértői értékelés	33
4.	Javaslat a kifogásolható gyakorlatot folytató folyóiratok cikkeinek hazai kezelésére	35
5.	Javaslatok a kifogásolható gyakorlatot folytató folyóiratok cikkeinek azonosítására és kezelésére az MTMT-ben	37
5.1	A megvizsgált lehetőségek	37
5.2	Javaslat a norvég/finn lista alkalmazására	39
5.3	Az MTMT javasolt módosítása	40
5.4	Az Elnökség, az MTMT TT és a DT szerepe	40
6.	A folyóiratlisták összehasonlítása	41
6.1	Az egyes listák kiválasztási elvei	41
6.2	A norvég és a finn lista számszerű összehasonlítása	43

7. Függelék	49
7.1 Az InterAcademy Partnership (IAP) anyagának rövid ismertetése	49
7.2 Új utak a tudományértékelésben (Dora, Leiden M, CoARA, IAP)	55
7.3 Felmérések a hazai publikálási szokások változásáról	67
7.3.1. Az egyes intézmények részesedése	69
7.3.2. Az egyes tudományterületek részesedése	71
7.4 A norvég és a finn lista kiválasztási elveinek részletes összehasonlítása	76
7.5 Rövidítések jegyzéke	85
8. Hivatkozások	86

© Magyar Tudományos Akadémia, 2023

Magyar Tudományos Akadémia

1051 Budapest, Széchenyi István tér 9.

mta.hu

Layout design: Szabó É. Evu | avesophia.hu

ISBN 978-615-6448-42-2

ISBN 978-615-6448-43-9 (PDF)

1. Az elnökségi bizottság létrejötte és feladata

A digitalizáció, az online megjelenés, a gyors kommunikáció és az elérhető open access-modellek sok szempontból forradalmasították a tudományos eredmények megjelenítését és a publikációk elfogadásának kritériumrendszerére is hatással voltak. Az új megjelenítési módok formáját öltve megjelentek azonban kifejezetten etikátlan gyakorlatok is, amelyek jelentősen torzíthatják az egészséges kutatási körülményeket, a tudomány döntően peer-review-ra, azaz szakértői értékelésre alapozott művelését.

A Magyar Tudományos Akadémia (MTA) Doktori Tanácsának (DT) elnöke 2022 decemberében levélben fordult a Magyar Tudományos Akadémia – tudományos osztályaihoz, javasolva, hogy az osztályok tekintsék át a szakterületeikhez tartozó kiadók és folyóiratok gyakorlatát, és osszák meg véleményüket a „predátor”

problémával kapcsolatos tapasztalatokról és a szükségesnek ítélt lépésekről. Emellett hívják fel az MTA doktora címre pályázók figyelmét a „predátorgyanús” folyóiratok és kiadók kerülésére, illetve arra, hogy az ilyen folyóiratokban való rendszerszintű publikálás nem egyeztethető össze az MTA-doktori habitussal. A Doktori Tanács elnöke az Elnökség április 18-i ülésén számolt be a felmérés eredményeiről. A IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya nem alakított ki osztályálláspontot, de a kérdés tárgyalására

létrehozott ad hoc bizottság fontos felvetéseket tartalmazó anyagát eljuttatták a DT elnökéhez.

Az efféle etikátlan gyakorlatok feltárását az InterAcademy Partnership (IAP) 2020-ban nemzetközi felméréssel célozta meg, amelynek eredményét 2022-ben adta közre (Combating Predatory Academic Journals and Conferences). Jelentésükben a predátor folyóiratok és konferenciák elleni lehetséges lépésekről fogalmaztak meg javaslatokat a kutatói közösség, az egyetemek, akadémiák, kutatásfinanszírozók, kiadók, könyvtárak és konferenciaszervezők számára. A beszámoló rövid ismertetése a 7.1 fejezetben található.

A Doktori Tanács elnökének beszámolója, valamint az IAP-tanulmány ajánlásait figyelembe véve az Elnökség 2023. április 18-i ülésén – a Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT) Tudományos Tanácsának (TT) elnöke kezdeményezésére – egy bizottság felállításáról döntött, amelynek fő feladata a predátor közlési gyakorlattal szembeni cselekvési terv kidolgozása volt a Magyar Tudományos Akadémia és a tudomány művelői számára. A bizottság az MTMT Koordinációs Testületének (KT) tagjaiból, az MTA Doktori Tanácsának képviselőjéből, a Fiatal Kutatók Akadémiájának delegáltjaiból, illetve további felkért szakértőkből állt, elnöke az MTA főtitkára, az MTMT TT elnöke volt.

A bizottság tagjai:

- Kollár László a bizottság elnöke, az MTA rendes tagja, főtitkár;
- Fésüs László, az MTA rendes tagja, felkért szakértő;
- Góczy Elen, az MTA levelező tagja, az MTA DT képviselője;
- Halmai Péter, az MTA rendes tagja, felkért szakértő;
- Hartmann Bálint PhD, a Fiatal Kutatók Akadémiájának képviselője;
- Holl András, az MTA Könyvtár és Információs Központ főigazgató-helyettese;
- Kaptay György, az MTA rendes tagja, az MTMT KT tagja;

- Lencsés Ákos PhD, a Fiatal Kutatók Akadémiájának képviselője;
- Makara B. Gábor, az MTA rendes tagja, az MTMT KT tagja;
- Monok István, az MTA doktora, az MTA Könyvtár és Információs Központ főigazgatója, az MTMT KT tagja;
- Péli Gábor, az MTA külső tagja, az MTMT KT tagja;
- Sepsi Enikő PhD, az MTMT KT tagja;
- Soós Sándor PhD, az MTA Könyvtár és Információs Központ Tudománypolitikai és Tudományelemzési Osztályának vezetője;
- Tausz Katalin, kandidátus, az MTMT KT tagja;
- Ulbert István, az MTA doktora, az MTMT KT tagja

mint szavazati jogú tagok;

állandó meghívottjai:

- Áts József, az MTA Könyvtár és Információs Központ MTMT Osztályának vezetője;
- Véber János PhD, az MTA Titkársága Köztestületi Igazgatóság Stratégiai Osztályának vezetője.

A bizottság munkáját a Főtitkári és Főtitkárhelyettesi Titkárság vezetője, Balla Andrea PhD és vezető szakértője, Csuka Gyöngyi PhD segítette.

2. Kitekintés: Kiadói gyakorlatok, visszaélések a nemzetközi gyakorlatban

Az alábbiakban rövid összefoglalást adunk a kiadói gyakorlatok változásáról és ehhez kapcsolódva a felmerülő etikai problémákról, azok egyes okairól.

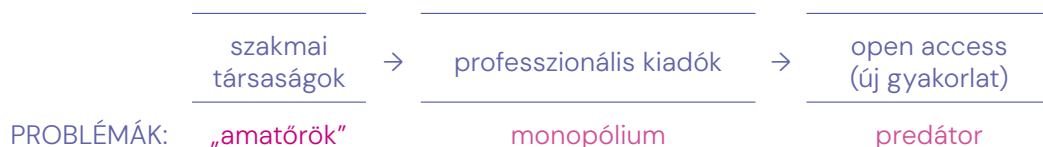
2.1 Az open access megjelenése és térhódítása

A publikációs gyakorlat jelentősen megváltozott az elmúlt másfél évszázadban. A 20. század közepéig a kiadók mögött elsősorban szakmai társaságok álltak (pl. a Royal Society) megkérdőjelezhetetlen szakmaisággal és etikai normákkal, ugyanakkor sok kritika érte őket a nem megfelelő kiadói professzionizmusuk és nehézkességük miatt. A 20. század közepétől szerepüket folyamatosan szakavatott kiadók vették át. Ezek első jelentős képviselője Robert Maxwell volt, aki a Pergamon Presst alakította át, és hozott létre egy profitorientált, magas sztenderdek szerint működő kiadót (Buranyi, 2017). Maxwell a legjobb tudósokat kérte fel főszerkesztőnek, akiket méltányosan megfizetett, de a folyóiratok a kutatók és bírálók – honorárium nélküli – munkájára építettek, megszerezve a kiadványok kiadói jogait. A folyamatot a tudós közösség pozitívan fogadta. A profitorientált kiadók alapvetően jól működtek, és a 20. század végére a tudományos lapkiadás jelentős részét lefedték. A folyamat mint üzleti vállalkozás is kifizetődött: mivel a kutatóknak kvázi az összes releváns folyóiratot olvasniuk kellett, a kutatóintézeteknek – jelentős összegért – valamennyihez hozzáférést kellett biztosítaniuk. A kiadók ebből a szempontból monopolhelyzetbe kerültek (1. ábra), ami különösen élessé vált akkor, amikor a digitalizáció, a gyors kommunikáció és az internet révén a cikkek

technikai elérése gyakorlatilag fillérekbe került, a kiadók viszont a verseny hiánya miatt magas előfizetési díjakat állapíthattak meg. A kiadói profit folyamatosan növekedett, és meghaladta a leginnovatívabb és legversenyképesebb vállalkozásokét is.

Az open access (OA) kiadói modell előretörésének egyik célja a kiadók monopolhelyzetének letörése volt. Nincs ingyen a kiadás, de ha fizetni nem az olvasásért, hanem a megjelenésért kell, akkor a monopolhelyzet megszűnik: ismerni kell kvázi „mindent” (ez ingyenes), de publikálni csak néhány kiválasztott helyen lehetséges. Így születtek meg a „pay to publish” vagy arany (gold) OA-modellek (és ezek mellett az ún. zöld [green] és hibrid modellek is, de ezek nem tárgyai jelen elemzésnek¹). Elterjedésüket a **digitalizáció**, valamint az **egyszerű és gyors internetes kommunikáció** és adatközvetítés tette lehetővé, ami megteremtette az ingyenes hozzáférés alapját.

1. ábra. A kiadói gyakorlat változása

Az arany OA térnyerése az online megjelenéssel együtt lehetővé teszi a publikációs nyomásra való gyors, rugalmas reagálást és a gyors bírálati folyamatot, ami valódi előnyként jelenik meg a kutatók számára; vannak kiváló, magas presztízsű arany OA-folyóiratok. Ugyanakkor az OA bázisán kalandorok létrehozta **predátor (vagy parazita) folyóiratokat** érdemi bírálatás nélkül, és később létrejött egy jelentős **szürke zóna** is (ezek a „predátorgyanús” folyóiratok), amelyben elvileg van szakértői értékelés, de „rossz

¹ A kiadók, amíg tudtak, ellenálltak, majd belementek (fogcsikorgatva, a tudományfinanszírozók nyomására) a zöld OA-be (azaz engedték késleltetve a cikkek közzétételét repozitóriumokban); bevezették a hibrid OA-t, amely megőrzi a monopóliumukat. Ha a folyóiratban csak a cikkek egy része OA, a többi cikk miatt mégis muszáj előfizetni. Létrejött a „double dipping”, azaz ugyanazért a cikkért publikációs díjat és előfizetési díjat is számíthat fel a kiadó (de amelynek kizárására vannak bevált módszerek).

gyakorlattal” bíráltnak. (Szürke zónán nem a hagyományostól eltérő kiadói gyakorlatot értjük, hanem a bírálat hiányát vagy alacsony színvonalát, az olvasók és szerzők esetleges szándékos félrevezetését.) Bár születésétől fogva érték kritikák az OA-gyakorlatot, kezdetben nem gondoltak arra, hogy a „predátor” folyóiratok megjelenése néhány éven belül súlyos problémát fog okozni (Kaptay, 2023).

Ez a gyakorlat veszélyezteti a jelenleg gyakran alkalmazott kvantitatív tudományértékelési módszereket: számos magas impaktfaktorú, kiváló besorolású, a Web of Science-ban (WoS) és még inkább a Scopus-ban található folyóiratról állapítja meg a kutatói közösség, hogy nem tesz eleget az átlátható tudományosság feltételeinek, az e folyóiratokban megjelenő cikkek száma pedig gyorsan nő.

A 2. *ábra* (TTO²/MTA KIK) mutatja az elmúlt 5 évben az egyes kiadóknál megjelent cikkek számát az MTMT adatbázisában. 2022-ben az MDPI³-folyóiratokban publikált cikkek száma meghaladta minden egyéb kiadóét. Ráadásul az MDPI-ben megjelent hazai cikkek száma rohamosan nő, míg az Elseviernél és a többi klasszikus kiadónál megjelent hazai cikkek száma lassan ugyan, de csökken. (Fontos hozzátenni, hogy az EU 15 alapító országa kevésbé él az MDPI folyóirataiban való publikálás lehetőségével, mint hazánk vagy a környező országok [Csomós, Farkas, 2023]).

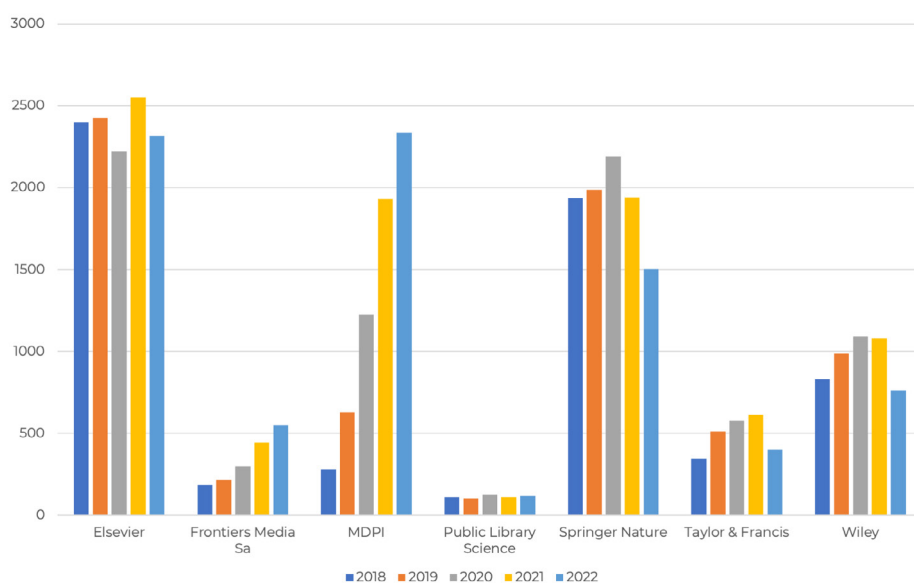
Felmerülhet a gyanú, hogy az erős növekedés az MDPI-folyóiratokban esetleg jelentős minőségromlással jár együtt. Az SJR⁴-értékek vizsgálata alapján ezt az állítást nem tudjuk megerősíteni. A Q1 minősítésű MDPI-cikkek száma is jelentősen növekedett, ennek aránya csaknem eléri 2022-ben az Elsevier Q1-es cikkeinek 55%-át (3. *ábra*). (Az összes cikk esetében ez a szám 2022-ben 101% volt, azaz

² Tudáspolitikai és Tudományelemzési Osztály

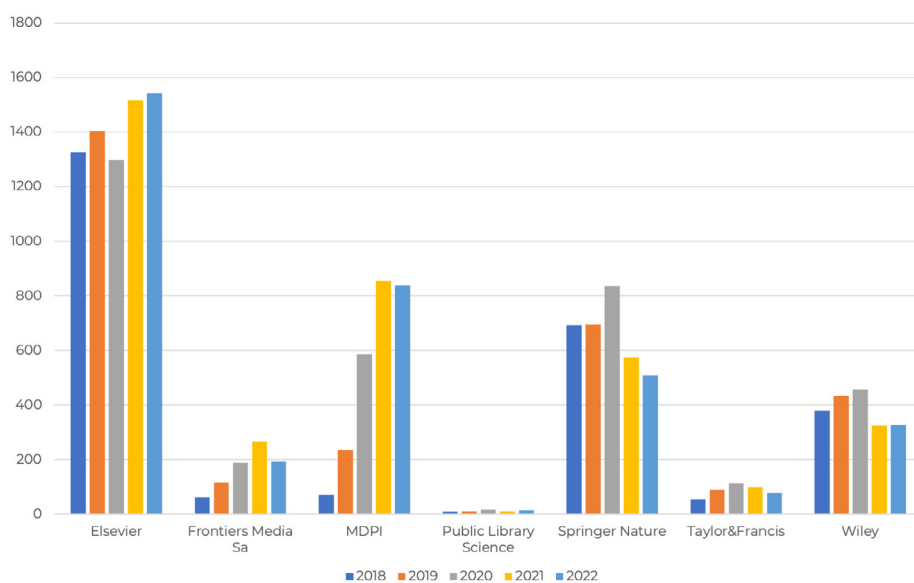
³ Multidisciplinary Digital Publishing Institute

⁴ SCImago Journal and Country Rank

az MDPI-nél megjelent hazai közlemények száma meghaladta az Elsevierét.)

2. ábra. Hazai szerzők cikkeinek száma az MTMT-ben 2018 és 2022 között

3. ábra. Hazai szerzők Q1 minősítésű cikkeinek száma az MTMT-ben 2018 és 2022 között

2.2 A visszaélések lehetséges formái

A „hagyományos” visszaélések alapvetően a tudományos **cikkek tartalmát** érintik: ezek a koholmány, a csalás és a plagizálás. Az utóbbi években olyan csalási formák váltak gyakorivá, amelyek a **cikkek környezetével** (megjelenésével, fogadtatásával) vannak kapcsolatban, ilyen a predátor folyóiratok térhódítása, a szerzőséggel való visszaélés,

az affiliáció befolyásolása, a bíráltatás manipulálása, a citációk szervezett növelése. Ezekről az 2.4 fejezetben fogunk írni részletesen (Biagioli, Lippman, 2020: 2).

Megjegyezzük azonban, hogy ezek a csalási formák már korábban a hagyományos, professzionális kiadók gyakorlatában is előfordultak. A teljesség igénye nélkül:

- kutatók néha bevették (érdemtelenül) egymást a cikkeikbe;
- ismerős kutatók egymásra hivatkoztak (valódi egymásra épülés nélkül);
- munkahelyi vezetőket vagy szponzorokat bevettek társszerzőnek;
- a profit kedvéért létrejöttek folyóiratok és különszámok (a kiadó kezdeményezésére);
- folyóiratok megkövetelték a saját folyóiraatra való hivatkozást;
- „*state of the art*⁵” cikkekkel növelték a hivatkozottságot;
- kutatók félkész eredményeket is publikáltak, „felszámolták” az eredményeiket;
- konferenciákat szerveztek Hawaiitól Párizsig (felületes szakértői értékeléssel).

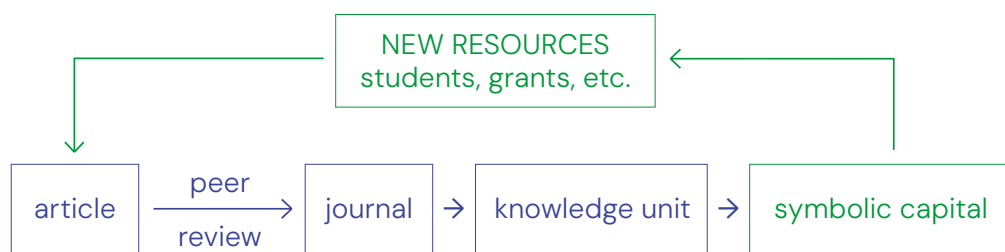
Ezek a visszaélések azonban volumenükben kicsik voltak, és nem veszélyeztették alapvetően a szakértői bírálatra alapozott tudományértékelést.

Fontos megjegyezni, hogy a cikkek tartalmát érintő csalások viszonylag egyértelműen azonosíthatók: vagy történt csalás, vagy nem; a cikkek környezetével kapcsolatos visszaélések viszont nem, gyakran a definiálás sem egyértelmű, és a rossz gyakorlatok folytonos spektrumot alkotnak az egyértelmű csalástól a kifogásolható viselkedésig (Biagioli–Lippman, 2020: 8; IAP, 2022).

⁵ A tudomány mai állásának bemutatásáról szóló publikációk.

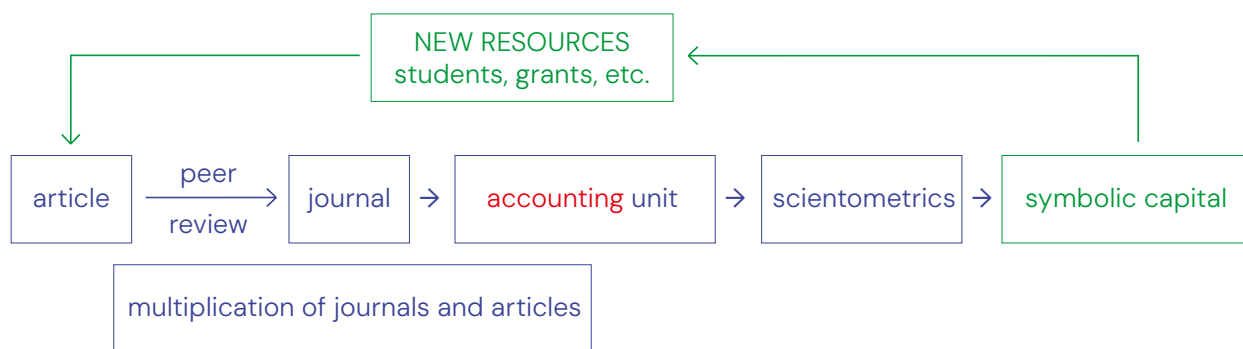
2.3 A kvantitatív tudományértékelés térhódítása

A hagyományos tudományos kutatás ciklusát (Latour–Woolgar, 1982 nyomán) a 4. ábra mutatja. A kutató eredményét egy cikkben írja meg, amelyet benyújt közlésre egy folyóirathoz. A minőség biztosításának legfontosabb része a bíráltatás, a peer review. A megjelenés után a kutató demonstrálta, hogy bizonyos **tudományos eredménnyel** rendelkezik, és ez az eredmény képezi az alapját annak, hogy a további kutatásokhoz új forrásokat tudjon bevonni. Vagyis a cikkben megjelenő tudás mint szimbolikus tőke működik, amivel támogatni tudja a további kutatásait.

4. ábra. A kutatási eredmények közzétételének hagyományos ciklusa

Ez a kutatási ciklus az elmúlt években megváltozott. Már az 1960-as évektől úgy tűnt, hogy lehetővé válik a tudomány „objektív”, számszerű mérése. Az első kísérlet erre a Science Citation Index (SCI) alkalmazása volt, aztán megjelent az impaktfaktor (IF), a Hirsch-index, a Scimago Journal and Country Ranking (SJR) mutatószáma és sok-sok egyéb számszerűsíthető értékelési módszer. Alkalmazásuk nem igényel tudományos felkészültséget, a szükséges adatok megvásárolhatók, és sokkal egyszerűbb egy-egy mutatószám használata, mint a valódi tudományos eredmény értékelése. Ráadásul, ha objektívnek nem is nevezhető, valóban mentes az értékelő szubjektív szempontjaitól. Vagyis, ahogy az 5. ábra mutatja, a kutatónak „elkönyvelhető” eredménye van.

5. ábra. A kutatási eredmények közzétételének ciklusa a jelenlegi gyakorlat szerint (Gingras, 2020: 52 nyomán)

Mivel ez számokkal megadható, megteremti annak az igényét, hogy további tudományos eredmény nélkül is szaporodjanak a cikkek (és a folyóiratok is), hogy nőjön a kutató elkönnyvelhető eredménye. Ebben fontos szerepet játszik a szcientometria, amely lehet nagyon szofisztikált is, és így képezhető az a szimbolikus tőke, amelyet fel lehet használni az új források bevonására.

A nagymértékben szcientometriára alapozott értékelés megjelenik:

- az egyetemi rangsorok kialakításában, intézmények minősítésében;
- sok országban a kutatási intézmények finanszírozási döntéseiben;
- előmenetelnél, díjak adományozásánál;
- egyes országokban/intézményeknél az IF/SJR eredményeket közvetlenül figyelembe veszik a kutatók javadalmazásánál;
- kutatási pályázatoknál a kutató megítélésében.

Biagioli és Lippman (2020: 10) nagyon ironikusan fogalmaz: „a cikkeket nem azért írják, hogy olvassák őket, hanem hogy egy bejegyzés legyen a szerző CV-jében”. Ez így nyilvánvalóan nem igaz, de az éles fogalmazás rávilágít a probléma lényegére.

A számszerű mérések nagyon komoly előnye, hogy 1. bizonyos szubjektív szempontokat kizár, így a korrektebb dön-

téshozás irányába hathat; 2. arra ösztönözhet, hogy bizonyos mennyiségi és minőségi követelményeket a kutatóknak el kell érniük. Ugyanakkor a számszaki méréseknek számos negatív hatása is lehet: 1. a tudományos kutatásnak sok olyan következménye van, amely számszerű indikátorokkal nem mutatható ki, és nagy baj lenne, ha ezek nem kapnának kellő támogatást; 2. az erősen számszerűsített értékelés jelentősen torzíthatja a kutatói viselkedést (lásd a 2.5 fejezetet).

Egyszerűsítve azt mondhatjuk, hogy a kumulatív indikátorok („számok”) szerinti értékelés intézményi szinten elterjedt, és érthető lehet például az egyetemi rangsorok esetében, de egy kutató előléptetésnél vagy felvételénél célszerűbb a dolgok mélyére ásni, és a kutató „valós” eredményeit megvizsgálni (6. ábra). Nem a minőségből kell engedni, de a minőséget jobban méri, hogy egy személynek vannak-e valódi „csúcsteljesítményei”, van-e valódi hatása. Magas kumulatív számra úgy is szert tehet valaki, hogy egész életében csak „krajcárt fényesít”, azaz mások eredményeit pontosítgatja, valós, átütő eredmény nélkül. (Egy pályázat esetében különösen káros kumulatív adatok alapján dönteni, hisz nagyon sokféle élethelyzet befolyásolhatja az eredmények számát. A jelöltnek azt kell bizonyítania, hogy képes jelentős kihívásoknak megfelelni, kiváló kutatómunkára és impakt elérésére.)

	Kumulatív számok	Csúcsteljesítmények	Minőségi vizsgálatok
Intézmények minősítése Egyetemi rangsorok	Σ	$\wedge$	
Előléptetés, tenure, pályázatban kutató megítélése	Σ	$\blacktriangledup$	

6. ábra. Kutatásértékelés kumulatív (kvantitatív) indikátorokkal, csúcsteljesítmények alapján és minőségi (kvalitatív) vizsgálatokkal (a szimbólumok mérete arányos a szerepükkel)

2.4 Új, a cikkek környezetével kapcsolatos visszaélési formák

Predátor és predátorgyanús folyóiratok

Az eredeti értelmezése a predátor (parazita) folyóiratoknak az, hogy nem végeznek bírálattal (bár úgy hirdetik magukat, hogy igen), hanem automatikusan elfogadják a cikkeket, ha a szerző megfizette a publikációs díjat. 2008 és 2017 között Jeffrey Beall állította össze és tartotta karban az első listát a predátor folyóiratokról (Straumsheim, 2017). Ma a legismertebb a Cabells adatbázisa, amelyet előfizetéssel lehet elérni, de számos egyéb lista is található (pl. <https://predatoryreports.org/the-list>).

Sajnos a definíció ma nem egyértelmű és konszenzus van abban (IAP, 2022: 26–35), hogy széles skálája van a nem megfelelő gyakorlatot folytató folyóiratoknak (7. ábra).

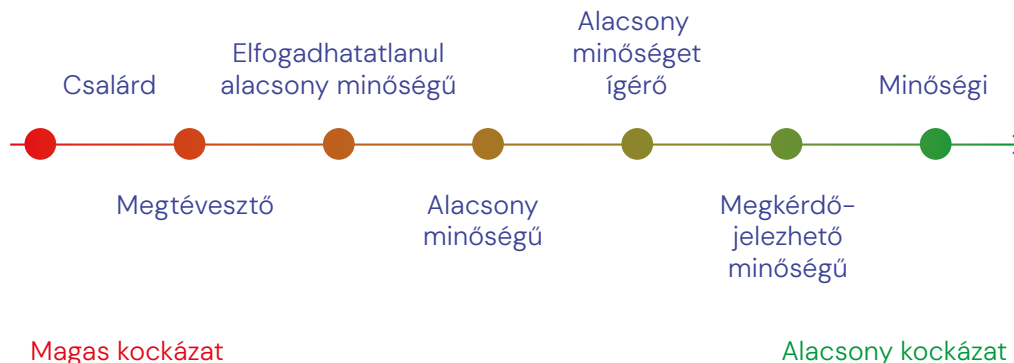
Az IAP hét jelzőt sorol fel az elfogadhatatlanul alacsony minőségű folyóirat azonosítására, Hanson (2021) ötöt, amely kissé eltér ezektől:

- kérdéses (megkérdőjelezett) szakértői bíráltság;
- gyors és homogén átfutási idő;
- agresszív e-mail-spamek, amelyek cikk benyújtására ösztönöznek;
- kicsiny diverzitás a kiadót idéző folyóiratokban;
- magas önhivatkozás.

Javaslat szerint csupán egy jellemző nem tesz egy kiadót predátorrá, de kombinációjuk már igen. Hanson (2021) szemléletesen mutatja az IF inflálódását. Az IF és az SJR között az alapvető különbség, hogy az IF számításánál minden idéző, amelynél az idéző folyóirat része az adatbázisnak, azonos súllyal szerepel, az SJR viszont az alacsonyabban minősített folyóiratokból való idézést kisebb súllyal veszi figyelembe. (Az IF-t a WoS alapján számítják, az SJR-t pedig a Scopus adatbázis szerint.) Hanson azt mutatja be, hogy egyes új típusú gyakorlatot folytató kiadók folyóiratainál hogyan inflálódik az IF, ha összeha-

sonlítjuk a hagyományos kiadókéival. Hagományos kiadóknál az IF/SJR arány tipikusan 1,5 és 2,5 között van, az MDPI folyóiratainál 2,5 és 6,5 között. Hanson (2021) szerint IF/SJR=4 fölött tekinthető problémásnak egy folyóirat, amelybe az MDPI kiadó számos terméke beleesik.

TIPIKUS JELLEMZŐK:	TIPIKUS JELLEMZŐK:	TIPIKUS JELLEMZŐK:
<ul style="list-style-type: none"> • nem létező vagy nem megfelelő szakértői értékelés és hamis állítások a cikkek kiválasztási folyamatáról • más folyóiratok vagy weboldalak utánzása • szerkesztőbizottság hiánya vagy hamis összetétele • alternatív vagy hamis impaktfaktor • hazugság az indexáltságról vagy a kiadói szervezetek tagjairól • a közzététel költségeinek elrejtése • potenciálisan illegális műveletek <p>Mikor válik megtévesztővé egy folyóirat? Akkor, ha tényleges céljáról valótlanosságot közöl, illetve félrevezeti a szerzőket vagy az olvasókat a folyóirat státusza, a felmerülő költségek vagy a nyújtott szolgáltatások tekintetében.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • alacsony színvonalú szakértői értékelés • a jó szerkesztési gyakorlat megsértése • a szerzőknek és a tudományos közösségnek nyújtott szolgáltatások hiánya vagy gyenge színvonala • agresszív és válogatás nélküli toborzási gyakorlatok alkalmazása • a kiadási díjak tisztázatlansága • a kielégítő archiválás hiánya • inaktív szerkesztőbizottság <p>Mikor tekintendő gyenge minőségűnek egy folyóirat? Minél több jellemző érhető tetten, annál gyengébb a minőség. Minél inkább haladunk a skála jobb szélé felé, annál inkább érdemel támogatást a folyóirat a minőségi publikálás megvalósítása terén.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • alapos szakértői értékelés • erős szerkesztőbizottságok • a kutatás integritását és a visszavonásokat biztosító erős rendszer • egyértelmű kommunikáció a publikációs költségekről • előfordul, hogy alkalmanként parazita gyakorlatot folytat, de kritikák hatására ezeket korrigálja

Kitekintés: Kiadói gyakorlatok, visszaélések a nemzetközi gyakorlatban

7. ábra. A predátor magatartás megnyilvánulásainak skálája folyóiratok esetében (IAP)

A WoS és a Scopus rendszeresen vizsgálja, hogy az adatbázisában figyelembe vett folyóiratok eleget tesznek-e egyes minőségi követelményeknek. Megdöbbentően nagy számú, 50 (!) folyóiratot távolítottak el a közelmúltban a WoS listájáról (Quaderi, 2023), de jelenleg is mindkét adatbázis számos olyan folyóiratot tartalmaz, amelyet mérvadó fórumok nem tekintenek megfelelő bírálatási gyakorlatot folytatóknak, olyanokat is, amelyeknek a besorolása akár Q1 vagy Q2.

Fontos tanulsága a fentieknek, hogy a rossz gyakorlatot folytató folyóiratoknak nincs egyértelmű definíciójuk, a besorolás mérlegelés kérdése. Ezt fontos lesz figyelembe venni, amikor javaslattal élünk, hogy hogyan járjunk el a rossz vagy megkérdőjelezhető gyakorlatot folytató folyóiratokban megjelenő cikkek kapcsán.

Predátor konferenciák

A tudományos konferenciák, amelyek úgy hirdetik magukat, hogy alapos szakértői bírálatást végeznek, sokkal erősebben érintettek a rossz gyakorlatokban, mint a folyóiratok (IAP, 2022: 33–35). A konferenciakiadványok előnytelen megítélése sajnos nagyon hátrányos helyzetbe hozza a gondos szakértői értékelést alkalmazó konferenciákat.

A bírálók személyének manipulálása

A Retraction Watch honlap (Oransky, 2020: 144) több mint 600 cikket azonosított, ahol manipulálták a bírálatást, a legtöbb esetben a megadott bírálók e-mail-címe mögött maga a cikk szerzője állt. Oransky szellemesen megjegyzi, hogy az elfogult bírálatoknál legfeljebb a szerzők édesanyja adhatott volna pozitívabbat.

Cikkszerzőség vásárlása

2023 januárjában jelent meg Holly Else cikke a *Nature*-ben (Else, 2023), amelyben felhívta a figyelmet arra, hogy az interneten (Facebook, Telegram) százával találhatók hirdetések „szerzőség vásárlására” színvonalas, WoS-ban megjelenő cikkekben. Ha csak a látszateredményességet nézzük, nyilvánvaló, hogy olcsóbb néhány száz dollárért vagy magasabb publikációs minőség esetén néhány ezer dollárért

vásárolni szerzőségi közreműködést egy költséges laboratórium fenntartása és eredményeinek közlése helyett.

A közelmúltban egy Oroszországhoz köthető cikk-gyárat (*paper mill*) leplezték le, a csalásban érintett kutatók száma 36 országból meghaladja a 10 000-et, a becsült nyereség – ebben az egyetlen cikk-gyárban – 2019 és 2021 között 6,5 millió dollár (Abalkina, 2021).

A már említett Retracion Watch számos további visszaélést tart számon, például a fizika területén csaknem 500 cikket vontak vissza a közelmúltban (Oransky, 2022).⁶

Affiliáció „vásárlása”

2011-ben a *Science* publikálta (Kehm, 2020: 93), hogy két szaúdi egyetem a világ legjobb egyetemeiről magasan hivatkozott kutatókat szerződtetett mintegy évi 70 000 dollárért, amiért cserébe évente egyszer kellett megjeleníteniük az egyetemen, ugyanakkor a publikációik affiliációjánál a szaúdi egyetemeket is megjelölték. Ezáltal a Sanghaj-rangsorban ezek az intézmények az ismeretlenségből 2–3 év alatt a legjobb 2–300-ba jutottak. Mit gondoljunk akkor, amikor a King Faisal Egyetem matematikában megelőzi az MIT-t?

Hivatkozási kör

Az indokolatlan önhivatkozás könnyen tetten érhető, a szervezett egymásra hivatkozás nehezebben. 2009-ben nyolc brazil kiadó megegyezett, hogy több száz egymásra hivatkozással növelik meg a mérhető „hatásukat” (Van Noorden, 2013). Miután kiderült a szervezett csalás,

⁶ Egy tipikus visszavonási indoklás Oransky szerint: “Ezt a cikket az IOP Publishing vonta vissza egy olyan vád nyomán, amely szerint aggodalomra ad okot, hogy e cikket egy kereskedelmi szervezet készíthette, manipulálhatta és/vagy értékesíthette. Ezen túlmenően, az IOP Publishingnek nem áll rendelkezésére bizonyíték arról, hogy e cikket megbízható szakértői bírálóknak vetették volna alá, annak ellenére, hogy a konferencia szervezőitől egyértelmű normák betartását várják el, amelyekről tájékoztatták is őket.

A cikk szerzői lehetőséget kaptak annak bizonyítására, hogy valóban ők voltak a mű eredeti és valódi alkotói, azonban jelen közlemény közzététele időpontjáig az IOP Publishing nem kapott választ megkeresésére. Az IOP Publishing elemezte a cikket, és egyetért azzal, hogy elegendő számú jel utal arra, hogy komoly kétségek merülhetnek fel a mű legitimitációjával kapcsolatban, továbbá egyetért azzal, hogy a cikket vissza kell vonni. A szerzőket arra biztatjuk, hogy forduljanak az IOP Publishinghez, ha bármilyen észrevételük van jelen visszavonással kapcsolatban.”

14 folyóiratot függesztettek fel a WoS-ban. Chawla (2022) a következő című cikkel hívta fel a jelenségre a figyelmet: „Miért hivatkozik egy a növények szépségéről szóló publikáció egy autizmusról szóló cikkre?”

Ahogy már írtuk, a fenti gyakorlatok gyakran nem egyértelmű csalások, hanem a szürke zónába esnek. A cikkben való szerzőségvásárlás nyilvánvalóan csalás, de például annak elfogadása, hogy egy szaúdi egyetemen valaki vállal egy kis elfoglaltsággal járó feladatot, ugyanakkor a nevével segíti az egyetemet, hogy jobb diákokat és kutatókat vonzzon oda, pozitív célnak hathat. Szintén elfogadható lehet, ha egy országon belül a hasonló területen dolgozók egymást hivatkozzák, és egymás munkáit népszerűsítik.

A csaláshoz általában három tényező egyidejű jelenléte kell: motiváció, lehetőség és racionalizálás, ez képezi az ún. csalási háromszöget (Wells, 2008). Az első kettő magáért beszél, a harmadik azt jelenti, hogy az elkövető logikus magyarázatot, indoklást keres arra, miért követi el a csalást: ez lehet az, hogy más is ezt teszi, hogy a „hibás” követelmények csak így teljesíthetők, hogy ez az elvárás, hogy egy fontosabb célért csúsztat, stb. A fenti rossz gyakorlatokban többek között a kiadók, a kutatók és munkahelyeik is részt vesznek (8. ábra).

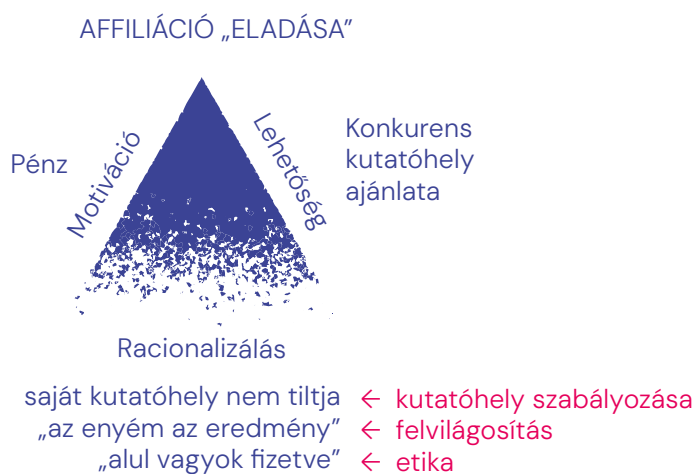
8. ábra. A csalási háromszög a kiadók, illetve a kutatók és intézmények esetében

A kiadó motivációja nyilvánvalóan a profit. A lehetőséget az teremti meg, hogy nagyon nagy igény van számos cikk megjelenésére, az arany OA egyszerű eszköz tud lenni a csalásban, és mivel a szakértői értékelés általában anonim, gyakran nehéz ellenőrizni, hogy egy-egy kiadó milyen

bírálati gyakorlatot végez. Indoklásul pedig gyakran azzal takaróznak, hogy ez az újszerű publikációs modell, amelynek bevezetése a gyors átfutási idővel és a publikációs nyomásra való rugalmas reagálással mindenki érdeke.

A **kutatók** motivációja elsősorban a siker, az előrejutás (a szimbolikus tőke növelése), esetenként (inkább az intézeteknél) az anyagi haszon. A lehetőséget az teremti meg, hogy a követelményekben a tényleges tudományos elvárások helyett a számszaki mutatók dominálnak (amelyekről úgy vélik, hogy közvetlenül összefüggenek a valós tudományos teljesítménnyel). A racionalizálás lehet az, hogy a többiek is így tesznek, a viselkedés igazából nem helytelen, sőt elvárt. Érdekes és talán meglepő megfigyelés, hogy a csalási eseteket vizsgálva azt találták, hogy a visszaélések elsősorban nem a publikációs nyomással vannak összefüggésben, hanem azzal, hogy a kutató anyagilag közvetlenül érdekeltté válik a cikkek írásában (Fanelli, 2020: 114).

Ha egy kutató úgy járul hozzá affiliációja másik intézmény általi használatához, hogy nincs érdemi együttműködés, motivációja az anyagi haszon (9. ábra), esetleg a rosszul értelmezett segíteni akarás. Az előbbi esetben a racionalizálás az lehet, hogy a kutató úgy véli, saját munkahelye nem tiltja az engedély nélküli együttműködést konkurens kutatóhellyel, esetleg a tudományos eredmény kizárólagos tulajdonosának véli magát.

9. ábra. A csalási háromszög affiliációval való visszaélés esetén (jobb oldalon alul pirossal a lehetséges reagálásokat, megoldásokat tüntettük fel)

Ilyen jellegű visszaélés gyanúja hazánkban is felmerült, de nem egyszerű tetten érni, mivel számos esetben a többes affiliáció mögött valós együttműködés áll. Az esetleges visszaélést alapvetően a munkáltató tudja kontrollálni, akinek tudomása kell, hogy legyen az intézmények közti együttműködésekről.

A csalásokban a kutatásfinanszírozó felelőssége is jelentős lehet. Ahogy a következő fejezetben látni fogjuk, a rossz támogatási gyakorlat csalásra csábíthat.

2.5 Goodhart törvénye

Köztudott, hogy a mérés mindig visszahat a mért jelenségre, nem lehet úgy mérni, hogy ne zavarnánk meg a mérés tárgyát. Goodhart ennél tovább megy és a következő nagyon erős kijelentést teszi (Griesemer, 2020: 77; Goodhart, 1975):

„Ha egy mérés eredményét választjuk célnak, akkor a mérés megszűnik jól mérni.”

Klasszikus példa a Goodhart-törvényre Indiából származik, ahol mivel elszaporodtak a kobra, úgy döntöttek, hogy minden egyes beszolgáltatott kobrabőrért meghatározott összeget fizetnek. Logikus feltételezés volt, hogy ahány bőrt beszolgáltatnak, annyival kevesebb élő kobra lesz. Nem ez történt. A leleményes indiaiak elkezdtek kobrát tenyésztetni, így a beszolgáltatott nagy mennyiségű bőr ellenére a kobrapopuláció nem csökkent.

A szerencsétlen végeredmény oka, hogy nem a tényleges **hatást** mérték, hanem egy olyan **teljesítményt**, amelyet közvetlen kapcsolatban lévőknek gondoltak a hatással (10. ábra). A valóság helyett egy helyettesítő (proxy) indikátort, teljesítményt mértek, amit könnyű manipulálni, szemben a tényleges hatással (a kobra számának csökkenésével), amely nem manipulálható, de sajnos nehezen is mérhető.

	MÉRÉS	MANIPULÁLÁS
Hatás (impakt)	nehéz	nehéz
Teljesítmény (db)	könnyű	könnyű

10. ábra. A teljesítmény (számszerű) értékelésénél általában nem közvetlenül a hatást mérjük (mert nehéz lenne), hanem egy teljesítményt, ami manipulálható

Egy másik egyszerű példát mutat az alábbi karikatúra (11. ábra): ha a munkások teljesítményét úgy mérjük, hogy a szögek darabszámát vizsgáljuk, akkor sok-sok kicsi szöveget fognak gyártani; ha pedig az össztömeget mérjük, akkor néhány nagy és nehéz szöveget. Nyilvánvalóan mind a kettő torzulás.

11. ábra. Goodhart törvénye

Forrás: <https://sketchplanations.com/goodharts-law>

Nézzünk egy példát a publikációs teljesítmény mérésére. Többszerzős cikkek esetében felmerül, hogy az elszámolásnál (az egyén, a kutatócsoport vagy az intézmény esetében) a cikket minden szerzőnél teljes értékkel vegyük-e figyelembe, vagy a részesedés arányában, például osztva a szerzők számával (12. ábra). Erős érv amellett, hogy teljes értékkel vegyük figyelembe, hogy ez serkenti az együttműködést a kutatócsoportok között, segíti a nemzetköziesítést és az interdiszciplinaritást. Ugyanakkor csábít arra, hogy nagyon kis közreműködés esetében is a társszerzők közé vegyenek kutatókat. Furcsa ellentmondást is tartalmaz ez: ha az egyének cik-

keinek számát összeadjuk, lényegesen nagyobb értéket kapunk, mint amennyi a cikkek tényleges száma.

TÖBBSZERZŐS CIKKEKET MINDEN SZERZŐNÉL ÉS INTÉZMÉNYNÉL TELJES ÉRTÉKKEL FIGYELEMBE VESSZÜK	
Segíti az együttműködéseket	Érdemtelen társszerzősége csábít
Segíti a nemzetköziesítést	Manipulált affiliációra vezethet
TÖBBSZERZŐS CIKKEKET A SZERZŐSZÁMMAL OSZTVA VESSZÜK FIGYELEMBE AZ EGYES SZERZŐKNÉL ÉS AZ INTÉZMÉNYEKNÉL	
Igazságos	A hierarchia alján lévők kimaradhatnak a cikkekből
Σ részteljesítmény = összteljesítmény	Fékezi az együttműködést

12. ábra. Többszerzős cikkek lehetséges figyelembevétel, előnyök (bal oldal), hátrányok (jobb oldal)

Ezt a problémát megoldja, ha a szerzőszámmal osztunk (vagy a tényleges közreműködés szerint úgy osztjuk meg a szerzők egymás közötti részesedését, hogy összegük egy legyen), bizonyos szempontból ez a megoldás „igazságos”.⁷ Ugyanakkor ennek a mérésnek káros hatásai lesznek: esetleg a hierarchia alján lévők kimaradnak a cikkekből (nem triviális kérdés, hogy mi a „jelentős hozzájárulás”, amit pl. az ALLEA etikai kódexe megkövetel [ALLEA, 2023]), és fékezi az együttműködéseket. A fenti problémákra egy kompromisszumos válasz (pl. norvég modell), hogy a társszerzők súlyát a részesedésük négyzetgyökével veszik figyelembe. Nem kívánunk a mérés részleteibe belemenni, például abba, hogy az első és utolsó szerzőket a legtöbb tudományterületen nagyobb súllyal kell figyelembe venni, mint a többieket. Az üzenetünk az, hogy maga a mérés, legyen az bármilyen szofisztikált is, torzítani fogja a szerzők viselkedését. (Bár a torzítás mértéke erősen függ attól, hogy mit és hogyan mérünk.)

Logikus válasz erre a problémára (Griesemer, 2020: 82), hogy tartsuk titokban a mérési módszert, így a torzítás elkerülhető. Ez igaz, de az nyilvánvalóan etikátlan, hogy mérünk és minősítünk, de eltitkoljuk, minek alapján. Ha pusztán számszerű indikátorokat alkalmazunk, akkor feloldha-

⁷ Érdekes ebből a szempontból Kaptay (2020) elemzése, amely a mellett érvel, hogy a Hirsch-index „reálisabb” képet ad a teljesítményről, ha a szerzőszámmal normalizálunk.

tatlan ellentmondásba ütközünk – pontosan ezt mondja ki Goodhart törvénye.

2.6 A visszaélések rendszerszintű okai

A fentiekkel és az IAP-vel összhangban a predátor folyóiratok rohamos terjedésének a következő rendszerszintű okai lehetnek, megjegyezve, hogy ezek általában is igazak az etikai visszaélések terjedésére:

1. A tudományos kiadás elanyagiasodása, az arany OA modellje különösen sebezhető.
2. A számszerű értékelések dominanciája a minőségi értékelésekkel szemben.
3. A bíraltatási (peer review) rendszer gyengesége és átláthatatlansága, a bírálók nem kellő elismerése.
4. A kutatók tájékoztatásának, felvilágosításának hiánya, az etikai elvek nem kellő ismerete.

Érdeemes ezekhez hozzátenni, hogy sokszor a kutatók szem elől tévesztik a tudományos kutatás valódi, eredendő célját.

A tudományos kutatás célja

Karikó Katalin 2023-ban előadást tartott a Fiatal Kutatók Akadémiájának felkérésére, ahol az egyik legfontosabb üzenet, amit megfogalmazott, az a kutatás örömeinek a hangsúlyozása volt. Nem az elismerésekért kutatunk, hanem azért, hogy a bennünket izgató kérdésekre választ keressünk. Hogy hasznosak legyünk. Látva a kutatók publikációs és előmeneteli „élet-halál” harcát, ennek hangsúlyozása ma különösen fontos. A néhány éve elhunyt mérnök akadémikus, Kollár Lajos ezt így fogalmazta meg (vagy talán idézte):

„vannak kutatók, akik fel akarják találni a dinamitot, mások a dinamit feltalálói akarnak lenni”.

Az előbbieknél, akár „feltalálják a dinamitot”, akár nem, több esélyük van az elégedett életre, mint az utóbbiak-

nak, hisz már az út is örömmel töltheti el őket, és kevésbé viselik meg őket a csalódások, amelyek a kutatói életpálya természetes velejárói. Chamayou (2009, idézi: Griesemer, 2020: 78) igen élesen úgy fogalmaz, hogy ma a cél a cikkek írása, nem pedig a kutatómunka végzése.

Nagyon fontos, hogy jó célokat fogalmazzunk meg.

Cél-e, hogy **sok** cikket írjunk? Nem: a cél, hogy a természet, a társadalom által felvetett kérdésekre válaszokat adjunk, ha ez sikerül, akkor meg kell írunk a **jó** cikkeket is.

Cél-e, hogy előrelépünk az egyetemi rangsorokban? Nem: a cél, hogy kiváló egyetemet hozunk létre, amely képes önállóan gondolkodó értelmiség képzésére, és ennek folyamánya lesz, hogy a rangsorokban is előbbre jutunk.

Cél-e, hogy egyetemi oktatásunkra jó értékelést kapjunk? Nem: a cél, hogy jól tanítsunk, és ez meg fogja hozni a pozitív értékelést is.

Ne essünk át ugyanakkor a ló másik oldalára: egy munkahelyi vezetőnek feladata, hogy a jó munka mellett az intézményét menedzselje is, a kommunikálható eredmények révén biztosítsa az elismertséget és a finanszírozást.

És ne legyünk naivak – minden kutatóban keveredik a kíváncsiság, a felfedezés vágya, a jobbítani akarás a személyes hiúsággal, érvényesülési vágygal, sikerorientáltsággal. Az azonban nem mindegy, hogy a két motiváció aránya egy-egy emberben mekkora.

Kehm (2020: 94) erősen kárhoztatja, hogy egyes egyetemek jelentős összegeket költenek arra, hogy professzionális szakértők segítségével, többletkutatási tevékenység nélkül feljebb kerüljenek az rangsorokban. Példaként ausztrál egyetemeket említ, ahol jól fizetett „Manager for Institutional Rankings” pozícióra vettek fel embereket, hogy maximalizálják az intézmények sorrendekben elfoglalt helyét. Kehm felteszi a kérdést: *„is such practice still related to good science and scholarship?”* Mi nem ítélnénk

(sem pró sem kontra): az egyetemek a finanszírozásért vagy a presztízsért küzdve válaszolnak a mérés támasztotta követelményekre. Ahogy Locke (2011, idézi Kehm, 2020: 99) írja:

„a rangsorolás egyszerre csábít és viszkényszerpályára.”⁸

illetve:

„Azoknak az egyetemeknek, amelyek részt kívánnak venni a rangsorjátékban, magukévá kell tenniük és intézményesíteniük kell a rangsorok logikáját.”

3. Javaslatok a „predátor” jelenség kezelésére

A 2.4 fejezetben bemutatottuk a predátor folyóiratok, illetve a nem megfelelő gyakorlatokat folytató folyóiratok létrejöttének körülményeit és okait. E káros jelenség elleni fellépésnek alapvetően három egyformán fontos módja van:

- megfigyelés, ellenőrzés, szankcionálás;
- szcientometriai méréseink felülvizsgálata és finomítása;
- a rendszerszintű okok megszüntetése.

Az elsőre a 4. és az 5. fejezetekben fogunk javaslatot adni.

A másodikkal lényegében azt kívánjuk elérni, hogy a Goodhart-törvény a lehető legkevésbé érvényesüljön. Fontos törekvés, de a jelen tanulmányban ezzel nem foglalkozunk.

Végül a harmadik az, ami a problémákat hosszú távon és tartósan meg tudja oldani. Az InterAcademy Partnership (IAP) 2022-ben tanulmányt közölt a predátor folyóiratok (és konferenciák) elleni lehetséges lépésekről. Jelen írásban erősen támaszkodunk is erre a kiadványra, részletesebb elemzése a 7.1 fejezetben található. Az IAP a fenti harmadik francia bekezdés kapcsán a következő négy teendőt emeli ki:

1. képzés, „nevelés”, ismeretterjesztés;
2. a minőségi (nem mennyiségi) követelmények dominanciája a tudományos minősítésben;
3. közfinanszírozású kiadás – gyémánt (*diamond*) open access;
4. a szakértői értékelés (peer review) átláthatósága.

Ezekkel a következő alfejezetekben foglalkozunk.

3.1 Képzés, „nevelés”, kommunikáció

Az MTA Közgyűlése az MTA stratégiai célkitűzéseit hét pontban fogalmazta meg, ezek közül kettőt idézünk az alábbiakban:

4. Az Akadémia a tudományos minőség és a tudományetika letéteményese.

6. Az Akadémia a nemzet tanácsadója.

Ezek szellemében:

1. javaslat: A kutatók képzésében (elsősorban, de nem kizárólagosan a doktori iskolákban) ismertetni kell a különböző publikációs gyakorlatokat, a kiadói szokásokat, és világosan el kell ítélni a megkérdőjelezhető publikációs gyakorlatot folytató folyóiratokban való megjelentetés gyakorlatát.

2. javaslat: Fel kell hívni a figyelmet a „predátor” folyóiratokkal kapcsolatos problémákra, a hazai publikációs szokások változására, népszerűsíteni kell az IAP kiadványát és ismertetni kell a fontosabb megállapításait.

3. javaslat: A Fialat Kutatók Akadémiája az MTA közreműködésével és támogatásával egy online képzési anyagot állít össze a helyes publikációs gyakorlatokról és a tudományos kutatás etikai kérdéseiről, amelyben figyelembe veszik a tudományterületi sajátosságokat is. Igény szerint, de legalább félévente egyszer az anyaggal kapcsolatban konzultációra lesz lehetőség webinárium keretében.

Az Akadémia etikai kódexét a Közgyűlés 2010-ben fogadta el. 2023. június 23-án jelent meg az ALLEA új kódexe, amely konkrétan nevesíti az etikai visszaélések elmúlt években terjedő újabb formait is (13. ábra).

4. javaslat: Az MTA etikai kódexének minél hamarabbi megújítását feltétlenül szükségesnek tartjuk, vagy javasoljuk az ALLEA etikai kódexének elfogadását. Fontosnak tartjuk az ALLEA új kódexének széles körű megismertetését.

Maga a szerzőség a következőkön alapul: 1. jelentős hozzájárulás a kutatás megtervezéséhez, a releváns adatgyűjtéshez, annak elemzéséhez és/vagy értelmezéséhez; 2. a publikáció megfogalmazása és/vagy kritikai felülvizsgálata; 3. a végleges publikáció jóváhagyása; 4. a publikáció tartalmáért való felelősség vállalása (...)

Jelen Európai Magatartási Kódexben meghatározott helyes kutatási gyakorlatok megsértésén túlmenően az egyéb elfogadhatatlan gyakorlatok többek között:

- a kutatási eredmények feldarabolása a tudományos publikációk számának növelése céljából („**felszalámizott publikációk**”);
- egy tanulmány bibliográfiájának szükségtelen bővítése (...);
- a **szerzőség manipulálása** vagy más kutatók publikációiban való szerepének becsmérése;
- saját korábbi publikációk jelentős részeinek újraközlése, beleértve a fordításokat is, az eredeti megfelelő azonosíthatósága vagy idézése nélkül („**önplágium**”);
- olyan folyóiratok, kiadók, rendezvények vagy szolgáltatások létrehozása, támogatása vagy szándékos használata, amelyek aláássák a kutatás minőségét („**predátor**” folyóiratok vagy konferenciák és **cikkgyárak**);
- **részvétel a lektorok és szerzők kartelljeiben**, amelyek összejátszanak egymás publikációinak bírálatában;
- a **kutatási integritás mások általi, vélt megsértésének figyelmen kívül hagyása** vagy az intézmények által elkövetett szabálytalanságokra vagy egyéb jogsértésekre adott nem megfelelő válaszok elhallgatása.

5. javaslat: A bizottság javaslatai kerüljenek ismertetésre mind az MTA honlapján, mind pedig a *Magyar Tudomány* egyik őszi/téli számában. Javasoljuk, hogy a *Magyar Tudomány* ezen túlmenően adjon teret a terjedő új etikai vétségek ismertetésének és az ALLEA által megfogalmazott új etikai elveknek, illetve az arra adandó válaszoknak is. A bizottság javaslatait el kell juttatni valamennyi felsőoktatási és kutatást végző intézményhez és tudományfinanszírozóhoz, valamint a tudománypolitikáért felelős döntéshozókhoz.

(Az etikai kódex nem említi az affiliációval való visszaélést, jóllehet erre már több mint egy évtizede a *Science* is felhívta a figyelmet. A legfontosabb eszköz, amellyel védekezni lehet, a kutatóhely kezében van: tiltania kell, hogy az alkalmazottja engedély nélkül egy konkurens kutatóhellyel szerződést kössön, lásd a 9. ábra jobb alsó bejegyzését. Ha ez ennek ellenére megtörténik, akkor a cselekedetet büntetni lehet és kell.)

3.2 A minőségi vizsgálatok előtérbe helyezése

Nemrég volt 10 éve, hogy megjelent a San Franciscó-i *Declaration on Research Assessment (DORA)*, amely világosan megfogalmazta, hogy a kutatók megítélésénél a számszaki adatok helyett elsősorban a kutatómunka minőségi értékelésére kell törekedni (14. ábra).

Amikor (...) döntéseket hoz a finanszírozásról, a felvételtől, a pozícióról vagy az előléptetésről, **az értékeléseket a tudományos tartalom, ne pedig publikációs mérőszámok alapján végezze.**

Ne használjon folyóirat-alapú mérőszámokat, például a JIF-et mint a (...) kutatási cikkek minőségének helyettesítő mérőszámát az egyes tudósok hozzájárulásának értékeléséhez.

A kutatás értékelése céljából (...) vegye figyelembe a hatásmérés széles skáláját, beleértve a **kutatás hatásának minőségi mutatóit is.**

(...) a **mérőszámok** helytelen manipulálása nem megengedhető (...)

A **mutatók használatakor**, összesítések or vagy összehasonlítások or figyelembe kell venni a cikkek típusainak (pl. ismertetések kontra kutatási cikkek), valamint az egyes szakterületeknek a különbözőségeit.

14. ábra. San Francisco Declaration on Research Assessment (DORA; San Francisco-i nyilatkozat a kutatásértékelésről), 2012 (részletek)

Két évvel később a *Nature*-ben publikálták a Leideni kiáltványt, amelyben szcientometriai szakértők tettek közzé 10 pontot, fellépve a szcientometria káros használata ellen, és egyensúlyt keresve a „szakértői vélemények” és a „számok” között (6. táblázat).

6. javaslat: Elő kell segíteni a *DORA* és a *Leideni kiáltvány* elveinek alkalmazását, a kutatók és kutatások értékelése során kommunikálni kell a minőségi vizsgálatok fontosságát és a mennyiségi, szcientometriai vizsgálatok kockázatait; részt kell venni a CoARA kezdeményezéseiben (lásd a 7.2 fejezetet).

7. javaslat: Meg kell vizsgálni az MTA pályázatait, hogy hogyan érvényesülnek az elbírálásuknál a *DORA* és a *Leideni kiáltvány*, valamint CoARA elvei, és szükség esetén változtatni kell a kiírásokon és a döntési folyamatokon.

8. javaslat: Fel kell hívni az osztályok, a kiválósági pályázatokat bíráló bizottságok és a DT figyelmét a fenti elvek alkalmazására díjak, címek, pályázatok stb. megítélésénél.

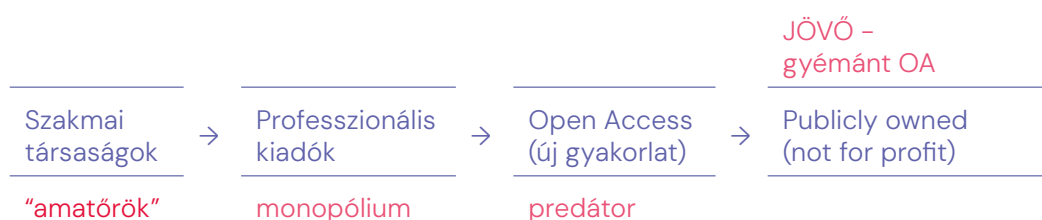
3.3 Új kiadói gyakorlat támogatása – átlátható szakértői értékelés

Számos kezdeményezés született a szakértői bíráltatás reformjára, ezek többsége az Open Science paradigmáit használja (Wolfram – Wang – Hembree et al. 2020):

- Ezek egy része a kiadók által szervezett értékelés (*peer review*) reformja, ilyenkor a kiadók változtattak a bírálók által vizsgált aspektusokon, pl. az eredetiség vizsgálatának elhagyásával (ez segítheti az ellenőrző, megerősítő kutatások közlését) vagy olyan bírálói gyakorlat bevezetésével, amely lehetővé teszi a negatív eredmények közlését; másutt a bírálat gépi eszközökkel való segítségét biztosítják.
- Más esetekben a szakértői értékelést kiszervezik, azt nem a folyóirat, hanem független szervezet végzi (pl. Peerage of Science, Peer Community In, Review Commons, PeerRef, ASAPbio). E szolgáltatások úgy gyorsíthatják meg a folyóiratok bíráltatásának átfutási idejét, hogy az nem megy a minőség rovására. A kiadóktól független, átlátható bíráltatás hozzájárulhat az etikátlan kiadói gyakorlatok megelőzéséhez.
- A harmadik út még radikálisabb változást jelent, ebben az esetben a kiadók nyilvánossá teszik a beérkező közleményeket honlapjukon, majd megfelelő nyilvános bírálatok esetén átemelik a fő, *peer reviewed* folyóiratba (pl. *Atmospheric Chemistry and Physics*), illetve a kísérletként induló, ún. „overlay journal”-ek nyilvános repozitóriumokból válogatnak és bíráltatnak más folyóirathoz be nem küldött cikkeket (pl. *Open Journal of Astrophysics*).

A 16. Berlieni Open Access konferencia közleménye megállapítja: „A nyílt hozzáférésről szóló tárgyalások révén a kutatói közösségek minden kontinensen láthatóbbá és költségmentesen hozzáférhetőbbé teszik kutatási eredményeiket az olvasók, illetve a szerzők számára, mindenki javára, ugyanakkor még gyorsabban kívánnak haladni” ([openaccess.mpg.de.](https://openaccess.mpg.de/), 2023).

A mind az olvasók, mind a szerzők számára ingyenes közlési mód (az ún. gyémánt open access) létezik, de lassan terjed⁹. A probléma a folyóiratok vagy kiadók támogatása, amit az egyelőre nemigen tapasztalható előfizetési megtakarításból lehetne megoldani. A nemzetközi gyakorlatra nekünk csekély ráhatásunk van (annyit tehetünk, hogy a tudományértékelésen keresztül segítjük vagy legalábbis nem lehetetlenítjük el a gyémánt open access publikálást), hazai szinten viszont meg kell oldani a minőségi kiadást biztosító kiadók folyóiratainak és könyveinek támogatását (15. ábra).

15. ábra. A kiadói gyakorlat javasolt jövőbeli változása

Felhívjuk a figyelmet arra, hogy sokan az új típusú kiadói gyakorlatokat közvetlenül okolják a „predátor” jelenség terjedéséért. Különbséget kell tennünk az előremutató, fejlődést jelentő kiadói gyakorlat és a kétes, el nem fogadható kiadói gyakorlat között. Éppen ezért a predátor jelenség elleni küzdelem nem irányulhat általában az új típusú kiadói gyakorlatot folytató folyóiratok és kiadók ellen. Ez utóbbi nem támogatható hozzáállás, még akkor sem, ha a predátor visszaélés előfordul az új típusú kiadói gyakorlatokat folytató folyóiratok között is. Fellépni a predátor jelenség ellen kell, függetlenül attól, hogy támogatjuk-e az új folyamatokat a kiadói gyakorlatokban vagy sem.

⁹ 2022 márciusában jelentette meg a Science Europe a gyémánt open access folyóiratok terjedését elősegítő cselekvési tervet, amelynek célja e folyóiratok kapacitásának növelése. 2025 szeptemberéig a DIAMAS projekt keretében, az Európai Kutatási Térség számára magas színvonalú, fenntartható intézményi open access tudományos publikációs ökoszisztéma létrehozása a cél. Emellett fontos dokumentum az Európai Unió által 2023 májusában megjelentetett Council Conclusion – Higher-quality, transparent, open, trustworthy and equitable scholarly publishing c. anyaga (<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9616-2023-INIT/en/pdf>).

4. Javaslat a kifogásolható gyakorlatot folytató folyóiratok cikkeinek hazai kezelésére

9. javaslat: Az MTMT-ben kerüljenek megjelölésre azok a közlemények, amelyek kifogásolható gyakorlatot folytató folyóiratokban jelentek meg, azok listára kerülését követően.

A megjelölés alapja külföldi kiadású folyóiratok esetében egy nem hazai bázisú lista: hosszabb távon ez egy közös európai lista lenne, elkészültéig pedig a norvég listát vegyük alapul (lásd az 5. és 6. fejezetet). Hazai kiadású folyóiratok esetében az osztályok döntését fogadjuk el, azaz ennek alapján kerülnek megjelölésre az MTMT-ben rossz gyakorlatot folytatóként, mert ezekről a hazai tudományos közösség alaposabb ismeretekkel rendelkezik, mint egy külföldi. A megjelölés mindig csak a jövőben megjelenő lapszámokra vonatkozna, előre bejelentve, hogy a szerzők időben értesüljenek róla, hogy mely helyeken nem javasolt publikálniuk.

Az MTMT csak információt ad, de nem értékeli. Az MTA-nak viszont javaslattal kell élnie, hogy az MTMT-ben megjelölt cikkeket hogyan vegyék a továbbiakban figyelembe.

10. javaslat: Javasoljuk, hogy a megkérdőjelezhető publikációs gyakorlat miatt megjelölt folyóiratokban a megjelölést követően megjelent cikkek ne kapjanak „tudományos” besorolást, így jelenjenek meg az MTMT összefoglaló táblázatában, és ezek ne legyenek figyelembe véve sem az MTA doktora címnél, sem az akadémikusválasztásnál, sem az MTA pályázatainál, sem pedig a díjakra való jelölések esetében. Javasoljuk a hazai tudományos kutatásban és

finanszírozásban érintett intézményeknek, hogy hasonlóképpen járjanak el.

A listára kerülést előzetesen nyilvánosságra hozzuk, ez jelzés arra, hogy kutatóink tartózkodjanak a megjelölt folyóiratokban való jövőbeli publikálástól. Ugyanakkor nem kívánjuk korlátozni az eljáró osztályok és bizottságok döntési szabadságát annak eldöntésében, hogy egy adott időszakban nem megfelelőnek ítélt folyóiratban előzetesen (vagy utólagosan) megjelent cikkeket az egyes döntéseknél milyen súllyal vesz figyelembe.

5. Javaslatok a kifogásolható gyakorlatot folytató folyóiratok cikkeinek azonosítására és kezelésére az MTMT-ben

5.1 A megvizsgált lehetőségek

Meg kívánjuk jelölni azokat a cikkeket, amelyek olyan folyóiratokban jelentek meg, amelyek kiadói gyakorlata megkérdőjelezhető. Szándékosan nem a „predátor” folyóirat kifejezést használjuk, mert számos olyan szerkesztőség is van, amelyeknek nem fogadható el a gyakorlata, ugyanakkor nem igaz rájuk, hogy egyáltalán nem alkalmaznak szakmai bíráltatást. Az alábbiakban bemutatjuk, hogy milyen lehetőségeket vizsgáltunk meg.

- i. Szakterületenként (MTA-osztályonként) folyóiratlistákat létrehozni a megbízható folyóiratokról

Ez, ha jó a lista, tökéletes megoldásnak tűnik, ugyanakkor kérdéses, hogy felkészültek vagyunk-e a több tízezer folyóiratot besorolni. Javaslataink, hogy a hazai kiadású folyóiratok esetében ezt kövessük, a külföldiek esetében viszont a vi. pontban leírtak szerint járjunk el.

- ii. A besorolás alapja a WoS- és/vagy Scopus-jelenlét, Q1 & Q2 minősítéssel (a matematika és természettudományok területén)

Ez nagyon egyszerű megoldás, könnyű megvalósítani, de egyrészt vannak magas hivatkozottságú folyóiratok vitat-

ható tudományos gyakorlattal¹⁰, amelyeket nem szűr ki; másrészt hosszabb távon egy cikk értékét nem a folyóirat szabja meg, hanem a cikk utóélete: ennek révén egy Q3-as cikk utólag bizonyulhat kimagaslónak, egy Q1-es pedig érdektelennek.

- iii. Az arany OA (*pay to publish* = „fizess, hogy publikálhass”) cikkek megjelölése.

Ez kizárja ugyan a nem megfelelő gyakorlatot folytató folyóiratokat, de számos egészen kiváló folyóiratot is kizárna. Mivel nem ismert rá nemzetközi példa, nem javasoljuk. A jelenlegi nemzetközi trendek egyértelműen az arany OA erősödésének irányába hatnak, ugyanakkor hosszabb távon a kiadóknak el kellene lépniük a gyémánt (*diamond*) OA felé, lásd a 3.3. fejezet.

- iv. Folyóiratokat besorolni nemzetközi adatbázisok alapján, pl. csak azokat elfogadni, amelyek részei a DOAJ & COPE-nak, esetleg megkövetelni az OA esetén az „átlátható bíráltatást”.

A jövőben a DOAJ és a COPE felhasználható lehet hazai listák készítésénél. A DOAJ-t jelenleg is használja az MTMT a folyóiratok lektoráltságának megítélésére. Kizárólagos forrásnak azonban nem alkalmasak, mivel számos folyóirat hiányzik belőlük (a DOAJ például csak OA folyóiratokat tartalmaz).

- v. Megjelölni egyes kiadókat

Bár például az MDPI-ben számos vitatható gyakorlatú folyóirat van, a teljes kizárást nem javasolhatjuk, mert vannak kiváló MDPI-folyóiratok is (az MDPI a WoS-ban kb. 200 folyóirattal van jelen, ebből 34 Q1-es, 54 Q2-es; 2021-es adat).

¹⁰ Vannak olyan folyóiratok, amelyeket a kutatói közösség jelentős része nem fogad el „tudományosnak”, jóllehet magas a hivatkozottsága. Ilyen például a *Sustainability* (MDPI), amelynek besorolása a WoS-ban Q2-es, a Scopusban Q1-es. Ugyanakkor: „2022-ben a norvég nemzeti publikációs bizottság és a finn publikációs forum megállapította, hogy a *Sustainability* nem tudományos folyóirat és 2023-tól törölték a jóváhagyott folyóiratok listájából.” ([https://en.wikipedia.org/wiki/Sustainability_\(journal\)\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Sustainability_(journal)))

vi. Más országok (szervezetek) folyóiratlistáit használni, és az ott nem megfelelő gyakorlatúként besorolt folyóiratokat megjelölni (például Norvégiának és Finnországnak van elérhető listája, előfizethető a Cabells-adatbázis, szabadon elérhető a predatoryreports.org, és jelenleg dolgoznak egy európai lista létrehozásán is).

Ez mindenképpen jó megoldás, feltéve, hogy megfelelő kritériumok alapján történik a döntés, és a listát rendszeresen frissítik. Ha sikerül egy listát kiválasztani, akkor ezt alkalmazhatjuk azzal a megjegyzéssel, hogy a magyar nyelvű és hazai kiadású folyóiratok esetében elfogadjuk az osztályok javaslatait, amelyeket jelenleg is nyilván tart az MTMT. (A Cabells-adatbázis megvásárlásáról az MTA KIK tárgyalta. Praktikus felhasználáshoz – saját lista képzése, MTMT-be integrálás, a teljes köztestület számára való adatszolgáltatás – nem járultak hozzá, a tárgyalások megszakadtak.)

5.2 Javaslat a norvég/finn lista alkalmazására

A 6. fejezetben összehasonlítjuk a norvég és a finn folyóiratlistákat, és ennek alapján azt javasoljuk, hogy (a nem magyar nyelvű és nem hazai kiadású) folyóiratok szempontjából a norvég listát fogadjuk el, pontosabban a listán „O.” besorolású folyóiratokban megjelent cikkeket javasoljuk figyelmen kívül hagyni a különböző minősítésekben.

Újra hangsúlyozzuk, hogy nincs tökéletes lista, és a kiválasztott listában is számos szempont mérlegelése után hoztak a lista összeállítói többségi döntést. A döntés a jövőnek szól, és nem a múltban megszületett publikációkat kívánja értékelni. Azt javasoljuk, hogy a kutatók kapjanak mindig előzetesen tájékoztatást arról, hogy a norvég lista alapján mely folyóiratokat fogják az MTMT-ben megjelölni, és ezt a jelölést legkorábban 2 hónap csúszással élesítsék. (Azaz a folyóiratokat egy-egy intervallumban jelölik meg, ami változhat is.) Ilyen módon ezek a jelölések nem a szankcionálást, hanem a tájékoztatást és a jobb gya-

korlatot szolgálják: a kutatók tartózkodjanak a megjelölt folyóiratokban való jövőbeli publikálástól.

Ahogy már írtuk, a magyar nyelvű és hazai kiadású folyóiratok esetében nem fogadjuk el a norvég lista besorolását, itt az MTMT-ben jelenleg is elérhető besorolást használjuk, amelyek az osztályok javaslatára épít.

5.3 Az MTMT javasolt módosítása

Az MTMT összefoglaló táblázataiban a folyóiratok megjelölt számaiban közölt cikkek nem kerülnek be a „tudományos” cikkek közé, hanem a „További közlemények” rovatba kerülnek, és az innen való hivatkozások az „idézők disszertációban, egyéb típusban” kategóriában szerepelnek majd.

5.4 Az Elnökség, az MTMT TT és a DT szerepe

A bizottság az Elnökségnek elfogadásra javasolta a jelentést, különös tekintettel a 3. és 4. fejezetekben megfogalmazott javaslatokra. Az elfogadást követően felkérjük az MTMT Tudományos Tanácsának elnökét, hogy intézkedjen az MTMT-ben a szükséges módosítások végrehajtásáról. A folyóiratok figyelése és megjelölése az MTMT TT feladata lenne, amely ezt a feladatot delegálhatja egy bizottságnak és/vagy az MTA KIK MTMT Osztályának.

Javasoljuk, hogy a Doktori Tanács fontolja meg a bizottság javaslatait.

6. A folyóiratlisták összehasonlítása

6.1 Az egyes listák kiválasztási elvei

Európán belül Norvégia mellett Finnországban is fellelhető olyan adatbázis, lista, amely összeállítását nem magáncég végzi, szabadon, ingyenesen hozzáférhető, módszertana megismerhető. A két adatbázis készítői szorosan együttműködnek, megosztják egymás között az információkat és az értékeléseket, ugyanakkor a két lista között számos eltérést találunk (1. táblázat).

A két lista részletes elemzését követően elfogadásra a norvég adatbázis használatát ajánljuk azzal, hogy a Magyarországon megjelenő folyóiratokat külön, a listától függetlenül kezeljük. A norvég lista alkalmazása mellett szól, hogy a kategóriák besorolásakor a O. kategória egyértelműen tartalmazza az elutasított folyóiratok, sorozatok és kiadók listáját, míg a finn listában ilyen kategória valójában nincs, mivel az ottani O. kategória azokat a folyóiratokat is tartalmazza, amelyek kevesebb mint 1 éve működnek. Így automatikusan nem ajánl olyan folyóiratot, amely bár minőségi szempontból megfelelő lehetne, mégis rövid ideje létezik, vagy túl kevés száma jelent meg. Ha a frissítés rendszerességét nézzük, a norvég lista kiszámíthatóbb, mivel az 1. és O. és X. kategória esetében évente háromszor, előre meghatározott időpontokban bővül és a O. kategóriára minősítés csak a következő évi listára kerül rá, az 1. kategóriára való váltás már az aktuális évben életbe lép. A finn lista frissítése a O. és 1. kategóriák esetében viszont folyamatos, így annak mindig egy adott időpontban érvényes állapotát lehetne az MTMT-adatbázisra vetíteni.

	NORVÉG NYILVÁNTARTÁS	FINN PUBLIKÁCIÓS FÓRUM
Publikációs csatornák (folyóiratok, sorozatok, kiadók)	<p>2. kategória: „legmegbízhatóbb” publikációs csatornák</p> <p>1. kategória: publikációs csatornák, amelyek teljesítik a tudományos minimumkövetelményeket</p> <p>O. kategória: elutasított publikációs csatornák</p> <p>X kategória: az összeállítónak kétségei vannak, hogy a közzétételi csatornát jóvá kell-e hagyni</p>	<p>3. kategória: legkiválóbb, legjelentősebb hatású csatornák</p> <p>2. kategóriák: vezető tudományos publikációs csatornák</p> <p>1. kategória: lektorált csatornák szerkesztőbizottsággal, tudományos kutatási eredmények publikálására</p> <p>O. kategória: nem felelnek meg az 1. szintnek, vagy kevés számuk/kiadványuk jelenik meg, illetve kevesebb mint 1 éve működnek</p>
Frissítés	<p>2. kategória: évente egyszer</p> <p>1. kategória: évente háromszor bővül (június, október, január), javaslat-tétel minden év november 30-ig. Lényegében ekkor születik döntés a O. és X kategóriákról is, hogy az azokban szereplő, illetve újonnan megjelenő publikációs csatornák bekerülhetnek-e az 1. kategóriába. Ha az X kategóriából vagy az 1 kategóriából O-ra módosítanak, akkor az a következő évben lép életbe. Ha az X kategóriából vagy a O. kategóriából 1-re módosítanak, akkor az a folyóévben.</p>	<p>3. és 2. kategória: négyévente (következő 2026-ban)</p> <p>1. és O. kategória: évente/folyamatosan</p>
Döntési kritériumok	<p>Folyóiratok, sorozatok esetében, 1. kategória:</p> <ul style="list-style-type: none"> • érvényes ISSN-szám • tudományos szerkesztőbizottság • kialakított eljárások a külső peer review-ra • nemzeti vagy nemzetközi szerzők <p>Kiadók esetében, 1. kategória:</p> <ul style="list-style-type: none"> • tudományos igényesség • tudományos program külső tanácsadók bevonásával • nemzeti vagy nemzetközi szerzők • ISBN-szám 	<p>3. kategória: nemzetközi szerzők, a szerkesztőbizottságban a terület vezető kutatói, a kutatói közösség nagyra értékeli az itt publikálókat</p> <p>2. kategória: széles körű elterjedtség és elismertség, nemzetköziség, minőségértékelés</p> <p>1. kategória:</p> <ul style="list-style-type: none"> • nemzeti, nemzetközi tudományos publikációs csatorna • a szerkesztőbizottság tagjai a tudományág szakértői • ISSN-/ISBN-szám • átlátható működés • lektorált tudományos publikációk rendszeres megjelentetése • a szerkesztők által felkért szakértők, blind vagy nyílt peer review • a szerkesztőbizottság vagy a szerzők több mint fele kiadótól független • tudományos szempontból releváns a nemzetközi vagy a finn tudományos közösség számára, tudományos minőséget biztosító működése hiteles

1. táblázat. A Norvég Nyilvántartás (norvég lista) és a Finn Publikációs Fórum (finn lista) összehasonlítása

Ha a döntési kritériumokat vizsgáljuk, bár a finn adatbázis több szempontot vesz figyelembe, azok mégsem annyira egzaktak, mint a norvég nyilvántartás döntési kritériumai. Például a finn lista 1. kategóriájában az szerepel, hogy a publikációs csatorna feleljen meg az átláthatóság követelményének, vagy hogy az a saját szakterületén releváns legyen. A norvég listában viszont az 1. kategória követelményei (van-e ISSN-/ISBN-szám, vagy nincs; van-e tudományos szerkesztőbizottság, vagy nincs; van-e szakértői bíráltatás, vagy nincs; publikálnak-e benne külföldi szerzők, vagy sem) könnyen megállapíthatók. A két lista részletes bemutatása a 7.4 függelékben található.

6.2 A norvég és a finn lista számszerű összehasonlítása

A norvég lista 38 ezer¹¹ folyóiratot tartalmaz, a finn pedig 32 ezret, amelyek közös része 23 ezer folyóirat (16. ábra, fent)¹². Ebben a közös részben azok a folyóiratok szerepelnek, amelyekben a kutatók a leggyakrabban publikálnak. A folyóiratok meglepően jelentős része, a norvég listában mintegy 5600 „O.” besorolású, a finn listában 6100 (14,7%, illetve 19,1%), amelyek közös része 700 olyan folyóirat, amely nem felel meg az elvárható publikációs követelményeknek. Bizonyos fokig megnyugtató, hogy ezek nagyobb része nem szerepel sem a WoS-ban, sem a Scopusban.

A listák Scopusban is megtalálható folyóiratai között a „O.” besorolásúak száma a norvég és a finn listában mintegy 1400 és 1700 (16. ábra, középen), azaz az összes, a Scopusban nyilvántartott folyóirat 5,6, illetve 8,1%-a.

A 16. ábra alján megadtuk a Scopusban Q1 besorolású folyóiratok számát is, ezek részvétele – várakozásunknak megfelelően – nagyon kicsi: a Q1-es folyóiratok mindössze 1,2, illetve 2,0%-a „O.” besorolású, de ez is száz körüli „O.” besorolású Q1-es folyóiratot jelent.

¹¹ A folyóiratok számát ezerre kerekítve adjuk meg.

¹² A listák összehasonlítása 2023 június–július hónapokban történt.

Érdemes megvizsgálni, hogy az egyes folyóiratokat a két lista mennyire minősíti azonosan. A számok azt mutatják, hogy a finn lista szigorúbb, a 23 ezer folyóiratból 2 ezret tekint „0.”-nak, a norvég pedig 1300-at. Ugyanakkor az 1300 a norvég lista szerinti „0.” besorolású folyóiratnak a finn csak kicsit több mint a felét (700-at) sorol „0.”-ba. A scopusos és a Q1-es folyóiratok esetében (16. ábra, középen és lent) az azonos módon „0.”-ba sorolt folyóiratok száma mindössze mintegy 200 és 6.

	Norvég: 38 ezer		Finn: 32 ezer	
Összes folyóirat	15 ezer	23 ezer	9 ezer	

Folyóiratok száma a „0.” kategóriában:

Norvég	4 240	+	1 315		(15%)
Finn			1 998	+	4 147 (19%)
Ebből közös:			721		

Scopusban indexált folyóirat	5 570	18 855	2 689	
-------------------------------------	-------	--------	-------	--

Scopusban indexált folyóiratok száma a „0.” kategóriában:

Norvég	805	+	561		(6%)
Finn			981	+	758 (8%)
Ebből közös:			246		

Q1 besorolású folyóirat	393	7 161	321	
--------------------------------	-----	-------	-----	--

Q1-es folyóiratok száma a „0.” kategóriában:

Norvég	34	+	58		(1,2%)
Finn			94	+	58 (2,0%)
Ebből közös:			6		

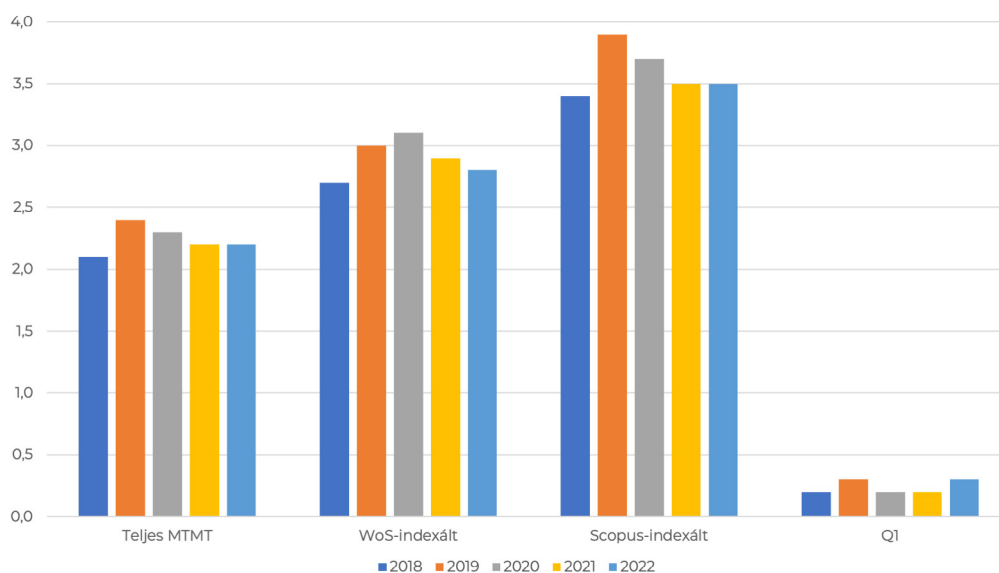
16. ábra. A norvég és a finn listában található **folyóiratok** teljes száma, valamint ezeken belül a „0.” besorolásúak száma és aránya (fent). Középen és lent a Scopusban indexált, illetve a Q1 besorolású folyóiratok száma és ezeken belül a „0.” besorolásúak száma és aránya

Kíváncsiak voltunk arra, hogy Magyarország mennyire érintett a „0.” kategóriába sorolt folyóiratokban megjelent **cikkekben**. Az eredmények a norvég, illetve a finn listára vonatkozóan a 2. és 3. táblázatban találhatóak, a százalékos érintettséget a 17. ábra és a 18. ábra mutatja.

2. táblázat. Hazai szerzők cikkeinek száma az MTMT-ben 2018 és 2022 között, amelyek a norvég lista szerint „0.” besorolásúak

NORVÉG		2018	2019	2020	2021	2022
Teljes MTMT	db	682	735	756	750	672
	%	2,1%	2,4%	2,3%	2,2%	2,2%
WoS-indexált	db	317	346	384	390	343
	%	2,7%	3,0%	3,1%	2,9%	2,8%
Scopus-indexált	db	456	515	515	528	513
	%	3,4%	3,9%	3,7%	3,5%	3,5%
Q1	db	13	20	16	19	26
	%	0,2%	0,3%	0,2%	0,2%	0,3%

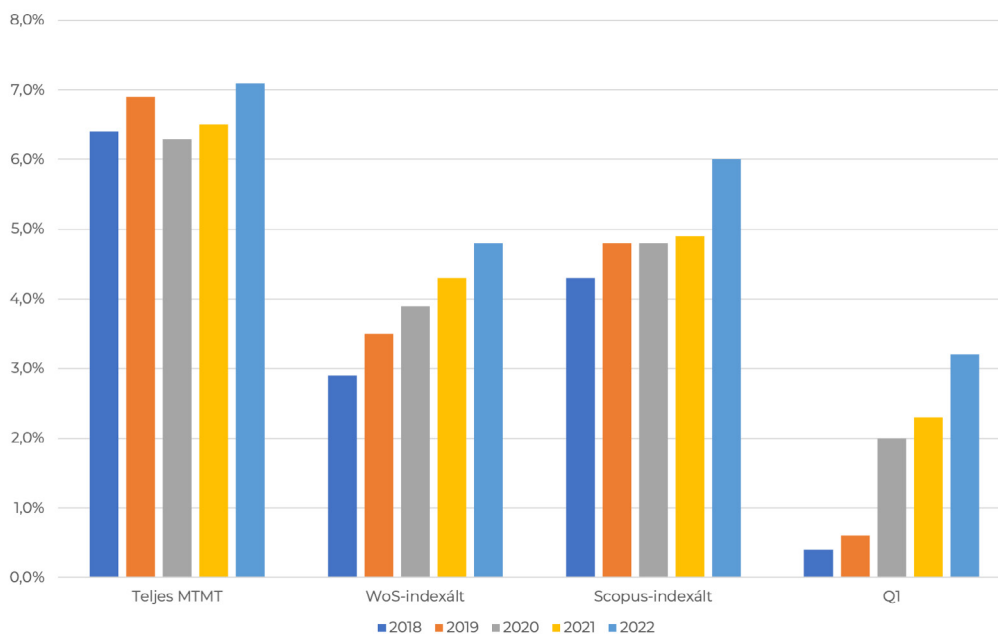
A folyóiratlisták összehasonlítása

17. ábra. Hazai szerzők cikkeinek százaléka az MTMT-ben 2018 és 2022 között, amelyek a norvég lista szerint „0.” besorolásúak

3. táblázat. Hazai szerzők cikkeinek száma az MTMT-ben 2018 és 2022 között, amelyek a finn lista szerint „O.” besorolásúak

FINN		2018	2019	2020	2021	2022
Teljes MTMT	db	2036	2145	2057	2199	2161
	%	6,4%	6,9%	6,3%	6,5%	7,1%
WoS-indexált	db	337	397	470	572	578
	%	2,9%	3,5%	3,9%	4,3%	4,8%
Scopus-indexált	db	568	631	665	750	866
	%	4,3%	4,8%	4,8%	4,9%	6,0%
Q1	db	25	39	138	185	246
	%	0,4%	0,6%	2,0%	2,3%	3,2%

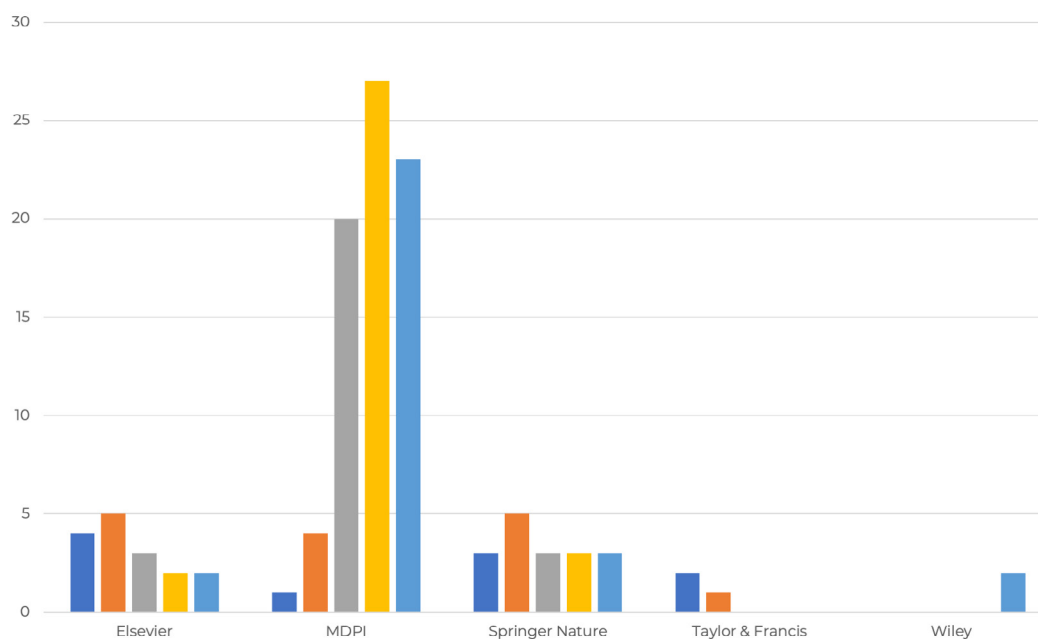

18. ábra. Hazai szerzők cikkeinek százaléka az MTMT-ben 2018 és 2022 között, amelyek a finn lista szerint „O.” besorolásúak

A vizsgálatok azt mutatják, hogy az összes ilyen cikk száma¹³ 2022-ben a két lista szerint meghaladja a 650-et, illetve a 2000-et, ami a teljes magyarországi publikációs teljesítmény 2,2, illetve 7%-a. E cikkek száma az elmúlt 3 évben a finn lista szerint kissé növekedett, a norvég lista szerint stagnált. A legérintettebb kiadó az MDPI (2. ábra, 19. ábra és 20. ábra).

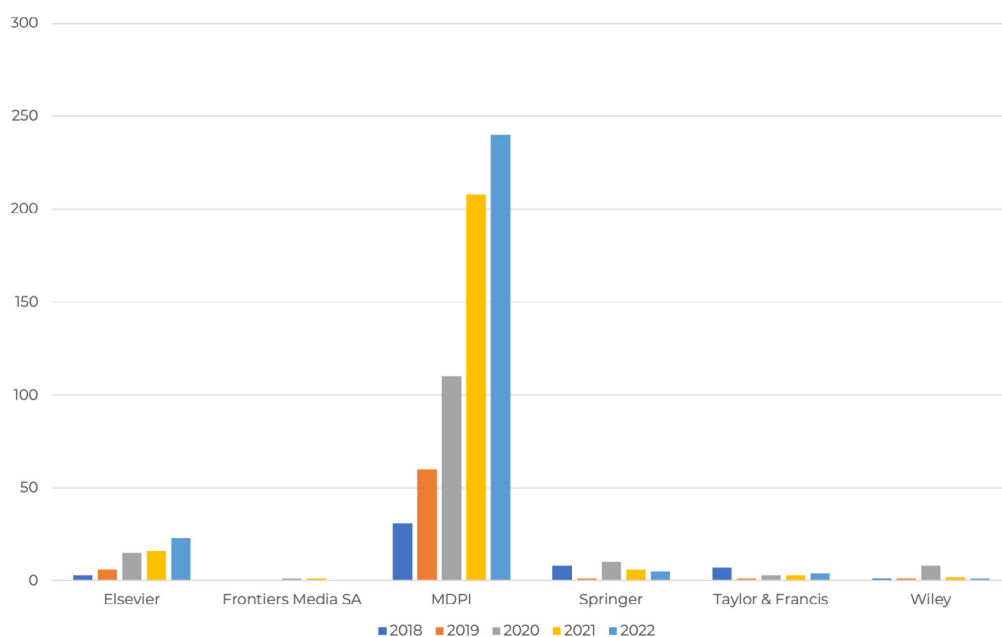
¹³ A norvég és a finn lista magyar kiadású „O.” besorolású folyóiratait nem vettük figyelembe. Ezek kiszűrése várhatóan a megadott számokat tovább csökkenti.

A WoS-ban, illetve a Scopusban indexált hazai cikkek – eredeti várakozásunkkal ellentétben – hasonlóan magas érintettséget mutatnak (18. ábra és 19. ábra), sőt a norvég lista esetében azt meg is haladják. A Scopusban indexált „0.” besorolású cikkek száma 2022-ben a két lista szerint 513 és 866.

19. ábra. Hazai szerzők cikkeinek száma az MTMT-ben 2018 és 2022 között, amelyek a **norvég** lista szerint „0.” besorolásúak (nem tartalmazza a *Sustainability* cikkeket, amelyek csak 2023-ban kerültek a „0.” besorolásba).

A folyóiratlisták összehasonlítása

20. ábra. Hazai szerzők cikkeinek száma az MTMT-ben 2018 és 2022 között, amelyek a **finn** lista szerint „0.” besorolásúak

Végül megjegyezzük, hogy – várakozásunknak megfelelően – a Q1-es folyóiratokban közölt cikkek között a „0.” besorolású cikkek száma a norvég listában alacsony, a finn lista szerint viszont meglepően magas: 2022-ben a norvég listában besoroltaknak csaknem a tízszerese (!) (246/26). Ennek oka szinte kizárólagosan a *Sustainability* című folyóiratban publikált cikkek magas száma. A folyóirat 2020 óta Q1 besorolású és a norvég listában csak 2023. január 1-jén kapott „0.” besorolást. Az elmúlt 5 évben publikált hazai *Sustainability*-cikkek száma a 4. táblázatban található.

4. táblázat. Az elmúlt öt évben a *Sustainability* című folyóiratban publikált hazai cikkek száma

SUSTAINABILITY	2018	2019	2020	2021	2022	Összes Q1 (2020–)	Összes (2018–)
db	28	53	97	154	171	422	503

2022-ben a Q1-es, „0.” besorolású hazai cikkek 70%-a a finn lista szerint a *Sustainability* című folyóiratban jelent meg.

7. Függelék

7.1 Az InterAcademy Partnership (IAP) anyagának rövid ismertetése

Az InterAcademy Partnership (IAP) 2022-ben tanulmányt közölt a predátor folyóiratok (és konferenciák) elleni lehetséges lépésekről (*Combating Predatory Academic Journals and Conferences*). 2 év munkával, részletes felmérést végezve, 12 szerző (10 reviewers) fogalmazta meg javaslatait annak érdekében, hogy vissza lehessen szorítani a predátor folyóiratokat. Ennek legfontosabb megállapításait az alábbiakban megadjuk. A részletes szöveg és rövidített változata angol nyelven az alábbi linkeken érhető el:

<https://www.interacademies.org/publication/predatory-practices-report-English>

<https://www.interacademies.org/publication/predatory-practices-summary-English>

Javaslat a tudományos kutatási ökoszisztéma szereplőinek az IAP alapján

Az IAP konkrét javaslatokat fogalmaz meg a tudományos kutatás különböző szereplőinek a predátor folyóiratok és konferenciák elleni fellépésre, ezeket az alábbiakban magyar nyelven közöljük.

Az IAP-jelentés 6.2. táblázata: Ajánlások érintetti csoportok¹⁴ szerinti bontásban

¹⁴ Például kutatók, felsőoktatási intézmények és akadémiák vezetői, kutatásfinanszírozók, kiadók, könyvtárosok, konferenciaszervezők szövetsége, illetve nemzetközi tudományirányítási szervezetek.

Ajánlások

Kellő gondosság a kockázatok minimalizálása érdekében: használják a „skálákat”¹⁵, valamint az e jelentésben felsorolt egyéb útmutatókat és forrásokat a folyóiratok és konferenciák besorolásához.

Nem célszerű kizárólagosan a hiányos „figyelési” és „biztonságos” listákra hagyatkozni:

- Használják a skálákat elvi szintű tájékozódási eszközként.
- Ismerjék meg a predátor folyóiratok és konferenciák közös és legtipikusabb jellemzőit. Ha egy folyóiraatra vagy konferenciára ezek közül kettőnél több is ráillik, célszerű gyanakvással kezelni és elkerülni.
- Ha egy folyóirat úgy tünteti fel magát, mint amely valamely jó hírű indexben (pl. Scopus, Web of Science) szerepel, arról személyesen kell meggyőződni, és ha ez nem felel meg a valóságnak, akkor a folyóiratot el kell kerülni.
- Ellenőrizni kell, hogy egy folyóirat szerepel-e a DOAJ ([Directory of Open Access Journals](#)) listáján; ha igen, akkor kevésbé valószínű, hogy a folyóirat problémás, mert ellenőrzése már megtörtént. Hasonlóképpen ellenőrizni kell, hogy a folyóirat a COPE ([Committee on Publication Ethics](#)) tagja-e, mert ebben az esetben be kell tartania a COPE publikációs etikai szabályait ([COPE Core Practices](#)).
- Ha a kutató intézményének saját listája van az elfogadható és nem elfogadható folyóiratokról, vagy előfizet a Cabells Predatory Reportsra, akkor ezeket is kellő óvatossággal kell használni, és össze kell vetni más, a jelen dokumentumban említett forrásokkal.
- Tanácsot kell kérni a kutató mentorától/kutatásvezetőjétől: ha ő maga nem tájékozott, bátorítani kell a megfelelő tájékozottság megszerzésére.

Ne publikáljanak a jövőben szánt szándékkal predátor folyóiratokban, illetve ne hivatkozzanak a jövőben ilyenekre, valamint kerüljék a részvételt a predátor konferenciákon, hiszen ezzel csak időt és pénzt pazarolnak. Ne dolgozzanak bírálóként ezeknek a folyóiratoknak, és ne vállaljanak részvételt a szerkesztőbizottságukban. Gondoljanak bele, hogy ezzel milyen kár érheti egy kutatónak és a tanítványainak/kutatócsoportjának a tudományos karrierjét: fennállhat a **súlyos személyes kockázat** (például a hírnév kockáztatása, a kinevezésre méltatlanná válás kockázata, a kutatási finanszírozás elvesztése vagy visszatérítésének kötelezettsége), a **súlyos tudományos kockázat** (például a kutatási eredmények felhígulása vagy torzulása, a tudományos hitelesség, integritás aláásása és a közbizalom elvesztése), **végül pedig az állásuk végérvényes elvesztésének kockázata.**

A kutatásvezetőknek és mentoroknak vállalniuk kell, hogy élére állnak ennek az ügynek, hogy ezáltal megfelelő támogatást nyújthassanak a tanítványaiknak; ehhez intézményi támogatást/képzést kell igényelniük, és/vagy saját maguknak kell utánajárniuk a szükséges információknak.

A SPAM e-maileket hagyják figyelmen kívül: ezek valószínűleg CSALÓ e-mailek.

Adott esetben, kutatóként ismerjék meg a szakértői bírálat helyes gyakorlatát, és jelentkezzenek szakértői bírálónak, hogy hozzájáruljanak a kapacitás bővítéséhez.

Aktívan vegyenek részt olyan bizottságokban / egyéb platformokon, ahol érvelhetnek a minőségi értékelés mellett, a mennyiségi értékelési szempontokkal szemben. Használják a folyóiratokat és indexelési szolgáltatásokat, az egyetemeket és az akadémiai fórumokat a változás platformjaként. **Aktivistaként segítsenek a változás elérésében.**

¹⁵ Lásd az IAP-jelentés 2.1. ábráját a predátor magatartás megnyilvánulásainak skálájáról folyóiratok esetében (csalárd, megtévesztő, elfogadhatatlanul gyenge minőségű, gyenge minőségű, gyenge minőségű, de potenciálisan ígéretes, megkérdőjelezhető minőségű, illetve minőségű folyóiratok).

Ajánlások

- **Hatékony képzési és tudatosságnövelő programok sürgős elindítása** mind az oktatók, mind a hallgatók számára a predátor folyóiratok és konferenciák veszélyeiről. A hallgatók, kutatók és oktatók tájékoztatása a predátor folyóiratokkal és konferenciákkal kapcsolatos tényekről és veszélyekről.
- **A publikálás, a konferenciákon való részvétel és a szakértői bíráló gyakorlatának beépítése** a szakmai továbbképzési (CPD) és a kutatási integritásról szóló kurzusokba.
- **A predátor folyóiratokban publikált vagy ilyen konferenciákon bemutatott tanulmányok, cikkek kizárása** az előléptetések, az éves értékelések és az ösztöndíj programok kritériumainak meghatározása során.
- **A predátor folyóiratokban és konferenciákon való közreműködésnek a helyes kutatási gyakorlattól való eltérésként történő kezelése és visszatartó erejű szabályok bevezetése.**
- **A felvételi és előmeneteli kritériumok felülvizsgálata** és megfelelő, minőségi szemléletű szakértői bírálati rendszer kialakítása: a felvételi, felülvizsgálati és előmeneteli gyakorlatok irányítására szakterületi felelősök kijelölése, illetve a kutatási eredmények esetén a mennyiségi szemlélet és a pusztán bibliometriai szempontú értékelés visszaszorítása.
- **A szakértői bírálatokkal kapcsolatos feladatok elismerése és az értékelési kritériumokba való beépítése** az ilyen feladatok értékének megerősítése érdekében.
- **Kellő gondosság** az ismeretlen, csalárd vagy alacsony színvonalú folyóiratokkal történő, illetve konferenciaszervezésre irányuló **intézményi megállapodások tárgyalása során** (ne fogadjanak be predátor konferenciákat). Ezzel csökkenthető a jó hírnév veszélyeztetése is.
- **Az olyan szabályok felülvizsgálata/finomhangolása**, amelyek a publikálást, a (nemzetközi) konferenciákon való előadást a kutatási fokozatok (MSc, PhD) megszerzésének feltételéül szabják.
- **E változtatások elősegítése és támogatása valamennyi egyetemen és felsőoktatási intézményben** testvérintézményi, partnerségi és hálózatépítési megállapodások segítségével, a rendszerszintű változás elősegítése és az egyenlő feltételek megteremtése érdekében.

TÖBBOLDALÚ SZERVEZETEK

Ajánlások

- **Az UNESCO adjon ki állásfoglalást, határozatot vagy nyilatkozatot** a predátor gyakorlatok terjedésének visszaszorítása érdekében, akár az UNESCO nyílt tudományra vonatkozó ajánlásai keretében vagy attól függetlenül, a nemzeti kormányok bevonása céljával.
- **Az UNESCO, IAP és más, erre kész szervezetek szervezzenek vitát egy a tudományos publikálással kapcsolatos globális irányító és akkreditációs testület létrehozásának fontosságáról**, amely testületet a részt vevő államok az UNESCO keretében ratifikálhatnának.

Ajánlások

- **Figyelemfelhívás, érzékenyítés a tagok részére a predátor folyóiratok és konferenciák veszélyeivel kapcsolatban:**
  - **A helyes publikációs és konferenciagyakorlatok népszerűsítése az akadémiai gyakorlatban,** a veszélyek tudatosítása pl. bizottsági, vezetői és egyéb tagsági ülések során. Ez magában foglalhatja magas szintű képviselők/szószólók kijelölését is.
  - **Az akadémia minden tagja számára a predátor folyóiratok és konferenciák elkerülésének kötelezővé tétele** (aminek megsértése az akadémiai tagság visszavonásával vagy felfüggesztésével is járhat), **valamint megfelelő visszatartó intézkedések bevezetése.**
- **Annak biztosítása, hogy az akadémiai által működtetett támogatási programok ne ösztönözzék a predátor folyóiratokban való publikálást.**
- **Annak biztosítása, hogy a jövőben az akadémiai tagság követelményei egy előremutatóbb kutatási kultúrát tükrözzenek** (amely magában foglalja a minőség mérését, pl. a társadalmi hatás mérését).
- **Annak előmozdítása, hogy a publikálás, a konferenciaszervezés és a szakértői bírálat helyes gyakorlatait** beépítsék a szakmai továbbképzési (CPD) és a kutatási integritásról szóló kurzusokba.
- **Kellő gondossággal kell eljárni harmadik fél rendezvényei számára való helyszín biztosításakor** a csalárd vagy alacsony színvonalú konferenciák befogadásának elkerülése érdekében, valamint a jó hírnév veszélyeztetésének minimalizálása végett.
- **Hasonlóképpen kellő gondossággal kell eljárni, amikor az akadémia nevének és logójának harmadik fél által való használatát engedélyezik:** meg kell akadályozni a predátor szereplők által való jogosulatlan vagy visszaélészerű használatát a jó hírnév veszélyeztetésének minimalizálása érdekében.
- **A kutatásértékelés reformjának felkarolása országos és regionális szinten**
  - **Jó példával elől járva** más mérőszámok/készségek bevonása az akadémiai jelölési folyamatokba, ilyenek például: a társadalmi elkötelezettség, a tudománykommunikáció, a befolyás a szakpolitikai döntéshozatalra.
  - **Érdemi párbeszéd folytatása** a nemzeti kutatásfinanszírozási szervezetekkel, illetve a tudomány, technológia és innováció területéért felelős minisztériummal annak érdekében, hogy koherens nemzeti szakpolitikai irányelveket alakítsanak ki a predátor gyakorlatok visszaszorítására.
  - **Lobbitevékenység a regionális és globális akadémiai hálózatoknál** annak érdekében, hogy komolyan vegyék ezt a kérdést.
- **Ha az akadémia kiadói tevékenységet is folytat, a predátor gyakorlatok, illetve beszivárgásuk megakadályozása érdekében vezessen be szabályozást, vagy erősítse meg a már meglévőt.**
- **A tudományos publikálás jövőbeni alternatív formáiról folytatott vitákban való részvétel; e jelentés jóváhagyása, ajánlásainak végrehajtása.**
- **Az IAP, az ISC és a TWAS csatlakozzon a DORA-hoz, és kezdjen aktív kampányolásba szélesebb körű támogatásáért.**
- **Az IAP, a GYA és a TWAS az ISC-vel közösen készítsen állásfoglalást a predátor gyakorlatokról, a kutatásintegritásról, a publikációs etikáról és a kutatási kultúráról, valamint alkalmazza az állásfoglalást és e jelentést kulcsfontosságú figyelemfelkeltő és ismeretterjesztő eszközként.**

Ajánlások

- A támogatási kérelmek és a kedvezményezettek értékelésére szolgáló mérőszámok felülvizsgálata és reformja annak érdekében, hogy részesítsék előnyben a minőséget a mennyiséggel szemben, a hatást a számokkal szemben, a kutatási kultúra változásának elősegítése érdekében.
- **Hatékony képzési programok biztosítása** a támogatás elnyerésének előfeltételeként a kutatók számára a felelősségteljes tudományos kommunikációról, a predátor folyóiratok és konferenciák veszélyeiről, és a rendelkezésükre álló erőforrásokról.
- **Támogatási összegek / ösztöndíjak odaítélésekor** annak kikötése, hogy a publikációknak jó hírnevű folyóiratokban kell megjeleníteniük, és ilyenekre kell hivatkozniuk. Indoklás kérése abban az esetben, ha a (leendő) támogatott/ösztöndíjas predátor folyóiratokban publikált, vagy predátor konferencián adott elő, és kemény fellépés (például határozott idejű kizárás a további finanszírozásból), ha a támogatott/ösztöndíjas válasza nem kielégítő. Ennek visszatartó ereje lehet, és a „tisztákat” részesíti előnyben.
- A tudományos fokozatra való jelöléskor a predátor folyóiratok és konferenciák figyelmen kívül hagyása.
- Azok a szervezetek, amelyek nem tagjai a Globális Kutatási Tanácsnak (Global Research Council), keressék meg a Tanácsot a Felelős Kutatásértékelési Kezdeményezésével kapcsolatban, és tanuljanak azoktól a nemzeti kutatásfinanszírozó szervezetektől, amelyek már bevezették a változtatásokat.
- Olyan irányelvek kidolgozása, végrehajtása és ellenőrzése, amelyek elősegítik az adott szervezet által finanszírozott kutatással kapcsolatos felelős tudományos kommunikációt, illetve az ezeknek való kutatói megfelelés biztosítása.
- A predátor folyóiratokkal és konferenciákkal kapcsolatos kutatás finanszírozása vagy finanszírozásának ösztönzése, jobb megismerésük és a tudományos kommunikáció javítása, illetve hatásosabb eljárások és eszközök kidolgozása érdekében.
- A szakértői bírálattal kapcsolatos további kutatások finanszírozása vagy finanszírozásának ösztönzése, a magas színvonal népszerűsítése és a szakértői bíráló működésének és lehetséges jövőbeni fejlődésének megértése céljából.

KIADÓK

Ajánlások

- A nyílt hozzáférésű folyóiratokban való publikálás költségeinek (APC – „article processing charge”) elengedése az alacsony jövedelmű országok minden kutatója számára a publikálás terén a globális méltányosság és inkluzivitás növelése iránti elkötelezettség jegyében.
- Az „author pays” vagy „pay to publish” OA finanszírozási modell alternatíváinak bevezetése, pl. „subscribe-to-open”, gyémánt OA, SCOAP3 modell.
- Kerülni kell a folyóiratok mennyiségének és a folyóiratszámoknak a túlzott növekedését.
- Nyílt és átlátható irányelvek a predátor folyóiratokra és a cikkek visszavonásának indoklására vonatkozóan.
- Átláthatóbb szakértői bírálati irányelvek és folyamatok kidolgozása és bevezetése.
- A szigorú bírálati és értékelési eljárások révén a minőségi kritériumok előnyben részesítése a mennyiséggel szemben a publikációk terén, a szerkesztők és a bírálók ösztönzésére alkalmas lehetőségek feltárása.

Ajánlások

- Képzés és tudatosságnövelés a könyvtárak és az indexelő szolgáltatásban érintett munkatársak számára a predátor folyóiratokkal kapcsolatban.
- Rendszeres felülvizsgálatok lefolytatása és a folyóiratok adatbázisba való felvételére vonatkozó kritériumok megerősítése, illetve a Cabells vagy más hasonló szolgáltatásokra való kereszthivatkozások rendszeres frissítése.
- Együttműködés globális konzorciumként egy a Latindex katalógusához hasonló nonprofit globális lista összeállítása érdekében, amely meghatározza a minőségi és gyakorlati minimumkövetelményeket, és elősegíti a betartásukat.
- Szakmai képzés doktoranduszok és pályakezdő kutatók számára, amelynek során a szakértői bírálattal dolgozó folyóiratokban való publikálás normáit és szabályait hangsúlyozzák, kiemelve a predátor és alacsony színvonalú kiadványok jellemzőit, segítve ezáltal az elkerülésüket.
- Tanácsadás az egyetemi kiadók és szerkesztők számára a tudományos publikálás jó gyakorlatairól.
- A predátor folyóiratokkal kapcsolatos tapasztalatok megosztása a könyvtári és az indexelő szolgáltatásban érintett munkatársak között és közös eszközök kidolgozása a koherencia javítása érdekében pl. könyvtári társulásokon keresztül.
- Jó gyakorlatként a könyvtárak a saját bibliográfiájukban megjelölhetik azon cikkeket, amelyek vitatott folyóiratokban jelentek meg; a publikációk megfelelőek lehetnek, de a folyóirat minősége kétséges.
- Jó gyakorlatként az indexelő szolgáltatások két szintet alakíthatnak ki indexeikben: az egyik átfogó, minden folyóiratot lefedni kívánó, a másik pedig válogatott, amely gondosan kihagyja az összes olyan folyóiratot, amely predátor magatartást tanúsít.
- A nyílt hozzáférést finanszírozó pénzforsásoknak és kedvezményeknek kizárólag minőségi folyóiratok számára való elérhetővé tétele.

KONFERENCIASZERVEZŐ SZÖVETSÉGEK / TESTÜLETEK

Ajánlások

- A tudományos rendezvények minőségét vagy szabályosságát tanúsító mechanizmus kidolgozása, együttműködve a konferenciaszervező szakemberekkel és egyetemek képviselői szerveivel.
- Tudományos konferenciákra vonatkozó ellenőrző listák és útmutatók kidolgozása vagy a már meglévők ismertségének növelése, pl. Think.Check.Attend (<https://thinkcheckattend.org/>).
- A minőségi konferenciák nemzetközi jelöléseinek/szabványainak, mérőszámainak, illetve iránymutatásainak megismerése.
- COPE- (Committee on Publication Ethics) folyamatábra vagy azzal egyenértékű folyamatábra kidolgozása a konferenciákra vonatkozó követelmények meghatározására.
- A folyóiratok impaktfaktorához (JIF) hasonlóan a konferenciák impaktfaktora (CIF) mutatószám bevezetésének megfontolása, ami segítheti a konferenciák látogatóit és finanszírozóit idejük és erőforrásaik gondos felhasználásában.

7.2 Új utak a tudományértékelésben (Dora, Leiden M, CoARA, IAP)

„Nobody wins, unless everybody wins.”

Margaret Heffernan

Az elmúlt évtizedekben a kutatás-fejlesztésbe való globális beruházások jelentős növekedése erősítette az elszámoltathatóságra való törekvést, de ezzel együtt a túlzó eredményszemlélet kultúráját is. Ezáltal jelentősen megnőtt a kutatási rendszerre, a kutatókra és kutatóintézetekre nehezedő nyomás is. A tudományfinanszírozók, a kormányok és a kiadói ipar egyre növekvő elvárásainak való megfelelés, a verseny és a nemzetközi együttműködések erősödése, a tudománykommunikáció, az OA gyors fejlődése nyomása alatt a kutatások mint közjavak optimalizálása, a kutatásra szánt források jobb felhasználása és a nyílt tudomány lehetőségének megteremtése megvalósult, azonban számos negatív jelenség, torzító hatás és ösztönző, valamint nem etikus eljárás is kialakult.

Mindezen körülmények között – a korszerű kutatásértékelési gyakorlatok fenntartása és a torzító jelenségek elleni fellépés miatt – szükségessé vált a kutatásértékelési eljárások reformja, amely nélkül a kutatások minősége, integritása és sokszínűsége veszélyeztetve van, a tudomány pozitív hatása, adott esetben pozitív társadalmi megítélése is csökken.

Napjainkra, ahogy azt a Global Young Academy (GYA), az InterAcademy Partnership (IAP) és az International Science Council (ISC) 2023 májusában megjelent tanulmányában is olvashatjuk¹⁶ egyre nagyobb a támogatottsága a „felelős kutatásértékelésnek” és a „szcientometriai

¹⁶ A Global Young Academy (GYA), az InterAcademy Partnership (IAP) és a Nemzetközi Tudományos Tanács (ISC) 2021-ben közös erővel nemzetközi felmérést készített a különböző kutatási kultúrákban és rendszerekben fellelhető kutatásértékelési kihívásokról, vitákról és fejleményekről, és megvizsgálták saját szerepüket is a tekintetben, hogy hogyan tudnának hatékonyan részt venni a kutatásértékelés új trendjeinek alakításában és népszerűsítésében: <https://globalyoungacademy.net/wp-content/uploads/2023/05/The-Future-of-Research-Evaluation.pdf>

mérőszámok felelős használatának”. Az elmúlt évtizedben számos nagy horderejű kiáltvány és alapelv született a kutatásértékeléssel kapcsolatos kihívások kezelésére, mint pl. a 2012-es San Franciscó-i *Nyilatkozat a kutatás értékeléséről (DORA)*, a *Leideni kiáltvány (Hicks et al., 2015)* a *kutatási mérőszámokról*, a *hongkongi alapelvek (Moher et al., 2020)*, a kutatómenedzsment-társaságok nemzetközi hálózata által létrehozott *SCOPE alapelvek*, a brit finanszírozó szervek által megrendelt *The Metric Tide* és a *Harnessing The Metric Tide* jelentések stb., amelyek a tisztán mennyiségi mérőszámoktól a mérések és a kvantitatív és kvalitatív értékelés szélesebb skálája felé mozdulnak el, hogy a kutatók számot adhassanak kutatásaik gazdasági, társadalmi, kulturális, környezeti és politikai hatásairól, valamint a kutatást támogató készségeikről egyaránt. Valójában legalább egy tucat különböző alapelv és ajánlás létezik, amelyek a politikai döntéshozókat, a finanszírozókat és az intézményvezetőket arra ösztönzik, hogy az alkalmazott kutatásértékelési rendszereikkel minimalizálják a tudományt érhető károkat (*Nature, 2022*).

A fent említett kezdeményezések közül a 2012-es San Franciscó-i *Nyilatkozat a kutatás értékeléséről (DORA)* a legaktívabb globális kezdeményezés. A dokumentum rendszerezte azokat a problémákat, amelyeket a folyóirat-alapú mutatók használata okoz az egyes kutatók teljesítményének értékelésére, és 18 ajánlást fogalmazott meg a kutatásértékelés javítására. A DORA kategorikusan ellenzi a folyóirat-alapú (IF) mérőszámok használatát a kutatók által teremtett érték mérése, illetve a kutató alkalmazása, előléptetése vagy finanszírozása során.

2022-ben született a kutatásértékelés reformjáról szóló *Coalition for Advancing Research Assessment (CoARA)* megállapodás, amely talán az eddigi legreményteljesebb jele a valódi változásnak és a *DORA*, a *Leideni kiáltvány* és a *Metric Tide* elveire épül (lásd 5., 6. és 7. táblázat). Amint arról a *Nature* (2022) is beszámolt, több mint 350 szervezet egyesítette tapasztalatait és javaslatait, hogy mintamegállapodást dolgozzon ki befogadóbb és felelős-

ségteljesebb kutatásértékelési rendszerek létrehozására és mára több mint 600 szervezet írta alá az egyezményt. A négy éve készülő kezdeményezés az Európai Egyetemi Szövetség (European University Association, EUA) és a Science Europe (SE) munkája, a korábbi kezdeményezésekkel összhangban született. A CoARA megállapodást az Európai Bizottság is messzemenőig támogatja, és az a cél, hogy mint „reformút” világméretűvé váljon.

Ami miatt ez a megállapodás több, mint egy újabb jobbító szándékú nyilatkozat, az az, hogy az aláírók elkötelezik magukat egy olyan kutatásértékelési gyakorlat létrehozása mellett, amelyben bizonyos időkeretek (1–5 év) között megtörténik saját vállalásaik számonkérése. A tagok közgyűlésen találkoznak, hogy áttekintsék az elért eredményeket, és hogy megosszák egymással tapasztalataikat. A megállapodás a kutatásértékelési alanyok három típusára összpontosít: az intézményekre, az egyes kutatókra és magára a kutatásra (például egy kutatási tervre vagy annak megvalósítására). Az egyes kategóriák szinte biztosan különböző típusú intézkedéseket és megközelítéseket igényelnek, és ezek országonként is eltérőek lehetnek, de ennek a gyakorlatnak nem az a lényege, hogy egységes kutatási értékelési módszert hozzon létre, hanem az, hogy olyan kutatásértékelési alapelveket fogalmazzon meg, amelyekkel mindenki egyetérthet, ugyanakkor az egyes intézmények és döntéshozók alkalmazásukkor az értékelés során autonóm módon járhatnak el, mind a vállalások, mind pedig a prioritások (hangsúlyok) szempontjából. Az értékeléseknek igazságosnak kell lenniük, a döntések indoklásának pedig átláthatónak. Ha a kritérium a kiválóság, akkor ezt nem szabad szűk körű mutatókra korlátozni (mint például a korábban elnyert támogatások vagy a nagy impaktfaktorú folyóiratokban megjelent publikációk).

Az aláírók egyben azt is vállalják, hogy forrásokat biztosítanak a kutatásértékelés javítására, új értékelési kritériumok és eszközök kidolgozására, valamint a kutatásértékeléssel kapcsolatos tudatosság növelésére és képzésre (pl. a szakértői értékelők számára).

Jelenleg nyolc magyar intézmény írta alá a CoARA megállapodást (<https://coara.eu/agreement/signatories/>).

CoARA megállapodás – 4 fő kötelezettségvállalás:

1. A kutatáshoz való hozzájárulások és a kutatói pálya sokféleségének elismerése a kutatás igényeinek és jellegének megfelelően.
2. A kutatás értékelésének elsősorban a minőségi (kvalitatív) értékelésre alapozása, amelyben a szakértői értékelés (peer review) központi szerepet játszik és amelyet a mennyiségi (kvantitatív) mutatók **felelős használata** támogat.
3. A folyóirat- és publikáció-alapú mérőszámok, különösen az impaktfaktor és a Hirsch-index (h-index) nem megfelelő használatának kerülése a kutatásértékelés során.
4. A kutatási intézmények vagy szervezetek rangsorolására alkalmazott metrikák használatának kerülése a kutatási projektek értékelésében.

A fő CoARA-kötelezettségek megvalósulását támogató további vállalások (5–10 kötelezettségvállalás) a *7. táblázat*ban jelennek meg, ahol a megállapodásban vállalt összes kötelezettség célját és hatályát is részletesen ismertetjük.

A Global Research Council (GRC) 2021-es éves konferenciájának jelmondata¹⁷, miszerint „*a kutatásértékelés formálja a kutatási kultúrát*”, és hatással van arra, hogy a kutatók hogyan végzik és terjesztik kutatásaik eredményét, az Akadémia számára is meghatározó szempont (lásd a Goodhart-törvényt a 2.5 fejezetben). A CoARA egyezmény aláírójaként az MTA a következő terveket fogalmazta meg az elvek érvényesítésére:

¹⁷ https://globalresearchcouncil.org/fileadmin/documents/GRC_Publications/GRC_RRA_Conference_Summary_Report.pdf

- a CoARA–elvekhez igazodva a kutatók, kutatási projektek, valamint kutatóhelyek értékelési rendszerének folyamatos felülvizsgálata;
- mentorációs események szervezése;
- részvétel CoARA–munkacsoportokban, nemzetközi szervezetek munkájában és tanácskozásain;
- bizottsági javaslat megfogalmazása a megkérdőjelezhető kiadói gyakorlatot folytató folyóiratokban megjelenő cikkek kezeléséről (lásd jelentés);
- az MTMT nyilvántart, összesít (mutatókat képez) és elvezet a teljes tartalomhoz; az MTMT–ben kialakíthatóak modern, szakterület–specifikus mutatók a kutatók, intézmények, folyóiratok különböző értékelési helyzetekben való, komplex, többfaktoros jellemzésére;
- az MTMT–ben hamarosan lehetőség nyílik a kutatói életpálya egyes sajátosságainak figyelembevételére (karrier-megszakítás).

ÁLTALÁNOS AJÁNLÁSOK

1. Ne használjanak folyóirat-alapú mérőszámokat a kutatási cikkek minőségének értékelésére.

Kutatásfinanszírozó szervezetek számára

2. Legyenek egyértelműek a tudományos teljesítményértékelés követelményei, és hangsúlyozzák, hogy a tanulmány tudományos tartalma az elsődleges.
3. Vegyék figyelembe az összes kutatási eredmény értékét és hatását, továbbá a hatásmérés széles skáláját alkalmazzák, beleértve a kutatás hatásának minőségi mutatóit is.

Intézmények számára

4. Legyenek egyértelműek a tudományos teljesítményértékelés követelményei, és hangsúlyozzák, hogy a tanulmány tudományos tartalma az elsődleges.
5. Vegyék figyelembe az összes kutatási eredmény értékét és hatását, továbbá a hatásmérés széles skáláját alkalmazzák, beleértve a kutatás hatásának minőségi mutatóit is.

Kiadók számára

6. Helyezzenek kisebb hangsúlyt a folyóirat impaktfaktorára mint promóciós eszközre.
7. Tegyék elérhetővé a cikkszintű mérőszámok széles körét.
8. Ösztönözzék a felelős szerzői gyakorlatot és az egyes szerzők konkrét hozzájárulásáról szóló információk rendelkezésre bocsátását.
9. Távolítsanak el minden, hivatkozási jegyzékek újrafelhasználására vonatkozó korlátozást, és tegyék azokat elérhetővé a „Creative Commons Public Domain Dedication” keretében.
10. Szüntessék meg vagy csökkentsék a hivatkozások számára vonatkozó korlátozásokat, és írják elő az elsődleges irodalom hivatkozását a recenziókkal szemben.

Mérőszámokat szolgáltató szervezetek számára

11. Biztosítsák a nyílt és átlátható működést.
12. Az adatokat olyan licenc alatt tegyék hozzáférhetővé, amely lehetővé teszi a korlátlan újrafelhasználást.
13. Tegyék egyértelművé, hogy a mutatók nem megfelelő kezelése nem tolerálható.
14. Vegyék figyelembe a cikktípusok és a szakterületek közötti eltéréseket.

Kutatók számára

15. Inkább a tudományos tartalom, mintsem a publikációs mérőszámok alapján értékeljenek.
16. Idézzék az elsődleges irodalmat.
17. Az egyes publikált cikkek hatásának alátámasztására a cikkekre vonatkozó mérőszámokat és mutatókat használjanak.
18. Olyan bevált gyakorlatokat oktassanak, amelyek az adott kutatási eredmények értékére és hatására összpontosítanak, ahelyett, hogy helytelenül folyóirat-impakt faktorokra támaszkodnának.

6. táblázat. Leideni kiáltvány, 2015

1. A mennyiségi értékelésnek támogatnia kell a minőségi, szakértői értékelést.
2. A teljesítményt az intézmény, csoport vagy kutató kutatási céljainak megfelelően kell mérni.
3. A lokálisan releváns kiváló kutatásokat védeni kell.
4. Az adatgyűjtési és elemzési folyamatok legyenek nyíltak, átláthatók és egyszerűek.
5. Az értékeltek ellenőrizhessék az adatokat és elemzéseket.
6. Figyelembe kell venni a publikációs és hivatkozási gyakorlatok szakterületenkénti eltéréseit.
7. Az egyes kutatók értékelésének portfóliójuk minőségi megítélésén kell alapulnia.
8. Kerülni kell a nem helytálló konkrétumokat és a túlzott pontosságot.
9. Fel kell ismerni az értékelés és a mutatók rendszerszintű hatásait.
10. Rendszeresen ellenőrizni és frissíteni kell a mutatókat.

7. táblázat. Coalition for Advancing Research Assessment (CoARA), 2022

KOALÍCIÓ A KUTATÁSERTÉKELÉS ELŐMOZDÍTÁSÁÉRT – KÖTELEZETTSÉGVÁLLALÁSOK

1. A kutatáshoz való hozzájárulások és a kutatói pályafutás sokféleségének elismerése a kutatás igényeinek és jellegének megfelelően

Cél: Ez a kötelezettségvállalás a kutatási formák, tevékenységek és kutatói életpályák sokféleségének elismerését szélesebb körre terjeszti ki, figyelembe véve a kutatási területek (tudományágak) sajátos jellegét és a kutatással összefüggő egyéb vállalásokat.

Hatály: Az értékelési gyakorlatokban végrehajtandó változtatásoknak lehetővé kell tenniük a következők legkülönbözőbb variációinak elismerését:

- a kutatók értékkel bíró tudományos és a társadalom javát szolgáló tevékenységei, ideértve a publikáláson túlmutató, különféle eredményeket függetlenül a közlés nyelvétől;
- olyan tevékenységi formák, amelyek hozzájárulnak a kutatás és a kutatási folyamat robusztusságához, nyitottságához, átláthatóságához és inkluzivitásához, beleértve a következőket: szakértői értékelés, csapatmunka és együttműködés;
- olyan tevékenységek, mint az oktatás, csoportvezetés, témavezetés, képzés és mentorálás.

Az is fontos, hogy az értékelés megkönnyítse, hogy elismerjük és helyükön kezeljük a tudományos életben fellelhető különböző munkaköröket és életpályákat, ideértve az adatvédelmi tisztviselői, szoftvermérnöki és adattudósi munkaköröket, a műszaki szakmákat, a tudománynépszerűsítő, tudománydiplomáciai, tudományos tanácsadói és tudománykommunikátori pozíciókat, hogy csak néhányat említsünk. Elismert tény, hogy a jelenlegi gyakorlat gyakran túl szűk és korlátozó, ezért nem lehet az a cél, hogy a már meglévő és megváltoztatni kívánt szűk kritériumokat más, de ugyanolyan szűk kritériumokkal helyettesítsük. Ehelyett a cél az, hogy lehetővé tegyünk a szervezetek számára, hogy szélesítsék a kutatásban általuk értékesnek tartott összetevők körét, tudomásul véve ugyanakkor, hogy ez a kör tudományáganként eltérő lehet, és nem várható el, hogy minden egyes kutató egyszerre vegyen részt minden tevékenységben.

---

2. A kutatásértékelésnek elsősorban olyan minőségi (kvalitatív) értékelésre alapozása, amelyben a szakértői értékelés (peer review) központi szerepet játszik, és amelyet a mennyiségi (kvantitatív) mutatók felelős használata támogat

---

Cél: Ez a kötelezettségvállalás lehetővé teszi az olyan kutatásértékelési kritériumok felé való elmozdulást, amelyek elsősorban a minőségre összpontosítanak, elismerve ugyanakkor, hogy a kvantitatív mutatók felelősségteljes használata támogathatja az értékelést ott, ahol az értelmezhető és releváns, ami viszont kontextusfüggő.

Hatály: A kutatásértékelésnek elsősorban olyan minőségi értékelésre kell támaszkodnia, amelyben központi szerepet játszik a szakértői értékelés, amit szükség esetén felelősségteljesen használt mennyiségi mutatók támasztanak alá. A szakértői értékelés a minőség felmérése terén ismert legrobosztusabb módszer, és megvan az az előnye, hogy a kutatói közösség kezében van. Fontos, hogy a szakértői értékelési folyamatokat úgy alakítsák ki, hogy megfeleljenek a fegyelem és az átláthatóság alapvető elveinek, úgymint szakértők által végzett bírálat, átláthatóság, pártatlanság, megfelelőség, bizalmas kezelés, integritás és etikai megfontolások, társadalmi nemek közötti egyenlőség és sokszínűség. Az adott módszerre jellemző előítéletek és hiányosságok kezelése érdekében a kutatói közösség rendszeresen újraértékeli és javítja a szakértői értékelés gyakorlatát. A minőség felmérésére alkalmas átdolgozott vagy adott esetben új kritériumokat, eszközöket és eljárásokat fel lehetne tárni a szakértői értékelés mellett. A kvalitatív módszerekre nagyobb mértékben támaszkodó értékelési gyakorlatok felé való elmozdulás további erőfeszítéseket igényelhet a kutatóktól. A kutatók erre irányuló erőfeszítéseit el kell ismerni, és szakmai előmenetelük részeként kell értékelni azt, hogy közreműködnek társaik munkájának szakmai bírálatában.

---

3. A folyóirat- és publikációalapú mérőszámok, különösen az impaktfaktor és a Hirsch-index (h-index) nem megfelelő használatának elhagyása a kutatásértékelésben

---

Cél: Ez a kötelezettségvállalás csökkenteni fogja a kvantitatív folyóirat- és publikációalapú mérőszámok szűk halmazának dominanciáját.

Hatály: El kell hagyni a folyóirat- és publikációalapú mérőszámok nem megfelelő használatát a kutatásértékelésben. Ez különösen azt jelenti, hogy el kell hagyni az olyan mérőszámokat, mint a Journal Impact Factor (JIF), a cikkkhatásmutató (AIS) és a h-index a minőség és a hatás mutatójaként. A „nem megfelelő használat” kategóriájába tartozik:

- ha a minőség és/vagy hatás felmérése céljából kizárólag szerzői szintű mérőszámokra (pl. tanulmányok, szabadalmak, hivatkozások, támogatások stb. számlálása) támaszkodnak;
- ha az eredményeket a megjelenés helyére, formátumára vagy nyelvére vonatkozó mérőszámok alapján ítélik meg; bármely olyan egyéb mérőszámra támaszkodnak, amely nem megfelelően tükrözi a minőséget és/vagy a hatást.

---

4. Kerülni kell a kutatási szervezetek rangsorainak használatát a kutatásértékelésben

---

Cél: Ez a kötelezettségvállalás segít elkerülni, hogy a nemzetközi rangsorokban használt mérőszámok, amelyek nem alkalmasak a kutatók értékelésére, átszivárognak a kutatás- és kutatóértékelésbe. Segíteni fogja a kutatói közösséget és a kutatási szervezeteket abban, hogy visszanyerjék autonómiájukat az értékelési gyakorlatok alakításában, ahelyett, hogy külső cégek által meghatározott kritériumoknak és módszertanoknak kellene megfelelniük. Ez magában foglalhatja a rangsorolási módszerek és adatok feletti ellenőrzés megőrzését.

Hatály: Felismerve, hogy a kutatási szervezetek által leggyakrabban hivatkozott nemzetközi rangsorok jelenleg nem „tiszteességesek és felelősségteljesek”, az e rangsorokban használt kritériumoknak nem szabad az egyes kutatók, kutatócsoportok és kutatóhelyek értékelésébe átszivárogniuk. A kutatási szervezeteknek azzal is tisztában kell lenniük, hogy a nyilvános kommunikáció (pl. egy intézmény rangsorban elfoglalt helyének aktív reklámozása) azt az érzetet keltheti, hogy a kutatás minősége kevéredik a rangsorban elért helyel.

Ahol a rangsorolás elkerülhetetlen, mint például az e megállapodás hatályán kívül eső olyan értékelési formákban, mint amilyen az országok vagy intézmények egymással való összemérése („benchmarking”) és teljesítményértékelése, el kell ismerni az ilyen megközelítések módszertani korlátait, és az intézményeknek el kell kerülniük azt, hogy ezek hatással legyenek a kutatások és a kutatók értékelésére.

---

5. A vállalt szervezeti átalakításokhoz szükséges mértékig források hozzárendelése a kutatásértékelési reform megvalósításához

---

Cél: Ez a kötelezettségvállalás biztosítja, hogy a szervezetek elkülönítsék a szükséges erőforrásokat – akár költségvetés, akár személyzeti kapacitás formájában – a kutatásértékelési gyakorlatok általuk vállalt időkereten belüli továbbfejlesztésére.

Hatály: Az értékelési gyakorlatok reformjának elengedhetetlen feltétele az értékelő szervek, valamint a kutatást finanszírozó és végző szervezetek általi erőforráselosztás. Az erőforrásokat minden szervezet számára szükség szerint kell elosztani az alapelvek betartását és a kötelezettségvállalások végrehajtását lehetővé tevő változtatások eléréséhez. Ez magában foglalja a források biztosítását a következőkhöz:

- változtatások végrehajtása a kutatásértékelésben, beleértve a tervezést és az előrehaladás nyomon követését;
- tudatosság növelése valamennyi szereplő körében;
- a kutatók és az értékelésben részt vevő egyéb személyzet oktatása, képzése és támogatása, beleértve a szakértő értékelőket és a bírálókat is;
- a kutatásértékelési gyakorlatokkal kapcsolatos adatok átlátható gyűjtéséhez és feldolgozásához szükséges infrastruktúra, mint például eszközök és szolgáltatások, támogatása.

Különös figyelmet kell fordítani arra, hogy legyenek erőforrások a kutatóknak a kutatásértékelés reformjába való bevonására a kutatói életpálya teljes spektrumára kiterjedően.

---

6. A kutatásértékelés kritériumainak, eszközeinek és folyamatainak áttekintése és fejlesztése

---

6.1. KUTATÓHELYEKRE ÉS INTÉZMÉNYEKRE VONATKOZÓ KRITÉRIUMOK

A kutatóhelyek és kutatást végző szervezetek értékelésére vonatkozó kritériumokat – az átjárhatóság előmozdítása mellett – át kell tekinteni, illetve ki kell dolgozni, ebbe pedig közvetlenül be kell vonni a kutatási szervezeteket és a kutatókat, utóbbiakat a kutatói életpálya teljes spektrumára kiterjedően.

Cél: Ez a kötelezettségvállalás biztosítja, hogy a nemzeti/regionális/szervezeti szinten arra hivatott szakmai egységek és értékeléssel foglalkozó ügynökségek az alapelvekkel összhangban vizsgálják felül és szükség esetén dolgozzák ki a kutatóhelyek és kutatást végző szervezetek értékelésére vonatkozó kritériumokat. Elősegíti a mérőszámok felelősségteljes használatát a kutatóhelyek és kutatást végző szervezetek értékelése során, és segít megelőzni a kutatás, a kutatók és a kutatást végző szervezetek értékelése közötti ellentmondásokat vagy ütközéseket. Megőrzi a kiigazított, illetve újonnan kifejlesztett értékelési eljárások átjárhatóságát is.

Hatály: A kutatóhelyek és kutatást végző szervezetek – ideértve az egyetemeket, kutatóközpontokat és kutatási infrastruktúrákat – értékelésének kritériumait felül kell vizsgálni és ki kell igazítani, illetve szükség esetén – bizonyítékokra alapozva – új kritériumokat kell kidolgozni. Ezt szoros együttműködésben kell megtenni az értékelőkkel és az értékelteltekkel, beleértve a kutatási szervezeteket és a kutatókat. A változtatásoknak növelniük kell a minőség értékelésének képességét azáltal, hogy lehetővé teszik a kutatóhelyek és intézmények minőségi kutatáshoz való hozzájárulása valamennyi formájának elismerését. Ezen értendő az adatok és eredmények korai megosztásának, a nyílt együttműködésnek, a csapatmunkának az elismerése; valamint a kutatási ökoszisztémához, a tudásteremtéshez és a tudományos, technológiai, gazdasági, kulturális és társadalmi hatásokhoz való hozzájárulások figyelembevétele. A nemzeti/regionális/szervezeti szinten arra hivatott szakmai egységeknek és értékeléssel foglalkozó ügynökségeknek egyeztetniük kell annak biztosítása érdekében, hogy módszereik és folyamataik egyrészt átjárhatók legyenek, másrészt az adott körülményekhez legyenek igazítva.

6.2. PROJEKTEKRE ÉS KUTATÓKRA VONATKOZÓ KRITÉRIUMOK

A kutatóknak a kutatói életpálya teljes spektrumára kiterjedő közvetlen bevonása mellett felül kell vizsgálni, illetve ki kell dolgozni a kutatási projektek, kutatócsoportok és kutatók értékelésére szolgáló, alkalmazásuk adott kereteihez igazodó kritériumokat, eszközöket és folyamatokat.

Cél: Ez a kötelezettségvállalás az értékelési kritériumok, eszközök és folyamatok felülvizsgálata, illetve kidolgozása révén lehetővé teszi a kutatási tevékenységek és gyakorlatok sokféleségének elismerését. Biztosítani fogja, hogy a szervezetek áttekintsék folyamataikat és kézzelfogható változtatásokat hajtsanak végre a meglévő értékelési megközelítések továbbfejlesztése, illetve új megközelítések kidolgozása által, egyénileg vagy másokkal együttműködve, az alapelvekkel összhangban.

Hatály: A kritériumokat, eszközöket és folyamatokat közösen kell felülvizsgálni, illetve kidolgozni a különböző tudományágakat és a kutatói életpálya különböző szakaszait képviselő kutatókkal; oly módon, hogy lehetővé váljon a kutatási tevékenységek sokféleségének, illetve a kutatás minőségéhez hozzájáruló gyakorlatoknak az elismerése, beleértve a különböző nyelveken elért különféle eredményeket. Ez növeli a minőség értékelésének képességét azáltal, hogy lehetővé teszi a kutatási projektek, valamint a kutatók és kutatócsoportok minőségi kutatáshoz való mindenfajta hozzájárulásának elismerését. Ezen értendő az adatok és eredmények korai megosztásának, a nyílt együttműködésnek és a csapatmunkának az elismerése. Az egyéni kutatók értékelésére szolgáló megreformált gyakorlatoknak a tudományos előélet mellett figyelembe kell venniük a jövőben várható kutatói teljesítményt, továbbá a kutatók egyéni körülményeit és karrierjét. E gyakorlatok keretében azzal is számolni kell, hogy nem várható a kutatóktól minden típusú feladatban egyaránt kiemelkedő teljesítmény, és meg kell találni a módját annak, hogy a kutatók saját kutatási céljaik és törekvéseik meghatározásában részt vehessenek. A kutatásfinanszírozók által végzett kutatásértékelésnek figyelembe kell vennie az adott tudományágban folytatott, továbbá a multi-, inter- és transzdiszciplináris kutatásokat, valamint a tudásteremtéshez, illetve a tudományos, technológiai, gazdasági, kulturális és társadalmi hatásokhoz való hozzájárulást is.

---

7. A kutatásértékelés reformjának tudatosítása, átlátható kommunikáció, útmutatás és képzés az értékelési kritériumok és folyamatok, valamint ezek használata tárgyában

---

Cél: Ez a kötelezettségvállalás biztosítja, hogy a szervezetek valamennyi szereplő körében népszerűsítsék a reformot. Biztosítani fogja, hogy a szervezetek átláthatóan kommunikálják a kutatásértékeléshez használt kritériumokat, eszközöket és folyamatokat, illetve képezzék a kutatókat és az értékelőket ezek használatára.

Hatály: Ha a reformról nem értesülnek széles körben, illetve ha az értékeltek, és különösen az értékelők nem részesülnek képzésben, a reformfolyamat lassú lesz – ha nem lehetetlen. A szervezeteknek világosan és átláthatóan kell bemutatniuk az általuk alkalmazott értékelési folyamatokat, eszközöket és kritériumokat. Nyíltan elérhetővé kell tenniük az értékelési módszereikre vonatkozó útmutatást, és ki kell képezniük az értékelési folyamatban részt vevőket. Lehetővé kell tenniük, hogy az értékelt személyek a bizalmas kezelés keretein belül hozzáférjenek az értékelésük során használt kritériumokhoz, adatokhoz és bírálatokhoz, illetve egyeztetési anyagokhoz. A kutatói életpálya teljes spektrumára kiterjedően különös figyelmet kell fordítani a kutatók tudatosságának növelésére.

---

8. Gyakorlatok és tapasztalatok cseréje a kölcsönös tanulás lehetővé tétele érdekében a koalíción belül és azon kívül

---

Cél: Ez a kötelezettségvállalás biztosítja a szervezetek számára az információk cseréjét és felhasználását a kölcsönös tanulás érdekében. Segít elkerülni a széttagoltságot, hozzájárul az értékelési gyakorlatok szervezetek közötti koherenciájához, és lehetővé teszi a kutatók mobilitását. Lehetővé teszi azt is, hogy akik előbbre járnak, megosszák a megközelítéseiket és a tanulságokat azokkal, akik a reformfolyamatban még hátrébb tartanak.

Hatály: Egymás autonómiájának tiszteletben tartása mellett a szervezeteknek meg kell osztaniuk egymással gyakorlataikat és tapasztalataikat a kölcsönös tanulás elősegítése érdekében. Ennek a cserének magában kell foglalnia az iránymutatások és közös megközelítések kidolgozásához való hozzájárulást a különböző szervezetek által alkalmazott értékelési gyakorlatok közötti ellentmondások, illetve ütközések minimalizálása érdekében. Tartalmaznia kell a tanulságok megosztását is, a folyamatos kölcsönös fejlődés biztosítása érdekében.

---

9. Az alapelvek betartása és a kötelezettségvállalások végrehajtása terén elért eredmények kommunikációja

---

Cél: Ez a kötelezettségvállalás biztosítja, hogy a szervezetek tájékoztassák egymást az elért előrehaladásról. Elősegíti a gondos önreflexiót és annak nyomon követését, hogy betartják-e az alapelveket, és haladnak-e a kötelezettségvállalások teljesítése felé.

Hatály: E kezdeményezésnek fontos részét képezi a kötelezettségvállalások végrehajtása és az alapelvek betartása terén elért eredmények bemutatása. A szervezeteknek vállalniuk kell, hogy ezekről rendszeresen tájékoztatják egymást és közösségeiket. E folyamatnak része, hogy a szervezetek nyitottak legyenek a saját közösségeik által kezdeményezett vizsgálódásra, számoljanak be a sikerekről csakúgy, mint a kihívásokról, illetve osszák meg tapasztalataikat a kollektív előrelépés elősegítése érdekében.

---

10. A gyakorlatok, kritériumok és eszközök szilárd bizonyítékokon alapuló, illetve a kutatásról szóló kutatások jelenlegi állása szerint való értékelése, valamint az adatok nyílt hozzáférhetővé tétele a bizonyítékgyűjtés és a kutatás céljából

---

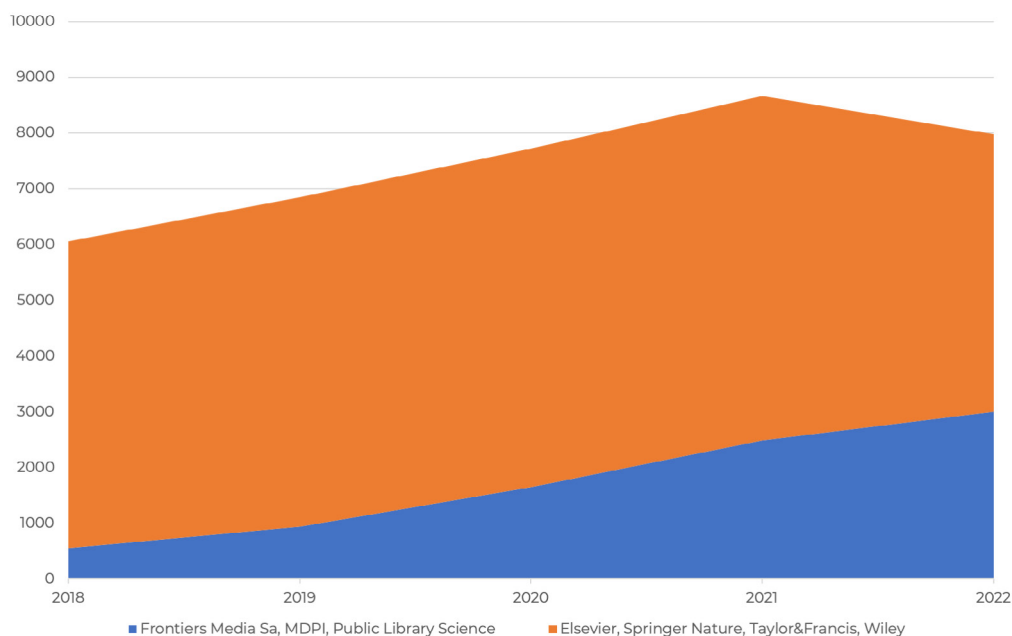
Cél: Ez a kötelezettségvállalás biztosítja, hogy az értékelési megközelítéssel kapcsolatos döntések bizonyítékokon alapuljanak. Segítségével a szervezetek átgondolják saját folyamataikat, meggyőződnek arról, hogy az értékelési gyakorlatok elérik-e a kívánt célokat, és folyamatosan keletkező új bizonyítékokon alapuló, evolutív értékelést végeznek. Ennek keretében garantálható az, hogy a kutatásértékelési adatok a kutatóközösség kezelésében és tulajdonában maradjanak.

Hatály: Egyre több bizonyíték utal arra, hogy azok a jelenlegi értékelési eljárások, amelyek publikáció- és folyóiratalapú mérőszámokra támaszkodnak, többféle torzításra hajlamosak. Mivel több szervezet is kísérletezik a kvalitatív kutatásértékelés irányába elmozduló megközelítésekkel (pl. narratív és bizonyítékokon alapuló önéletrajzok, új értékelési keretek és indikátorok), fontos a hatásuk értékelése és nyomon követése bizonyítékok és szigorú módszerek alapján. Ennek lehetővé tétele érdekében a szervezeteknek hozzá kell járulniuk a kutatásértékelés bizonyítékálapjához. Például ez megvalósítható a kutatásra vonatkozó kutatáshoz felhasználható adatok elérhetővé tételével, a kutatásra vonatkozó kutatásokban való részvétellel vagy a finanszírozásukkal. Az adatok megosztásának minimális kötelezettségvállalásnak kell lennie, az adatokat pedig nyílt infrastruktúrán keresztül – a személyes adatok védelmének tiszteletben tartása mellett – kell megosztani.

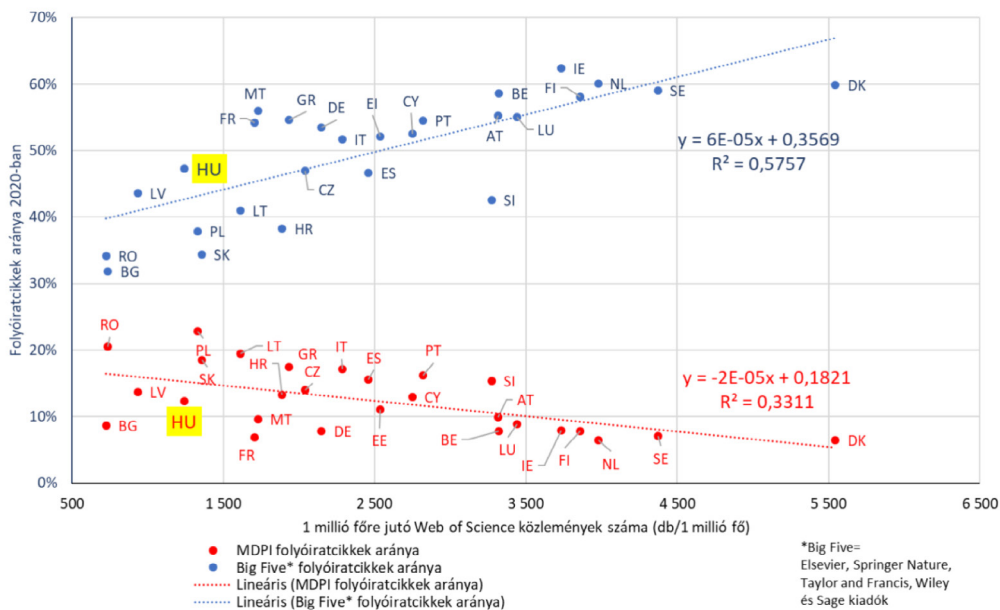
7.3 Felmérések a hazai publikálási szokások változásáról

Tudományometriával foglalkozó kutatók felhívták a figyelmet arra, hogy hazánkban rohamosan nő a tisztán arany OA kiadást végző kiadóknál (elsősorban az MDPI-nél) megjelenő cikkek száma (személyes közlések: Sasvári Péter, MTA KIK) (21. ábra)

21. ábra. Az utóbbi öt év teljes tudományos kibocsátása Magyarországon (a Web of Science alapján)

Azt is többen megállapították, hogy ez a növekedés a kelet- és közép-európai régióban sokkal jelentősebb, mint az EU15 tagállamaiban (22. ábra) – ennek egyik oka lehet e kiadók alacsonyabb közlési díja (APC). Többen felhívták a figyelmet (Andersen, 2022) arra is, hogy egy országon (pl. Norvégián) belül is általában ott erős e kiadók előretörése, ahol korábban kevesebb minőségi publikáció született. Önmagában az a tény, hogy e kiadók szerepe nő, nem kell, hogy minőségromlást jelentsen, de mindenképpen egy olyan jelenség, amely jelentős kockázatot hordoz magában (lásd a 6.2 fejezetet).

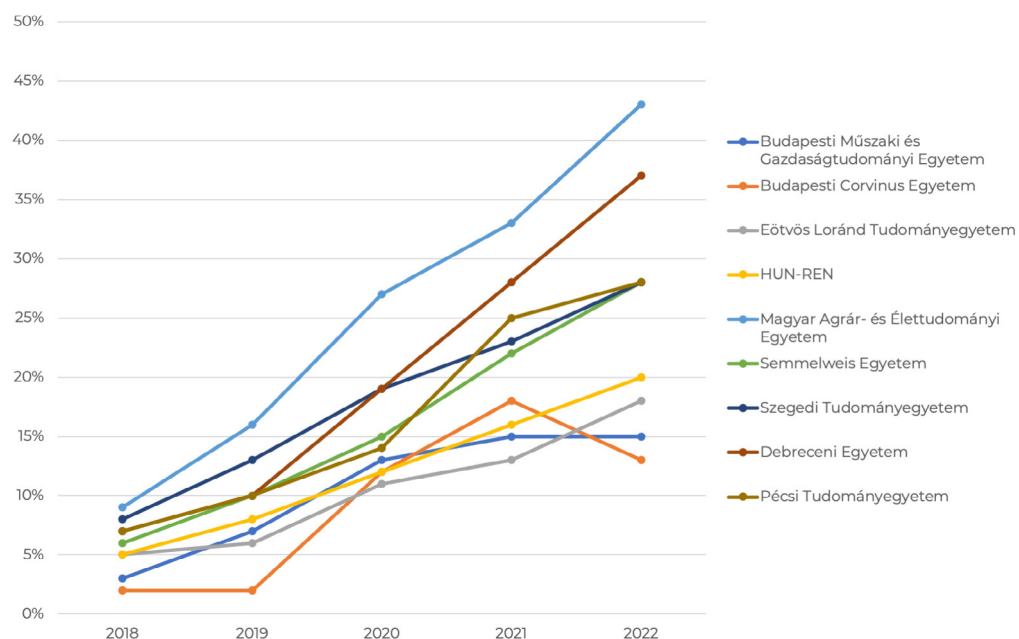
22. ábra. WoS-közlemények fajlagos száma Európa országaiban és az egyes kiadók részaránya¹⁸

Az alábbiakban intézményenként, majd tudományterületenként megadjuk az MDPI, PLoS, Frontiers részarányát a hazai tudományos publikációkban az MTMT adatbázisa alapján.

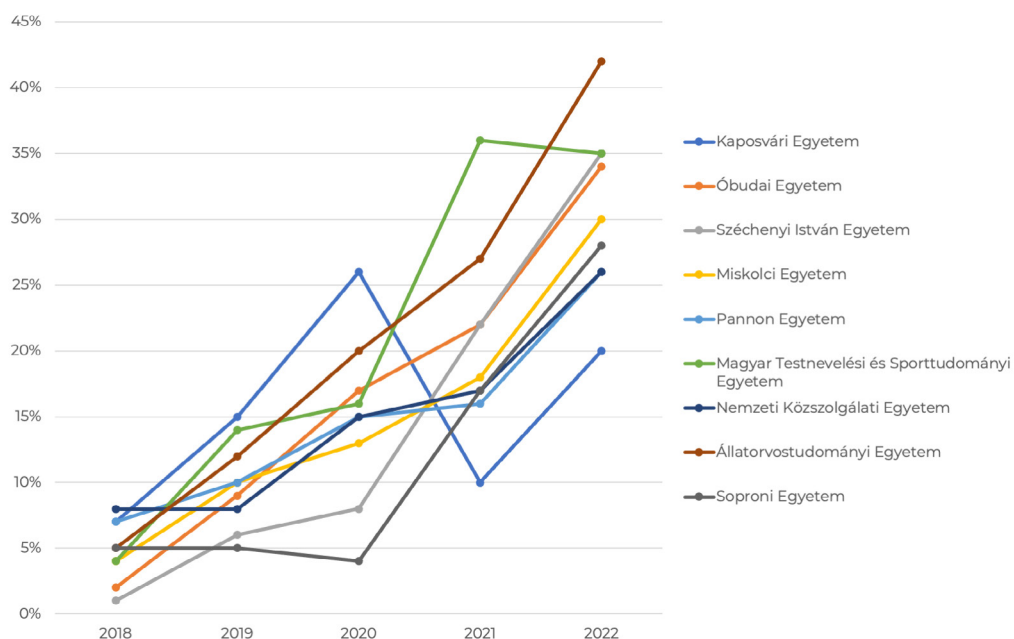
Hangsúlyozni kívánjuk, hogy ezen új gyakorlatot folytató kiadók számos folyóirata nem tekinthető problémásnak, még akkor sem, ha jellemzően az új típusú gyakorlatot folytató kiadók közül kerülnek ki a predátor folyóiratok megjelentetői is.

¹⁸ Köszönet Sasvári Péternek és Urbanovics Annának az ábra rendelkezésre bocsátásáért.

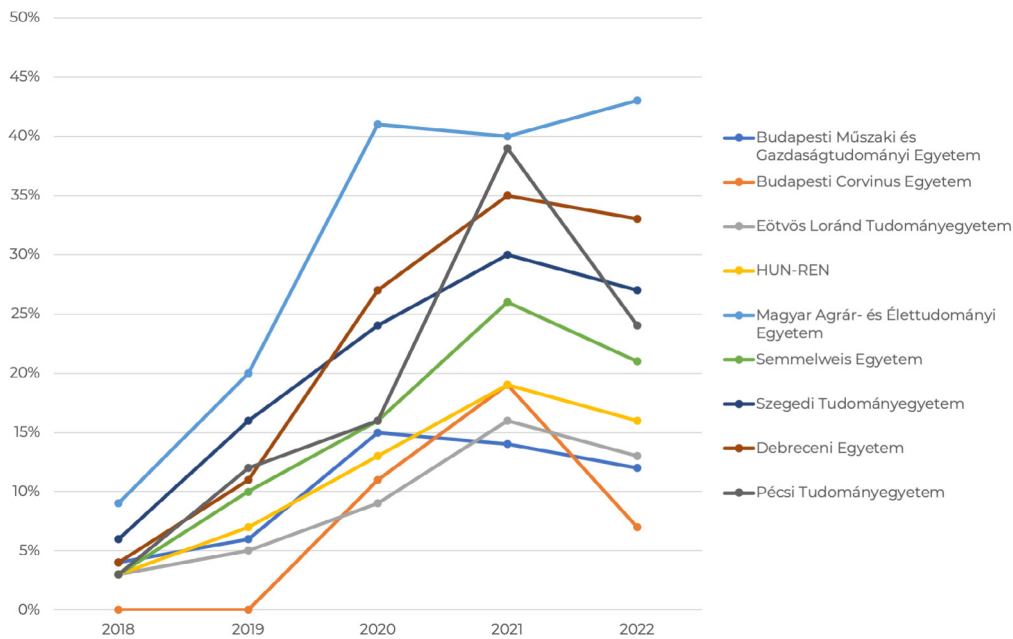
7.3.1. Az egyes intézmények részese

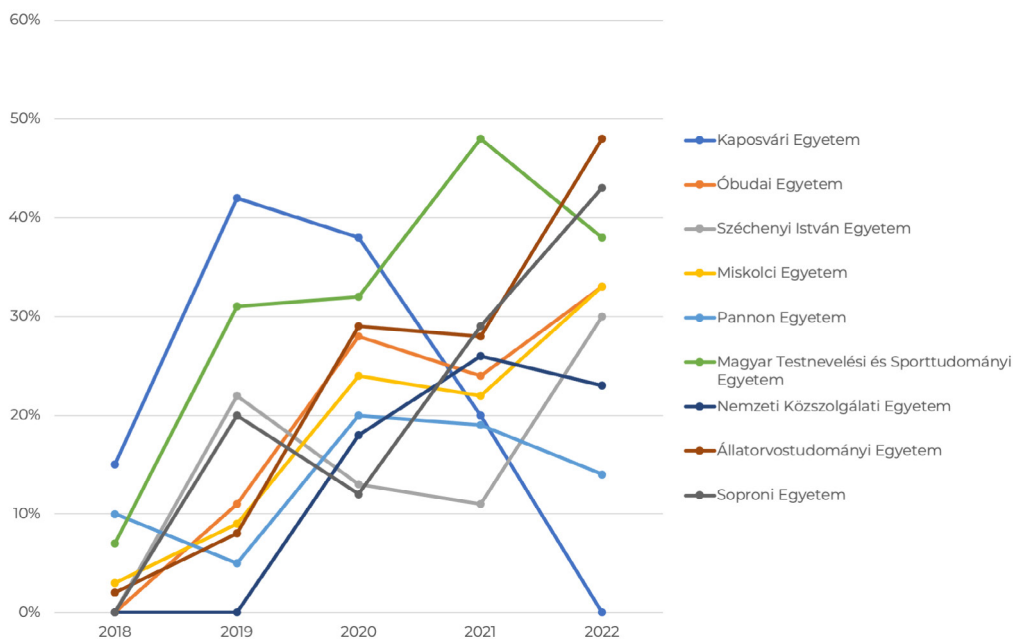
23. ábra. Hazai szerzők MDPI, PLoS, Frontiers kiadóknál megjelent cikkeinek részaránya az MTMT-ben 2018 és 2022 között – intézmények-I szerint

24. ábra. Hazai szerzők MDPI, PLoS, Frontiers kiadóknál megjelent cikkeinek részaránya az MTMT-ben 2018 és 2022 között – intézmények-II szerint

25. ábra. Hazai szerzők MDPI, PLoS, Frontiers kiadóknál megjelent Q1 cikkeinek részaránya az MTMT-ben 2018 és 2022 között – intézmények-I szerint

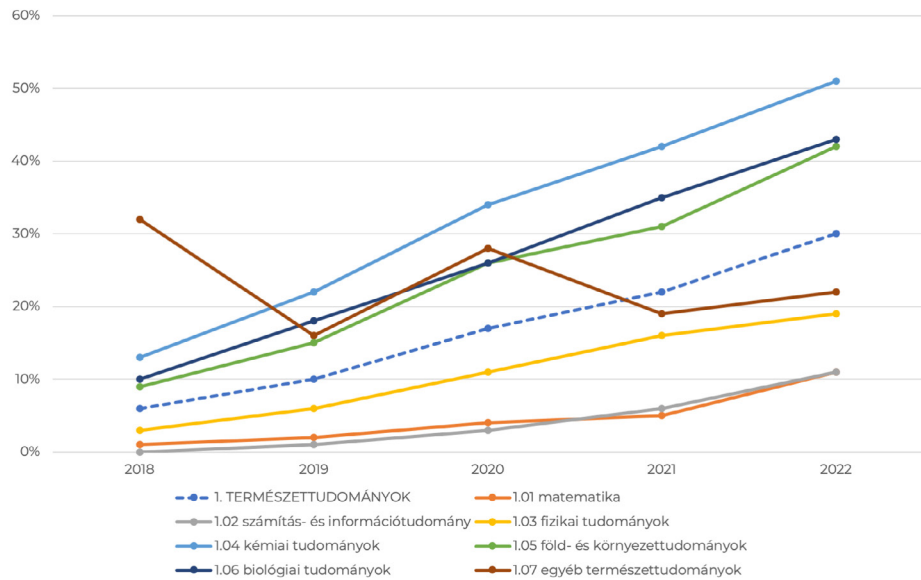

26. ábra. Hazai szerzők MDPI, PLoS, Frontiers kiadóknál megjelent Q1 cikkeinek részaránya az MTMT-ben 2018 és 2022 között – intézmények-II szerint

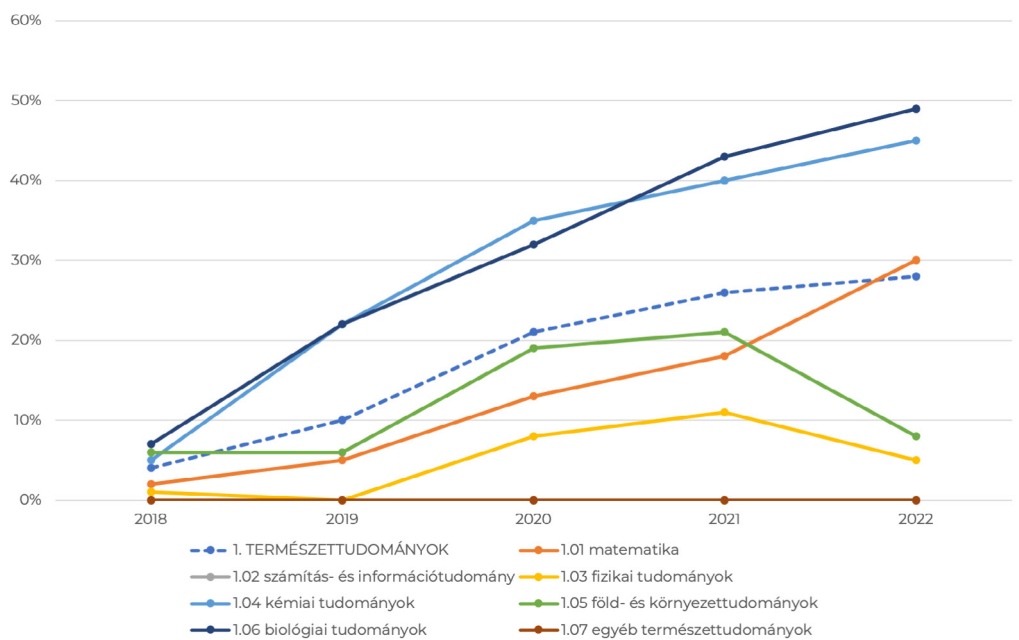
Az ábrákat áttekintve feltűnő a BME, az ELTE, a Magyar Kutatási Hálózat (HUN-REN, korábbi nevén Eötvös Loránd Kutatási Hálózat, ELKH) és a Corvinus Egyetem a többi intézményél alacsonyabb részesedése. Azt is fontos megfigyelni, ahogy erre már a 2.1 fejezetben is felhívtuk a fi-

gyelmet, hogy a részesedés a Q1-es cikkekben nem sokkal marad el az összes publikációban való részesedéstől.

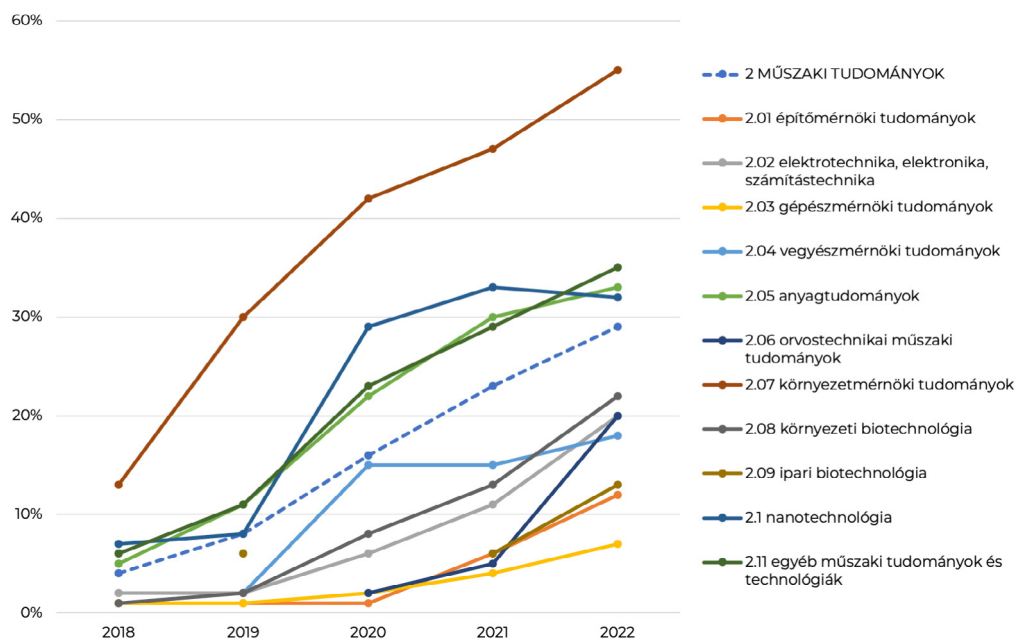
7.3.2. Az egyes tudományterületek részesedése

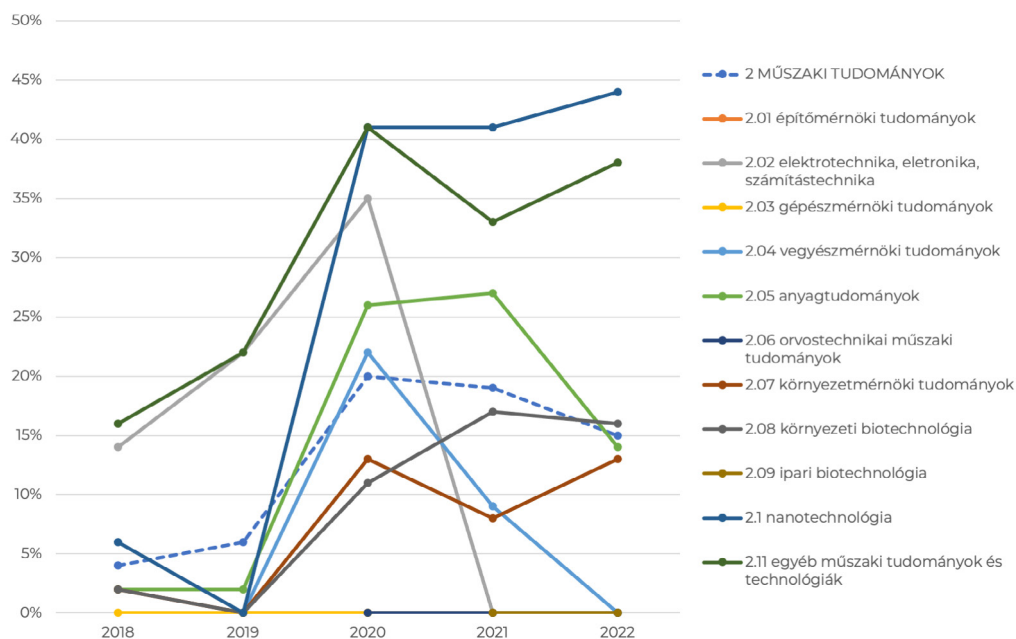
27. ábra. Hazai szerzők MDPI, PLoS, Frontiers kiadóknál megjelent cikkeinek részaránya az MTMT-ben 2018 és 2022 között – természettudományokban

28. ábra. Hazai szerzők MDPI, PLoS, Frontiers kiadóknál megjelent Q1 cikkeinek részaránya az MTMT-ben 2018 és 2022 között – természettudományokban

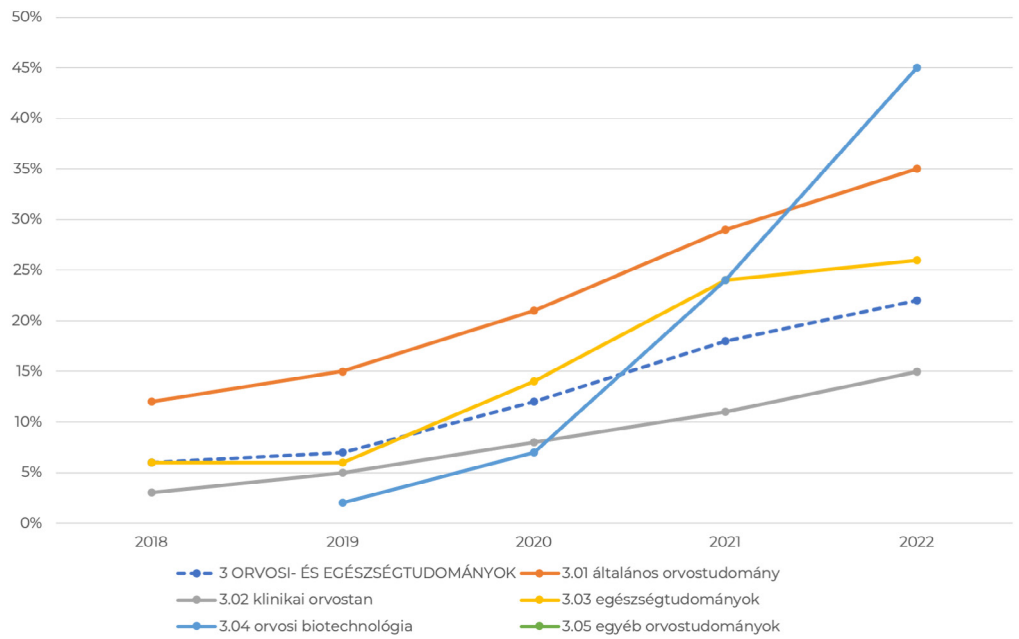

29. ábra. Hazai szerzők MDPI, PLoS, Frontiers kiadóknál megjelent cikkeinek részaránya az MTMT-ben 2018 és 2022 között – műszaki tudományokban

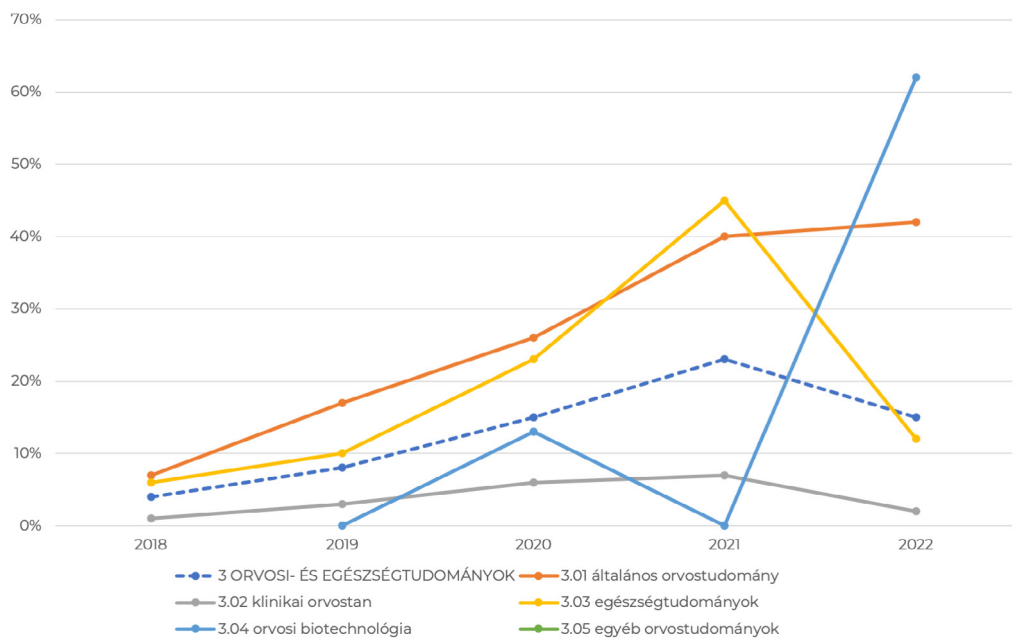

30. ábra. Hazai szerzők MDPI, PLoS, Frontiers kiadóknál megjelent Q1 cikkeinek részaránya az MTMT-ben 2018 és 2022 között – műszaki tudományokban

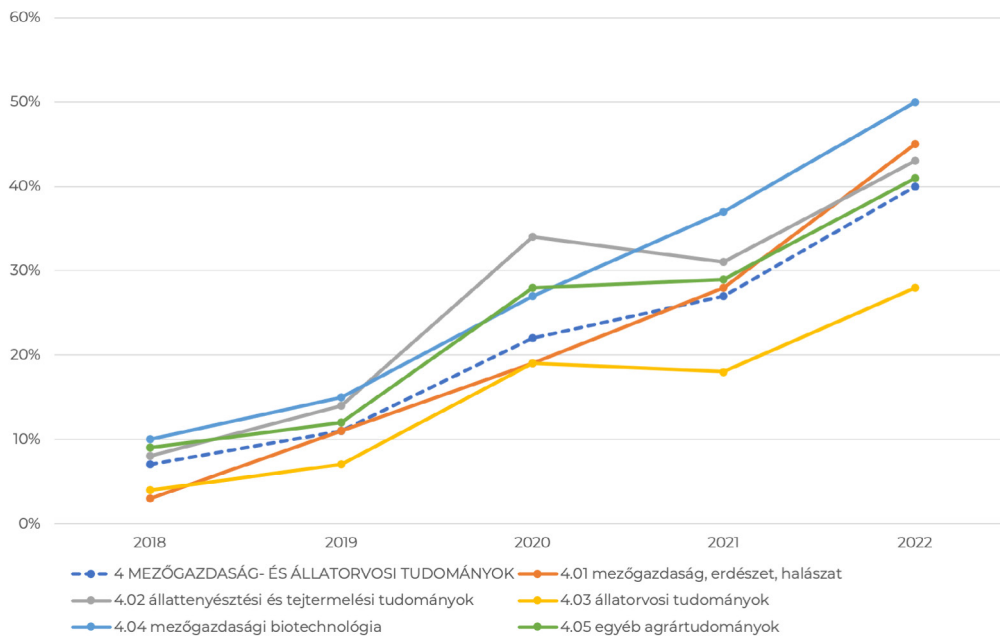

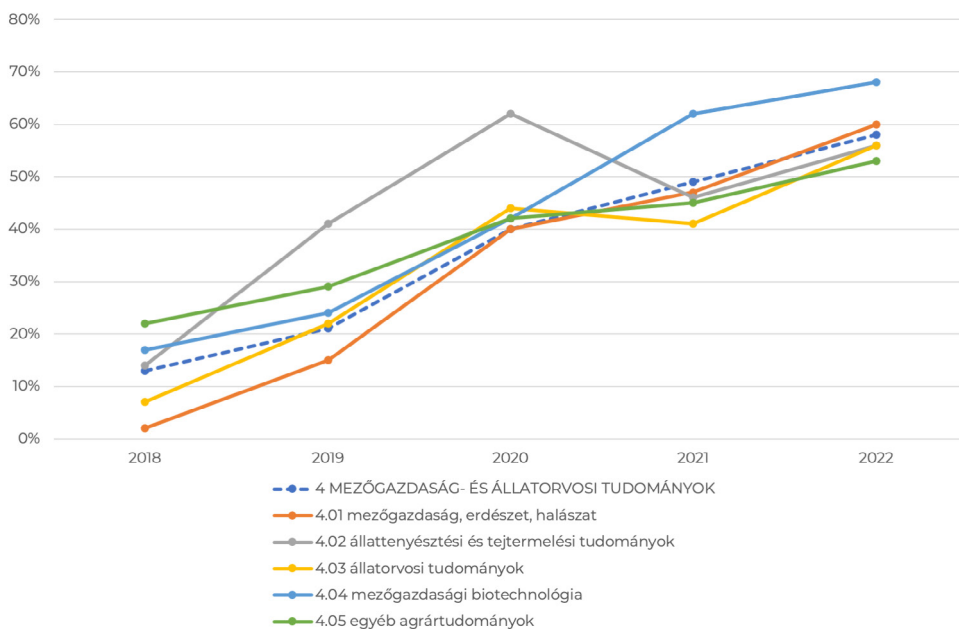
31. ábra. Hazai szerzők MDPI, PLoS, Frontiers kiadóknál megjelent cikkeinek részaránya az MTMT-ben 2018 és 2022 között – orvosi- és egészségstudományokban

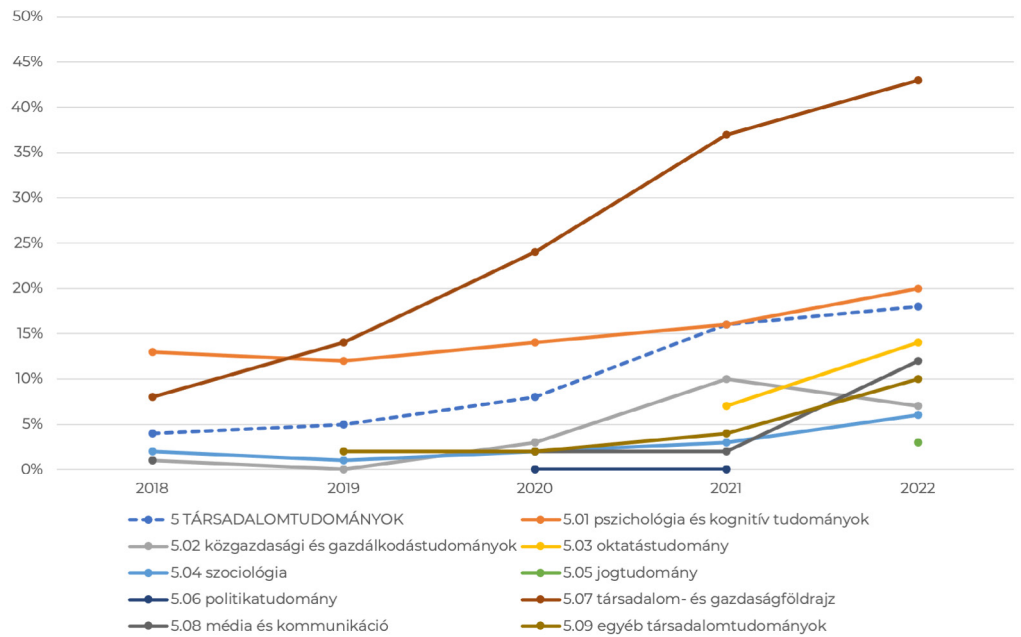
32. ábra. Hazai szerzők MDPI, PLoS, Frontiers kiadóknál megjelent Q1 cikkeinek részaránya az MTMT-ben 2018 és 2022 között – orvosi- és egészségstudományokban

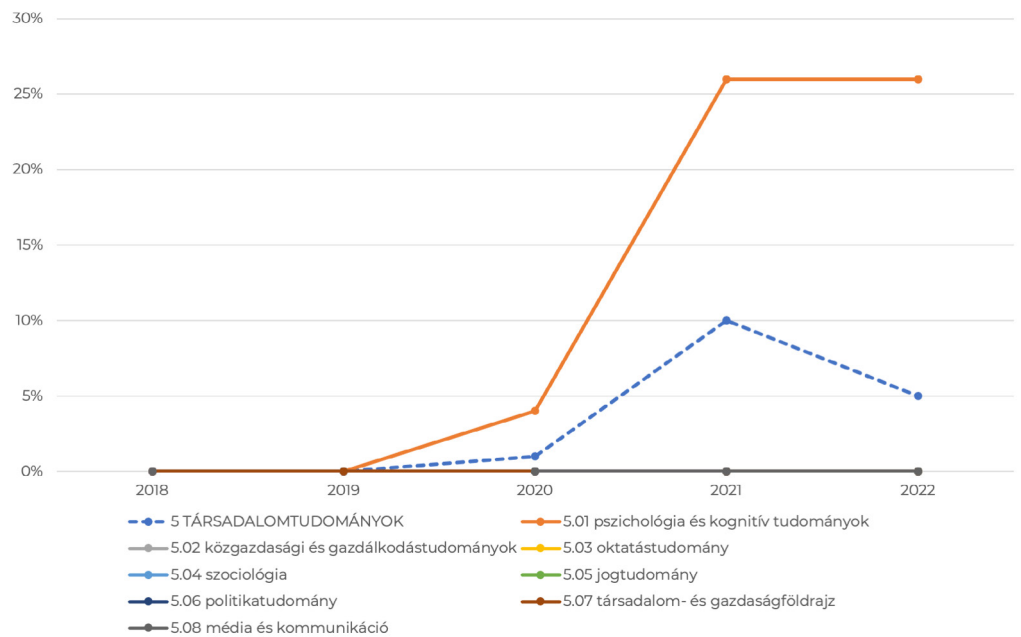
33. ábra. Hazai szerzők MDPI, PLoS, Frontiers kiadóknál megjelent cikkeinek részaránya az MTMT-ben 2018 és 2022 között – mezőgazdaság és állatorvosi tudományokban

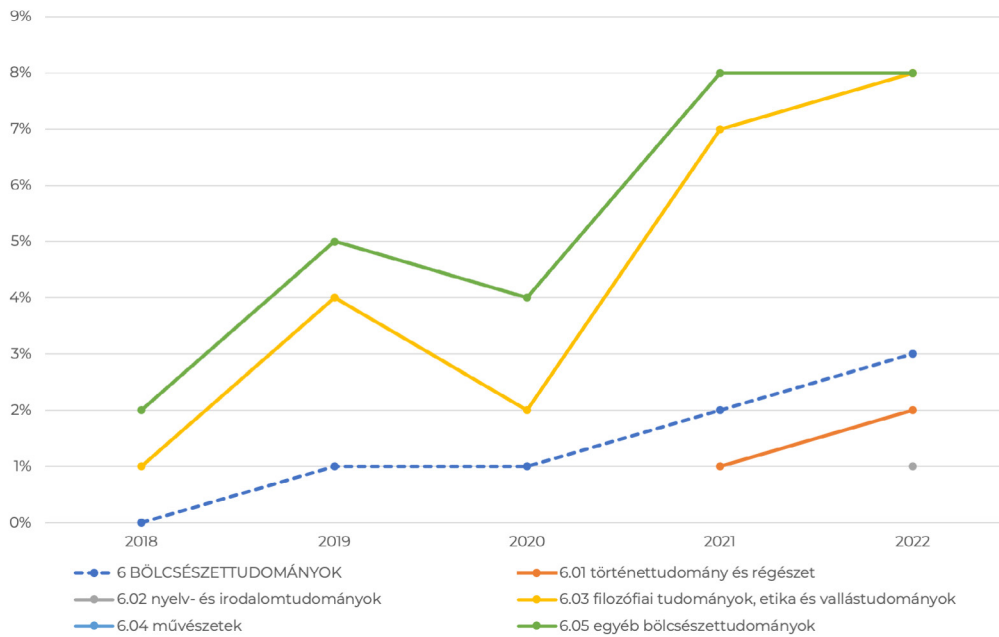
34. ábra. Hazai szerzők MDPI, PLoS, Frontiers kiadóknál megjelent Q1 cikkeinek részaránya az MTMT-ben 2018 és 2022 között – mezőgazdaság és állatorvosi tudományokban

35. ábra. Hazai szerzők MDPI, PLoS, Frontiers kiadóknál megjelent cikkeinek részaránya az MTMT-ben 2018 és 2022 között – társadalomtudományokban

36. ábra. Hazai szerzők MDPI, PLoS, Frontiers kiadóknál megjelent Q1 cikkeinek részaránya az MTMT-ben 2018 és 2022 között – társadalomtudományokban

37. ábra. Hazai szerzők MDPI, PLoS, Frontiers kiadóknál megjelent cikkeinek részaránya az MTMT-ben 2018 és 2022 között – bölcsészettudományokban

Az ábrákat áttekintve feltűnő a kémia, a biológia, a környezettudomány, a mérnöki tudományok, az állatorvos-tudomány és az agrártudomány magas részesedése, a bölcsészettudomány és a fizika kevésbé jelentős (bár növekvő) részesedése. Itt is megfigyelhető, hogy a részesedés a Q1-es cikkekben nem sokkal marad el az összes publikációban való részaránytól, sőt egyes esetekben meghaladja.

7.4 A norvég és a finn lista kiválasztási elveinek részletes összehasonlítása

A skandináv országokat tekintve Dánia 2021-ig saját adatbázissal rendelkezett, de annak frissítésére már nem kerül sor, mivel a dán kormány a finanszírozási modell megváltoztatásáról döntött. Ezért néhány dán egyetem a Norvégiában elfogadott **Norvég Nyilvántartást** használja. Svédország sem rendelkezik saját listával, ugyanakkor számos svéd egyetem használja a norvég adatbázist, ezért a lista összeállítói figyelembe veszik a svédországi javaslatokat is. Európán belül Norvégia mellett Finnországban is fellelhető olyan adatbázis, lista (az előbb említett Norvég Nyilvántartás, illetve a finn **Publikációs Fórum**), amely összeállítását nem magáncég

végzi, szabadon, ingyenesen hozzáférhető, módszertanuk megismerhető. A két adatbázis készítői szorosan együttműködnek egymással, megosztják egymás között az információkat és az értékeléseket, ugyanakkor a két lista között számos eltérést találunk.

Norvég Nyilvántartás

Norvégiában a tudományos folyóiratok, sorozatok és kiadók nyilvántartására létrehozott nyilvántartást (listát)¹⁹ a National Board of Scholarly Publishing és a Norvég Felsőoktatási és Képzési Igazgatóság közösen működteti a norvég Oktatási és Kutatási Minisztérium megbízásából.

A publikációs csatornákat (folyóiratok, sorozatok és kiadók) a nyilvántartásban négy kategóriába sorolják. Az 1. és 2. kategóriában szereplő helyeken való publikálásért úgynevezett pontok szerezhetők, amelyeket a norvég Oktatási és Kutatási Minisztérium figyelembe vesz az adott intézmény finanszírozásánál. Az adatbázisban négy kategóriába sorolják be a publikációs csatornákat. A legmagasabb, úgynevezett **2. kategóriát** évente vizsgálják felül, ide tartoznak a „legmegbízhatóbb” csatornák. Az **1. kategóriába** azon publikációs csatornák tartoznak, amelyek teljesítik a tudományos minimumkövetelményeket, azaz külső tudományos értékeléssel, tudományos szerkesztőbizottsággal és minimális nemzeti szerzőséggel rendelkeznek. A **O. kategóriához** pedig azok, amelyeket az adatbázis összeállítói megvizsgáltak, de elutasítottak. Ezeket a csatornákat nem hagyták jóvá, illetve az itt való publikálás nem jár a finanszírozásban figyelembe vehető, úgynevezett publikációs pontokkal. Az **X kategóriában** azok a publikációs csatornák találhatóak, amelyekkel kapcsolatban, figyelembe véve a jelenlegi kritériumokat és a rendelkezésre álló információkat, a nyilvántartás összeállítóinak kétségeik vannak, hogy a közzétételi csatornát jóvá kell-e hagyni, vagy sem.

¹⁹ <https://kanalregister.hkdir.no/publiseringskanaler/Forside>

A besorolás szempontjai

Az 1. szintre vonatkozó javaslatokat döntéshozó ülések keretében bírálják el, ugyanúgy, mint a fellebbezéseket is. A bizottság évente három alkalommal (júniusban, októberben és januárban) tart ülést, a júniusi ülés a tárgyévben az első, míg a következő év januári az utolsó a tárgyévben, ezért a betérjesztés határideje minden év november 30. Ahhoz, hogy egy publikációs csatorna az 1. szintre kerüljön, a következő kritériumokat kell teljesítenie:

Folyóirat/sorozatok esetében:

- Legyen érvényes ISSN-száma, amelyet az International ISSN Register is igazol (2014-től).
- Legyen tudományos szerkesztőbizottsága (vagy azzal egyenértékű bizottsága), amely elsősorban kutatást végző egyetemek, intézetek vagy szervezetek kutatóiból áll.
- Alkalmazzon kialakított eljárásokat a külső értékelésre.
- Legyenek nemzeti vagy nemzetközi szerzői, azaz egy adott szám szerzőinek legfeljebb 2/3-a tartozhat ugyanahhoz az intézményhez.

Kiadók esetében:

- Legyen szerkesztői módon megszervezve, hogy a tudományos publikáció meghatározásának megfelelően publikáljanak.
- Legyen tudományos publikációs programja külső tanácsadókkal, amelynek célja annak a tudósok és kutatóintézetek körében való népszerűsítése.
- Legyen nemzeti vagy nemzetközi szerzősége, azaz a kiadói portfólió szerzőinek legfeljebb 2/3-a tartozhat ugyanahhoz az intézményhez.

- ISBN-számmal rendelkező kiadványokat kell megjelentetniük. Azokat a kiadókat, amelyek csak ISSN-számmal rendelkező kiadványokat jelentetnek meg, nem fogadják el, mivel azokat egyedi publikációs csatornaként kell benyújtani.

E kritériumok mellett az adatbázis összeállítói még a szerzősége, a szakértői értékelésre, a konferenciákra, illetve a sorozatokra határoznak meg figyelembe veendő szempontokat. A szerzőség esetében ahhoz, hogy egy publikációs csatornát jóváhagyjanak, a szerzőnek nemzetinek vagy nemzetközinek kell lennie, de nem lehet lokális²⁰ szerző, mivel kérdéses, hogy a külső bíráltatás kielégítően tud-e működni akkor, ha az adott publikációs csatorna a saját intézményének kutatóit képviseli. Legalább nemzeti szerzőség szükséges ahhoz, hogy a külső szakértői értékelés megfelelő legyen.

A folyóiratok és sorozatok esetében a szerzőséget az utóbbi két évben megjelent számok figyelembevételével, kiadók esetében pedig szintén az utóbbi két év tudományos címjegyzékének a figyelembevételével határozzák meg. A besorolás során csak az eredeti publikációkat veszik figyelembe, a már megjelent, de lefordított publikációkat nem.

A kedvezőbb kategóriába sorolás érdekében a publikációs csatornának rendelkeznie kell külső peer review-val. Az értékelést mindig közzé kell tenni még a publikálást megelőzően, és legalább egy olyan lektornak kell véleményeznie a publikációt, aki az adott szakterület szakértője, illetve független a szerzőtől és a kiadótól.

²⁰ A szerzőséget akkor tekintik helyiinek, ha egy számban a szerzők több mint 2/3-a ugyanabból az intézményből van.

Szakmai folyóiratokat²¹ és kulturális folyóiratokat²² alapvetően nem fogad be a lista, ugyanakkor ha a szakmai folyóirat megjelentet olyan külön kiadványt, amely lektorált és tudományos cikkeket tartalmaz, akkor azok jóváhagyhatók. Viszont ezekben az esetekben skandináv országokon kívüli folyóiratokat nem lehet benyújtani jóváhagyásra, mivel azok nehezebben bírálhatók el.

Az adatbázis összeállítói a konferenciákon és szimpóziumokon megjelent hozzászólásokat ugyanúgy kezelik, mint a tudományos folyóiratokban vagy sorozatokban megjelent cikkeket, ugyanakkor egy konferencia önmagában nem regisztrálható önálló publikációs csatornaként. Szintén nem sorolják be azokat a konferenciakiadványokat, amelyek nem rendelkeznek ISSN-számmal (mivel például a konferenciát szervező intézményen keresztül publikálták az előadásokat). Viszont, ha a konferenciakiadványnak van ISBN- vagy ISSN- száma, akkor az már benyújtható jóváhagyásra.

A sorozatok esetében is hasonló logika működik, azaz, ha van ISSN- és ISBN-számuk, akkor az már független publikációs csatornának tekinthetők, és elbírálhatók.

Publikációs Fórum (JUFO, finn lista²³)

Finnországban a publikációs csatornák besorolását a több mint 300 tagot számláló, 23 tudományág-specifikus szakértői testület végzi.²⁴ 2015 óta a finn Oktatási és Kulturális Minisztérium által kialakított finanszírozási modellben az egyetemek alapfinanszírozásának 14%-át teszik ki a tudományos és egyéb publikációk. A publikációs csatornák osztályozása során a norvég gyakorlathoz hasonlóan szintén négy szintű besorolást alkalmaznak:

²¹ Egy meghatározott szakmát célzó, nem tudományos folyóiratok.

²² A Norvég Művészeti Tanács szerint azon széles közönséget megcélzó folyóiratok, amelyek kulturális és társadalmi kérdésekről szólnak, illetve olyan folyóiratok, amelyek teret adnak a művészetek és a kulturális örökségvédelem bemutatására és elemzésére.

²³ <https://www.julkaisuforum.fi/en>

²⁴ A könyvkiadók, illetve a multidiszciplináris folyóiratok értékelését az összes testület elvégzi.

Az 1. szint (alapszint): olyan lektorált publikációs csatornák, amelyek tudományos kutatási eredmények publikálására specializálódtak, és van a tudományág szakértőiből álló szerkesztőbizottságuk. A legtöbb publikációs csatorna itt található, ezek a finn kutatási szempontból legfontosabbnak tartott folyóiratok, sorozatok, konferenciák. Ahhoz, hogy egy publikációs csatorna elérje az 1. szintet, a következőknek kell teljesülniük:

- Legyen ISSN- vagy ISBN-száma.
- Feleljen meg az átláthatóság követelményének, azaz a publikációs csatorna honlapján szerepeljen egyértelmű leírás a szerkesztőbizottságról, illetve a bíráltság folyamatáról (könyvkiadó esetében ettől a kritériumtól eltekintenek).
- Legyen a tudományos vagy tudományos kutatási eredmények publikálására specializálódva, rendszeresen jelentessen meg lektorált tudományos publikációkat.
- A szerkesztőbizottsága szakértőkből álljon, akik elsősorban egyetemeken vagy kutatóintézetekben kutatóként dolgoznak.
- A tudományos cikkeket, illetve a könyvek teljes kéziratát szakértők értékeljék (peer review), akiket a szerkesztők kérnek fel, s akik munkájukat „vakon” vagy nyíltan, átlátható módon végzik. (Könyvkiadók akkor felelhetnek meg az 1. szint követelményeinek, ha a könyv szerkesztői hiteles minőségi értékelést adnak.).
- Mind a nemzeti, mind pedig a nemzetközi tudományos közösség is használja, a szerkesztőbizottság vagy a szerzők több mint fele legyen a kiadótól független.
- Saját szakterületén legyen tudományos szempontból releváns a nemzetközi vagy a finn tudományos kö-

zösség számára, a tudományos minőséget biztosító működése legyen hiteles.

A 2. (vezető) szintben, illetve a 3. (legmagasabb) szintben, amelyen már kevesebb tudományos folyóirat, konferencia és kiadó található, közös, hogy a szakértői testületek értékelése szerint ezek a legjelentősebb hatásúak. Többnyire külföldi, nemzetközi publikációs csatornák, de a bölcsészet- és társadalomtudományok területén a finn lista 2. szintje svéd nyelvű csatornákat is befogad. A 2. szint speciális abból a szempontból is, hogy az értékelésnél megkülönbözteti a nemzetközi 2-es, illetve a nemzeti 2-es szintet:

- Nemzetközi 2-es szint: vezető tudományos publikációs csatornák kaphatják meg ezt a besorolást akkor, ha széles körű elterjedtséggel és elismertséggel bír a terület nemzetközi szakértői körében, ha a különböző országok kutatói igyekeznek bennük legjobb eredményeiket publikálni, illetve ha a szerkesztők, szerzők és olvasók különböző nemzetiségeket képviselnek. Ha teljesíti is a publikációs csatorna ezeket a követelményeket, még nem biztos, hogy automatikusan elnyeri a 2. szintet. Ennek az az oka, hogy a bizottságoknak meghatározott kvóta áll a rendelkezésükre, ennek keretein belül kell kiválasztaniuk a publikációs csatornákat.²⁵
- Nemzeti 2-es szint: a bölcsészet- és társadalomtudományok területén a 2. szinthez tartozhatnak vezető finn vagy svéd nyelvű publikációs csatornák is, amelyek a finn társadalom, kultúra vagy történelem szempontjaira specializálódtak. Bár az ide tartozó publikációs csatornák hatása nem mérhető, mégis teljesíteni kell a következő minimumkritériumokat:

---

²⁵ A 2. és 3. szintre besorolt sorozatok együttes publikációs mennyisége a kérdéses testülethez rendelt összesített publikációs kötet (1–3. szint) 25%-a, a 3. szint pedig 10%-a lehet.

a minőségértékelés feleljen meg a legjobb gyakorlatoknak, ha kiadványsorozatról van szó, akkor az a lehető legszélesebb körben fedje le az adott tudományág kutatásait (és fő tudományágában a könyvkiadókat), és a tudományterület teljes nemzeti kutatóközössége használja. Emellett a kutatási probléma kontextusa erőteljesen a finn társadalomra vagy a finn vagy svéd nyelvű kultúrára fókuszáljon.

A 3. szinten található publikációs csatornákra igaz, hogy az ezekben megjelentetett kutatások az adott tudományág legmagasabb szintjét képviselik, és rendkívül konzisztens hatásúak (pl. az idézettségi mutatókkal mérve), továbbá átfogóan lefedik a tudományágot, és nem korlátozódnak szűk, speciális témák megvitatására. Az ide tartozó csatornákra igaz, hogy nemzetközi szerzőik, olvasóik vannak, a szerkesztőbizottságban pedig megtalálhatók az adott terület vezető kutatói. Az itt publikálókat pedig nagyra értékeli a terület nemzetközi kutatói közössége. Kiadványsorozatok esetében a bizottságok elnökeinek konszenzusos döntést kell hozniuk a kategóriába való felvételtől.

A 0. szinthez olyan publikációs csatornák tartoznak, amelyek nem felelnek meg az 1. szint kritériumainak. Szintén ide tartoznak azok a publikációs csatornák, amelyek kevesebb mint egy éve működnek, vagy azért nem lehet értékelni őket, mert (eddig) túl kevés számuk/kiadványuk jelent meg. Ebben az esetben a bizottság újra értékeli a csatornát.

A döntési folyamat

A publikációs csatornák besorolásakor a bizottságok tagjai számos különböző hatásmutatót és egyéb mutatószámokat, valamint a megfelelő norvég, illetve dán listákban található adatokat használhatnak fel. Könyvkiadók esetében a besorolást az összes bizottság elvégzi, a 2. és 3. szintekre való besorolás a bizottsági elnökök konszenzusos döntésén alapul. Az összes kiadó kb. 10%-a sorolható a 2. szintre, a 2. szintű kiadók kb. 10%-a válhat 3. szintre. A kvótákat a kiadók száma és nem a megjelentetett kiadványok mennyisége alapján határozzák meg.

A finn adatbázis rendszeresen frissül, egy-egy új publikációs csatorna értékelése legalább két hónapot vesz igénybe. Az értékelő bizottságok évente több száz korábban nem értékelt publikációs csatornát sorolnak be az 1. vagy a 0. szintre. A 0. és az 1. szint közötti fel-, illetve leminősítésről is a bizottságok döntenek. A 2., illetve a 3. szintet négy-évente értékelik újra. Ennek a két szintnek az esetében a bizottságoknak csak kisebb korrekciók végrehajtására van lehetőségük. A 2. és 3. szintet legközelebb 2026-ban értékelik, az új besorolás pedig 2027 elején lép hatályba.

7.5 Rövidítések jegyzéke

RÖVIDÍTÉS	JELENTÉS
ALLEA	All European Academies
APC	article processing charge
CoARA	Coalition on Reforming Research Assessment
COPE	Committee on Publication Ethics
CIF	conference impact factor
DOAJ	Directory of Open Access Journals
DOI	Digital Object Identifier
DORA	Declaration on Research Assessment
ELKH	Eötvös Loránd Kutatási Hálózat (2023. szeptember 1-től Magyar Kutatási Hálózat, HUN-REN)
EUA	European University Association
GYA	Global Young Academy
HUN-REN	Magyar Kutatási Hálózat (korábbi néven Eötvös Loránd Kutatási Hálózat, ELKH)
IAP	InterAcademy Partnership
IF	impaktfaktor
ISBN	International Standard Book Number
ISC	International Science Council
ISSN	International Standard Serial Number
JIF	journal impact factor
MAB	Magyar Akkreditációs Bizottság
MDPI	Multidisciplinary Digital Publishing Institute
MTA	Magyar Tudományos Akadémia
MTA KIK	Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ
MTA DT	Magyar Tudományos Akadémia Doktori Tanács
MTMT	Magyar Tudományos Művek Tára
MTMT KT	Magyar Tudományos Művek Tára Koordinációs Testület
MTMT TT	Magyar Tudományos Művek Tára Tudományos Tanács
NKFIH	Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal
OA	open access
PLoS	Public Library of Science
SCOAP	Sponsoring Consortium for Open Access Publishing in Particle Physics (vagy SCOAP3)
SE	Science Europe
SJR	SCImago Journal and Country Rank
TWAS	The World Academy of Sciences
WoS	Web of Science

8. Hivatkozások

Abalkina, A. (2021). *Publication and collaboration anomalies in academic papers originating from a paper mill: evidence from Russia*. [online] https://www.researchgate.net/publication/357365364_Publication_and_collaboration_anomalies_in_academic_papers_originating_from_a_paper_mill_evidence_from_Russia [letöltés ideje: 2023. június 28.]

All European Academies (ALLEA) (2023). *The European Code of Conduct for Research Integrity. Revised Edition, 2023*. [online] <https://allea.org/wp-content/uploads/2023/06/European-Code-of-Conduct-Revised-Edition-2023.pdf> [letöltés ideje: 2023. június 28.]

Andersen, N. (2022). *Who publishes in journals like Sustainability? A bibliometric analysis*. [online] <https://www.beinspired.no/2022/05/23/who-publishes-in-journals-like-sustainability-a-bibliometric-analysis/> [letöltés ideje: 2023. július 17.]

ASAPbio.org. (2020). *Comparing journal-independent review services*. [online] <https://asapbio.org/comparing-review-services> [letöltés ideje: 2023. június 28.]

Biagioli, M., Lippman, A. (2020). Introduction: Metrics and the New Ecologies of Academic Misconduct. In: M. Biagioli, A. Lippman, eds., *Gaming the Metrics. Misconduct and Manipulation in Academic Research*. [online] Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, pp. 1-24. <https://doi.org/10.7551/mitpress/11087.001.0001>

Buranyi, S. (2017). *Is the staggeringly profitable business of scientific publishing bad for science?* [online] the Guardian. <https://www.theguardian.com/science/2017/jun/27/profitable-business-scientific-publishing-bad-for-science> [letöltés ideje: 2023. június 28.]

Chamayou, G. (2009). *Petits Conseils aux Enseignants-Chercheurs qui Voudront Réussir Leur Évaluation*. [online] CONTRETEMPS. <https://www.contretemps.eu/petits-conseils-enseignants-chercheurs-qui-voudront-reussir-leur-evaluation/> [letöltés ideje: 2023. június 28.]

- Chawla, D. S. (2022). *Why was a study about autism cited by a paper on plant beauty?* [online] <https://www.spectrum-news.org/news/why-was-a-study-about-autism-cited-by-a-paper-on-plant-beauty/> [letöltés ideje: 2023. június 28.]
- CoARA. (n.d.). *CoARA – Coalition for Advancing Research Assessment*. [online] <https://coara.eu/>.
- Curry, S., Gadd, E., Wilsdon, J. (2022). *Harnessing the Metric Tide: Indicators, Infrastructures & Priorities for UK Responsible Research Assessment*. London, UK, Research on Research Institute. Report. <https://doi.org/10.6084/m9.figshare.21701624.v2>
- Csomós, Gy., Farkas, J. Zs. (2023) Understanding the increasing market share of the academic publisher „Multidisciplinary Digital Publishing Institute” in the publication output of Central and Eastern European countries: a case study of Hungary. *Scientometrics*, 128(1), pp. 803–824. doi:<https://doi.org/10.1007/s11192-022-04586-1>.
- de Rijcke, S., Cosentino, C., Crewe, R., D’Ippoliti, C., Motala-Timol, S., Binti A Rahman, N., Rovelli, L., Vaux, D., Yupeng, Y. (2023). *The Future of Research Evaluation: A Synthesis of Current Debates and Developments*. [online] doi:<https://doi.org/10.24948/2023.06>. [letöltés ideje: 2023. július 27.]
- DORA (n.d.). *Declaration on Research Assessment (DORA)*. [online] <https://sfdora.org/about-dora/>.
- Else, H. (2023). Multimillion-dollar trade in paper authorships alarms publishers. *Nature*, 613(7945), pp. 617–618. doi: <https://doi.org/10.1038/d41586-023-00062-9>. [letöltés ideje: 2023. június 28.]
- Fanelli, D. (2020). Pressures to Publish: What Effects Do We See?. In: M. Biagioli, A. Lippman, eds., *Gaming the Metrics. Misconduct and Manipulation in Academic Research*. [online] Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, pp. 111–122. <https://doi.org/10.7551/mitpress/11087.001.0001>
- Gingras, Y. (2020). The Transformation of the Scientific Paper. In: M. Biagioli, A. Lippman, eds., *Gaming the Metrics. Misconduct and Manipulation in Academic Research*. [online] Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, pp. 43–56. <https://doi.org/10.7551/mitpress/11087.001.0001>
- Goodhart, C. A. E. (1975). “Monetary Relationships: A View from Threadneedle Street,” in *Papers in Monetary Economics*, Volume 1, Reserve Bank of Australia. Idézve: *Good-*

hart's Law: Its Origins, Meaning and Implications for Monetary Policy, by Chrystal, K., Mizen, P. Prepared for the Festschrift in honor of Charles Goodhart to be held on November 15–16, 2001 at the Bank of England. November 12, 2001. [online], http://cyberlibris.typepad.com/blog/files/Goodharts_Law.pdf [letöltés ideje: 2023. június 28.]

Griesemer, J. (2020). Taking Goodhart's Law Meta: Gaming, Meta-Gaming, and Hacking Academic Performance Metrics. In: M. Biagioli, A. Lippman, eds., *Gaming the Metrics. Misconduct and Manipulation in Academic Research*. [online] Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, pp. 77–88. <https://doi.org/10.7551/mitpress/11087.001.0001>

Hicks, D., Wouters, P., Waltman, L., de Rijcke, S., Rafols, I. (2015). Bibliometrics: The Leiden Manifesto for research metrics. *Nature*, [online] 520(7548), pp. 429–431. doi:<https://doi.org/10.1038/520429a>

Inorms. (2021). *SCOPE Framework for Research Evaluation*. [online] <https://inorms.net/scope-framework-for-research-evaluation/> [letöltés ideje: 2023. július 21.]

InterAcademy Partnership (IAP) (2022). *Combatting predatory academic journals and conferences*. [online] www.interacademies.org. <https://www.interacademies.org/publication/predatory-practices-report-English> [letöltés ideje: 2023. június 1.]

Kaptay, Gy. (2020). The k-index is introduced to replace the h-index to evaluate better the scientific excellence of individuals. *Heliyon*, 6(7), p.e04415. doi:<https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2020.e04415>.

Kaptay, Gy. (2023). Mit lehetne tenni a „Fizess, hogy Publikálhass” üzleti modell további terjedése ellen? (Kézirat, 2023. március 11.)

Kehm, B. M. (2020). Global University Rankings: Impacts and Applications. In: M. Biagioli, A. Lippman, eds., *Gaming the Metrics. Misconduct and Manipulation in Academic Research*. [online] Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, pp.141–148. <https://doi.org/10.7551/mitpress/11087.001.0001>

Latour, B., Woolgar, S. (1982). The Cycle of Credibility. In: B. Barnes, D. Edge, eds., *Science in Context. Readings in the Sociology of Science*, Cmbridge, MA: MIT Press, pp. 34–43.

Leiden Manifesto for Reserach Metrics. (n.d.). *Leiden manifesto for research Metrics*. [online] <http://www.leidenmanifesto.org/> [letöltés ideje: 2023. június 28.]

- Locke, W. (2011). The Institutionalization of Rankings: Managing Status Anxiety in an Increasingly Marketized Environment. In: Shin, J. C., Toutkoushian, R. K., Teichler, U., eds.. *University Rankings. Theoretical Basis, Methodology and Impacts on Global Higher Education*. Dordrecht: Springer, pp. 201–228.
- M.A. HANSON RESEARCH. (2021). *What is a predatory publisher anyways?* [online] <https://mahansonresearch.weebly.com/blog/what-is-a-predatory-publisher-anyways> [letöltés ideje: 2023. június 28.]
- Moher, D., Bouter, L., Kleinert, S., Glasziou, P., Har Sham, M., Barbour, V., Coriat, A. M., Foeger, N. and Dirnagi, U. (2020). The Hong Kong Principles for assessing researchers: fostering research integrity. *PLoS Biology*, 18(7), p.e3000737. doi:<https://doi.org/10.1371/journal.pbio.3000737>.
- openaccess.mpg.de. (2023). *Final Statement of the 16th Berlin OA conference*. [online] <https://openaccess.mpg.de/b16-final-statement> [letöltés ideje: 2023. június 28.]
- Oransky, I. (2020). Retraction Watch: What We've Learned and How Metrics Play a Role. In: M. Biagioli, A. Lippman, eds., *Gaming the Metrics. Misconduct and Manipulation in Academic Research*. [online] Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, pp. 141–148. <https://doi.org/10.7551/mitpress/11087.001.0001>
- Oransky, A. I. (2022). *Physics publisher retracting nearly 500 likely paper mill papers*. [online] Retraction Watch. <https://retractionwatch.com/2022/09/09/physics-publisher-retracting-nearly-500-likely-paper-mill-papers/> [letöltés ideje: 2023. június 28.]
- Quaderi, D. N. (2023). *Supporting integrity of the scholarly record: Our commitment to curation and selectivity in the Web of Science*. [online] Clarivate. <https://clarivate.com/blog/supporting-integrity-of-the-scholarly-record-our-commitment-to-curation-and-selectivity-in-the-web-of-science/> [letöltés ideje: 2023. június 28.]
- Sasvári Péter, Urbanovics Anna: *Az MDPI kiadójú közlemények helyzete – láttelelet az EU27 tagállamában*. In: Tibor, János Karlovitz (szerk.) *What will our Future be Like? 2 essays in German, 7 in English, 30 in Hungarian language (Német, angol és magyar nyelvű esszék)* Grosspetersdorf, Ausztria : Sozial und Wirtschafts Forschungsgruppe (2023) 448 p. pp. 209–221. , 13 p. <http://real.mtak.hu/170988/1/tarstudkotet2023.pdf#page=209>

Sfdora.org. (2017). *Read the declaration – DORA*. [online] <https://sfdora.org/read/>

Straumsheim, C. (2017). *No more 'Beall's List'*. [online] Inside Higher Ed. January 18, 2017. Retrieved January 25, 2017. <https://www.insidehighered.com/news/2017/01/18/librarians-list-predatory-journals-reportedly-removed-due-threats-and-politics>

Support Europe's bold vision for responsible research assessment. (2022). *Nature*, 607(7920), pp. 636–636. doi:<https://doi.org/10.1038/d41586-022-02037-8>.

Van Noorden, R. (2013). Brazilian Citation Scheme Outed. *Nature*, 500(7464), pp. 510–511. doi:<https://doi.org/10.1038/500510a>.

Wells, J. T. (2008). *Principles of Fraud Examination*, Wiley. ISBN 978-0-470-12883-1

Wilsdon, J., Allen, L., Belfiore, E., Campbell, P., Curry, S., Hill, S., Jones, R., Kain, R. Kerridge, S. (2015). *The Metric Tide: Report of the Independent Review of the Role of Metrics in Research Assessment and Management*. [online] SAGE Knowledge, 55 City Road, London. doi:10.13140/RG.2.1.4929.1363

Wolfram, D., Wang, P., Hembree, A. Park, H. (2020). Open peer review: promoting transparency in open science. *Scientometrics*. doi:<https://doi.org/10.1007/s11192-020-03488-4>.

